

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
EDUKOLOGIJOS IR SOCIALINIO DARBO INSTITUTAS**

**DEIMANTĖS KEIDOŠYTĖS
TEISĖS EDUKOLOGIJOS MAGISTRANTŪROS IŠTĖSTINĖS
STUDIJS**

**BENDROJO UGDYMO MOKYKLŲ MOKYTOJŲ TEISINIO
UGDYMO PATIRTIS TAIKANT AKTYVIUOSIUS
MOKYMO(SI) METODUS**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas: *doc. dr. Asta Railienė*

Vilnius, 2020

PRIEDAS 2

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2020-04-26

Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau — Universitetas).

Sdukiškio, jis ir nacionalinio darbo instituto, teisės edukacijos logijos
(fakulteto / instituto, programos pavadinimas)

Studentas (-ė) *Deimante Keidokytė*
(vardas, pavardė)

patvirtinu, kad šis rašto darbas / bakalauro / magistro baigiamasis darbas

*„Beuoliosis ugdymas mokymėly mokymėly teisinių ugdymų
patirtis taikant aktyvius mokymus (si) metodus“*

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą — plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

[Parašas]
(parašas)

Deimante Keidokytė
(vardas, pavardė)

TURINYS

SĄVOKŲ ŽODYNAS.....	4
ĮVADAS.....	7
1. TEISINIS UGDYMAS BENDROJO UGDYMO MOKYKLOJE.....	10
1.1. Teisinio ugdymo ir švietimo samprata.....	10
1.2. Teisinis švietimas ir ugdymas bendrojo ugdymo mokykloje.....	12
2. AKTYVIŲJŲ MOKYMO(SI) METODŲ CHARAKTERISTIKA.....	18
2.1. Aktyvaus mokymo(si) metodų samprata ir klasifikacija	18
2.2. Aktyviųjų mokymo(si) metodų taikymas teisinio ugdymo pamokose	22
3. TYRIMO „MOKYTOJŲ AKTYVIŲJŲ MOKYMOSI METODŲ TAIKymo TEISINIO UGDYMO PAMOKOSE PATIRTIS.....	32
3.1. Tyrimo metodologija.....	32
3.2. Tyrimo rezultatų analizė.....	39
3.2.1. Teisinio ugdymo vieta bendrojo ugdymo mokykloje.....	39
3.2.2 Aktyviųjų mokymo(si) metodų taikymas ugdymo procese.....	46
3.2.3. Aktyviųjų mokymo(si) metodų taikymas teisinio ugdymo pamokose.....	56
IŠVADOS.....	63
REKOMENDACIJOS.....	65
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	66
SANTRAUKA.....	70
SUMMARY.....	72
PRIEDAI.....	74

SAVOKŲ ŽODYNAS

1. **Mokymas** - pedagoginis procesas, kurio metu mokiniai, mokytojo vadovaujami įgyja žinių, mokėjimų, bei įgūdžių (Rajeckas, 1999).
2. **Mokymo metodai** – tarp savęs susiję mokytojo bei mokinių veiklos būdai, kuriais mokiniai, mokytojo vadovaujami, įgyja žinių, mokėjimų bei įgūdžių, yra lavinami ir auklėjami. Tai mokinių ugdymo būdai mokymo procese (Rajeckas, 1999).
3. **Švietimas** – asmens, visuomenės ir valstybės ateities kūrimo būdas. Jis grindžiamas žmogaus nelygstamos vertės, jo pasirinkimo laisvės, dorinės atsakomybės pripažinimu, demokratiniais santykiais, šalies kultūros tradicijomis. Švietimas saugo ir kuria tautos tapatybę, perduoda vertybes, kurios daro žmogaus gyvenimą prasmingą, visuomenės gyvenimą – darnų ir solidarų, valstybės – pažangų ir saugų (Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, 2011).
4. **Teisė** — sistema valstybės nustatytų ar sankcionuotų visiems privalomų formaliai apibrėžtų normų (bendrų elgesio taisyklių), skirtų reguliuoti visuomeninius santykius ir prireikus garantuoti valstybės prievartą (Čiočys , 2008).
5. **Teisinis švietimas** – tai procesas, per kurį asmenims sudaromos galimybės įgyti žinių ir gebėjimų, padedančių tinkamai naudotis savo teisėmis ir laisvėmis teisinėje sistemoje, ginti savo teises ir vykdyti pareigas (Heater, 2007).
6. **Teisinis auklėjimas** - tai procesas, kurio metu vyksta asmenybės formavimas ir brandinimas, ugdant valinį asmens pasiryžimą elgtis teisėtai, diegiant teisėtam elgesiui palankią motyvaciją, ugdant vientisą, minties ir elgesio požiūriu nesusidvejinusią , socializuotą asmenybę (Vaišvila, 2000).

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Magistro baigiamojo darbo rengimo eiga.....	37
2 pav. Teisinio ugdymo vietos mokykloje analizės: kategorijos ir subkategorijos.....	40
3 pav. Aktyviųjų mokymosi metodų taikymas: kategorijos ir subkategorijos.....	47
4 pav. Aktyviųjų mokymo(si) metodų taikymo teisinio ugdymo pamokose analizė: kategorijos ir subkategorijos.....	58

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Informantų charakteristikos.....	35
---	----

IVADAS

XXI amžiaus demokratinėje visuomenėje sparčiai keičiantis ir atsirandant naujiems įstatymams, labai svarbu žinoti savo teises, laisves, pareigas bei mokėti jomis naudotis. Daug žmonių susiduria su naujomis ir besikeičiančiomis situacijomis, socialinėmis normomis, įstatymais, teisėmis, vertybėmis. Teisiniame ugdyme labai svarbus yra mokyklos vaidmuo. Bendrojo ugdymo mokykla yra svarbiausia institucija, galinti suteikti tvirtus teisinio ugdymo pagrindus. Lietuvos bendrojo ugdymo mokykla siekia ugdyti sąmoningus piliečius, suprantančius savo teises ir pareigas, gebančius aktyviai dalyvauti visuomenės gyvenime. Vidurinio ugdymo paskirtis padėti asmeniui įgyti bendrąjį dalykinį, sociokultūrinį, technologinį raštingumą, dorinę, tautinę ir pilietinę brandą, profesinės kompetencijos pradmenis (Vidurinio ugdymo bendrosios programos 2011). Mokyklos visuomenės orientavimas, turėtų būti nukreiptas į laisvų, sąmoningų, iniciatyvių ir savarankiškų piliečių ugdymą, kurie galėtų naudotis visomis politinėmis, socialinėmis bei kultūrinėmis teisėmis ir laisvėmis, plėtotų ekonominės, socialinės demokratijos, kultūrinio savarankiškumo ir savivaldos pagrindus (Jackūnas, 2006). Mokykloje yra mokoma kaip elgtis ir prisitaikyti visuomenėje, lygiai taip pat turėtų būti supažindinama su esamais ir nuolat kintančiais ar naujai priimamais įstatymais, teisėmis susijusiomis su šeimos teise, bendraujant virtualioje erdvėje, kur vaikai susiduria kiekvieną dieną, mokykloje reikėtų pradėti vaikus šviesti ir dėstyti jiems teisės pradmenis, kaip atskirą mokomąjį dalyką jau nuo pradinių klasių.

Žmonės susiduria su naujomis ir įvairiomis naujomis, greitai kintančiomis situacijomis, kurios reikalauja spręsti problemas čia ir dabar, tam reikalingi nauji įgūdžiai ir žinių tobulinimas. Šiuolaikinis aktyvus gyvenimo tempas, skatina mokytojus pamokose taikyti efektyvesnius, aktyvesnius ugdymo metodus ir ieškoti naujų mokymo metodų. Šiandieniniam mokiniui nebeužtenka formalių žinių ir gebėjimų. Jis turi tapti iniciatyvia, kritiškai ir kūrybiškai mąstančia asmenybe, sugebančia dirbti ir kurti sparčiai kintančiame pasaulyje. Šiuolaikiškas žmogus turi gebėti nuolat mokytis ir tobulinti save bei savo veiklą. Jis aktyviai mokosi savo kasdieninėje veikloje ir gyvenime (Beivydaitė – Jarašūnienė, 2009).

Kadangi šiandienos švietimas grindžiamas žmogaus vertybėmis, jo pasirinkimo laisvės, dorinės atsakomybės pripažinimu, demokratiniais santykiais, šalies kultūros tradicijomis, taip švietimas perduoda vertybes, kurios daro žmogaus gyvenimą prasmingą. Mokinių auklėjimo ir ugdymo sėkmė priklauso ne tik nuo mokymo turinio, bet ir nuo tinkamo jo perteikimo mokiniams, visų pirma nuo mokymo metodų taikymo.

Kaip yra integruojamas ir vykdomas teisinis ugdymas mokykloje atlikta nemažai tyrimų. Teisinio ugdymo mokykloje įvairiais aspektais tyrė, tokie mokslininkai kaip V. Šlapkauskas (2004). A. Pekauskas ir G. Grigaliūnaitė (2008) teisiniu aspektu, tyrė jaunesniojo mokyklinio amžiaus bendrojo lavinimo mokyklos vadovėlių turinį L. Petrauskienės ir Ž. Jonynienės (2012) tyrė teisinių žinių sampratą ir poreikį, Ž. Jonynienė (2011) tyrė teisinį švietimą kaip prevencinę priemonę prieš patyčias mokyklose, J. Antanavičiūtė (2010) analizavo teisinio švietimo mokykloje poreikį.

R. Prakapas ir I. Motiejūnaitė (2009), A. Pekauskas (2010) analizavo vidutinio amžiaus mokinių teisinį ugdymą mokykloje. R. Prakapas, R. Žilinskienė (2008) tyrė teisinį ugdymą bendrojo ugdymo mokykloje pedagogų požiūriu, D. Juciuvienė (2011) analizavo teisinio ugdymo bendrojo lavinimo mokykloje programas ir turinio kaitą, R. Prakapas ir D. Juciuvienė (2012) gilinasi, kaip teisinis ugdymas integruojamas pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosiose programose.

Mokymo metodus tyrė tokie autoriai kaip S. Šalkauskis(1992); L. Jovaiša.; J. Vaitkevičius (1989); L. Jovaiša (2007); L. Šiaučiukėnienė; O. Visockienė; P. Talijūnienė (2006); A. Helmke (2012); G. Žibėnienė, Ž. Indrašienė (2017) išleido „Šiuolaikinės didaktikos“ vadovėlį. Aktyviųjų ugdymo metodų taikymą geografijos pamokose tyrė E. Simonavičius (2015), aktyviųjų mokymo metodų panaudojimo galimybes aukštesiose mokyklose analizavo R. Prakapas, J. Avinaitė (2011), D. Gečaitė (2006) gilinasi į aktyvaus mokymo(si) metodų istorines ištakas ir šiuolaikines problemas.

Tyrimo problema- nors aktyvieji ugdymo metodai teisinio ugdymo pamokose yra tyrinėti gan plačiai įvairiais aspektais, tačiau apie pedagogų patirtį kalbėta mažai, todėl kyla probleminiai klausimai kokią patirtį teisinio ugdymo srityje mokytojai turi? kaip pasirenkami ugdymo metodai? kokios problemos iškyla naudojant aktyviuosius ugdymo metodus? Kokiu tikslu jie yra taikomi?

Darbo objektas – mokytojų teisinio ugdymo patirtis taikant aktyviuosius mokymo(si) metodus.

Darbo tikslas: atskleisti bendrojo ugdymo mokyklų mokytojų teisinio ugdymo patirtį taikant aktyviuosius mokymo(si) metodus.

Iškeltam tikslui yra numatyti šie uždaviniai:

1. Aptarti teisinio ugdymo ypatumus bendrojo ugdymo mokykloje.
2. Išanalizuoti aktyviuosius mokymo(si) metodų ir jų taikymo teisinio ugdymo pamokose charakteristikas.

3. Atskleisti mokytojų teisinio ugdymo patirtį taikant aktyviuosius mokymosi(si) metodus.

Darbo metodai:

Teoriniai: mokslinių ir metodinių literatūros šaltinių analizė ir apibendrinimas.

Empiriniai: iš dalies struktūruoto interviu ir content analizės metodai

Darbo struktūra. Magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas, trys skyriai, kurie yra suskirstyti į smulkesnius poskyrius, išvados ir rekomendacijos, naudotos literatūros sąrašas, priedai, santrauka lietuvių bei anglų kalbomis. Įvade pateikiamas tyrimo tikslas, uždaviniai. Darbą sudaro teorinė ir empirinė dalys. Teorinė dalis suskirstyta į du skyrius. Pirmame skyriuje analizuojant mokslinius literatūros šaltinius, aptariamos teisinio švietimo ir teisinio ugdymo sampratos, aptariama teisinio švietimo ir ugdymo svarba ugdant jaunų žmonių pilietiškumą. Aptariama teisinio ugdymo išraiška mokykloje, integracija į mokomuosius dalykus, perteikiami teisinio ugdymo būdai. Aptariama aktyvaus mokymosi metodų samprata ir klasifikacija, kokius įgūdžius ugdo taikomi aktyvaus mokymosi metodai bei išvardijami metodai kuriuos mokslininkai priskiria, prie aktyviųjų mokymo(si) metodų. Antrame skyriuje pateikiami aktyviųjų mokymosi metodų atrankos kriterijai, konkrečių aktyviųjų mokymo(si) metodų pritaikymo galimybės teisinio ugdymo pamokose.

Empirinėje darbo dalyje pateikiama teisinio ugdymo svarba mokykloje, kylantys teisinio ugdymo iššūkiai. Atskleidžiami mokytojų taikomi aktyvaus mokymo(si) metodai, jų atrankos kriterijai, nauda, kokius įgūdžius jie formuoja ir kokie taikymo iššūkiai. Pateikiama kokius aktyviuosius mokymosi metodus mokytojai taiko teisinio ugdymo pamokose, koki metodai yra tinkamiausi bei kylantys jų taikymo iššūkiai mokytojams. Išvadose pateikiami darbo rezultatai.

1. TEISINIS UGDYMAS BENDROJO LAVINIMO MOKYKLOJE

Kalbant apie teisinį švietimą ir ugdymą mokykloje pirmiausia svarbu yra aptarti teisinio švietimo ir ugdymo sampratą, kurios padeda geriau suprasti teisinio švietimo prasmę ir naudą mokiniams ir mokyklos visuomenei. Svarbu ne tik žinoti apie teises ar pareigas, tačiau ir išmokti jomis naudotis, taip bus užtikrinamas vaikų kaip piliečių dalyvavimas visuomeniniame gyvenime. Svarbu suprasti ir teisinio ugdymo sistemą mokykloje, kokiomis formomis jis vykdoma, kokie teisinių žinių perteikimo būdai bendrojo lavinimo mokykloje. Remiantis įvairių mokslininkų teorinėmis išvalgomis ir atliktais tyrimais, šiame skyriuje aptarsime kokiuose mokomuosiuose dalykuose yra didžiausia teisinio ugdymo išraiška. Svarbu aptarti teisinio ugdymo organizavimo sistemą mokykloje, kokios savybės ugdomos teisinio ugdymo metu ir kuo jis aktualus bendrojo lavinimo mokykloje teisinio ugdymo kontekste.

1.1. Teisinio švietimo ir teisinio ugdymo sampratos

Švietimas – pagrindinė ugdymo funkcija, tenkinanti žmogaus ir visuomenės informacinius poreikius. Pagrindinės švietimo funkcijos – mokymas ir lavinimas (Enciklopedinis edukologijos žodynas, 2007). Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (2011) švietimas apibūdinamas kaip veikla, kuria siekiama suteikti asmeniui visaverčio savarankiško gyvenimo pagrindus ir padėti jam nuolat tobulinti savo gebėjimus. Švietimas – asmens, visuomenės ir valstybės ateities kūrimo būdas. Jis grindžiamas žmogaus nelygstamos vertės, jo pasirinkimo laisvės, dorinės atsakomybės pripažinimu, demokratiniais santykiais, šalies kultūros tradicijomis. Švietimas saugo ir kuria tautos tapatybę, perduoda vertybes, kurios daro žmogaus gyvenimą prasmingą, visuomenės gyvenimą – darnų ir solidarų, valstybės – pažangų ir saugų (Švietimo įstatymas, 2011). Švietimas savo paskirtį geriausiai atlieka, kai jo raida lenkia bendrąją visuomenės raidą. Todėl jis yra prioritetiškai valstybės remiama visuomenės raidos sritis.“ (Švietimo įstatymas, 2011). Švietimo pagrindinė funkcija pasak, L. Jovaišos (1993), yra individo ir visuomenės informacinių poreikių tenkinimas.

Žodis „teisė“ ne tik lietuvių, bet ir kitose Europos valstybių kalbose išreiškia tiesią, tikslią ribą, tiesą, teisingumą. Teisės terminas kasdienėje kalboje vartojamas pačiomis įvairiausiomis prasmėmis. Bendriausia prasme teisė gali būti apibūdinama kaip tam tikros galimybės, kurių turi vienas ar kitas asmuo, taip pat kaip šių galimybių atsiradimo ir įgyvendinimo pagrindai (Čiočys, 2012).

Teisinis švietimas, pasak L. Jovaišos (2001) yra pilietinio ir socialinio ugdymo dalis, apimanti įvairius amžiaus tarpsnius. Visuomenės teisinio švietimo pagrindiniai principai yra teisinės informacijos teikimas laiku, teisinės sąmonės ugdymas ir šio ugdymo plėtra. Teisinis švietimas padeda mokykloje mokiniams įgyti žinių ir gebėjimų, reikiamų naudojantis savo teisėmis ir laisvėmis teisinėje sistemoje, taip pat ginanti savo teises ir vykdyti pareigas. Jauniems žmonėms diegiamas atsakomybės, tiek moralinės, tiek ir teisinės, už savo poelgius jausmas, ugdoma teisinė sąmonė ir teisinė kultūra, skatinamas teisinis aktyvumas (Jovaiša, 2001).

Siekiant ugdyti teisiškai išprususią visuomenę, 2004 m. LR Vyriausybė patvirtino visuomenės teisinio švietimo programą, kurioje teisinis švietimas laikomas procesu, kurio metu asmenims sudaromos galimybės įgyti žinių ir gebėjimų, kurie padėtų tinkamai naudotis ne tik savo teisėmis bei laisvėmis teisinėje sistemoje, bet ir vykdyti pareigas ginant savo teises (Visuomenės teisinio švietimo programa, 2004-2008). Visuomenės teisinio švietimo patvirtintoje 2017-2024 metų programoje teisinis švietimas apibūdinamas kaip procesas, per kurį asmenys įgyja žinių ir gebėjimų, padedančių tinkamai naudotis savo teisėmis ir laisvėmis teisinėje sistemoje, ginti savo teises ir vykdyti pareigas. Visuomenės teisinio švietimo svarba, siejama su visuomenės prisitaikymu prie nuolat kintančių teisinio reguliavimo normų ir gebėjimų jomis naudotis, ginti savo teises ir laisves. Šį procesą sudaro visuomenės teisinis, informavimas, konsultavimas ir ugdymas. (Visuomenės teisinio švietimo 2017–2024 metų programa, 2017).

Visuomenės teisinį švietimą, B. Kairienė ir G. Dzindzaličienė (2009) apibūdina kaip procesą, kai asmenims sudaromos galimybės įgyti teisinių žinių, kad jie galėtų tinkamai naudotis savo teisėmis teisinėje sistemoje, jas ginti ir atlikti pareigas. Teisinio švietimo tikslas yra gerinti teisinės informacijos prieinamumą visuomenei ir ugdyti savarankiškai mąstantį Lietuvos Respublikos gyventoją. (Kairienė ir Dzindzaličienė, 2009).

Teisinio švietimo sąvoka glaudžiai siejasi su teisinio ugdymo sąvoka. Teisinį ugdymą, pasak A. Pekauskio ir G. Grigaliūnienės (2008) galima paaiškinti kaip informacijos visuomenei rūšį, kuri yra viena iš pagrindinių priemonių, ugdančių teisiškai išprususius bei dorus piliečius. Pasak tyrėjų, žmogus gali visapusiškai išreikšti save kaip pilietis tik tada, kai jis žino ne tik savo teises ir pareigas, bet ir supranta, gerbia įstatymus, kitų žmonių teises ir laisves bei teisėtus interesus.

Teisinis ugdymas kaip R. Prakapas ir Juciuvienė teigia, bendrojo ugdymo mokykloje yra svarbus ir aktualus savo paskirtimi, siekiant moksleivius ugdyti sąmoningus, suprantančius

savo teises ir pareigas bei dalyvauti dažnai besikeičiančios visuomenės gyvenime (Prakapas ir Juciuvienė, 2012).

Teisinio ugdymo sąvoka, kaip galima pastebėti yra siejama su teisinio auklėjimo sąvoka. Tyrėjai R. Prakapas ir R. Žilinskienė (2008), išskiria ir teisinio auklėjimo sąvoką, teigdami, kad nepakanka vien tik teisybių žinių pateikimo, žinojimo neužtenka, siekiant išugdyti asmens gebėjimą gyventi remiantis teisiniais principais.

Teisinis auklėjimas, pasak tyrėjų R. Prakapo ir R. Žilinskienės (2008), A. Vaišvilo (2000) ir R. Tidikio (2003) traktuojamas, kaip sistemingas, teigiamas poveikis teisei sąmonei kaip pradiniam teisinės kultūros elementui, kurio tikslas yra ne tik teikti teisinę informaciją apie teisėtą elgesį, bet ir ugdyti valingą asmens pasiryžimą elgtis teisėtai, diegti teisėtam elgesiui palankią motyvaciją, ugdyti vientisą mintimis ir elgesiu nesusidvejusią asmenybę. Pasak B. Kairienės ir G. Dzindzalietienės (2009) formuojant teisinę sąmonę vaikams, numatoma galimybė ne tik suteikti vaikui aktyvų įgyvendinimą savo teisių, bet ir pasirengti sąmoningam savo interesų įgyvendinimui ateityje, o teisinis švietimas yra viena iš priemonių, kuri gali būti panaudojama formuojant teisinę sąmonę.

Taigi teisinis auklėjimas gali būti nusakomas kaip informacijos perteikimo visuomenei rūšis, kuri yra viena iš pagrindinių priemonių, ugdančių teisiškai išprususius, žinančius savo teises ir pareigas bei dorus piliečius.

Apibendrinat galima teigti, kad teisinio švietimo, ugdymo ir auklėjimo sąvokos norminiuose dokumentuose ir edukacinėje mokslinėje literatūroje siejamos su procesu, kurio metu įgyjama teisinių žinių, ugdomas sąmoningas valstybės pilietis, kuris turi išmanyti ne tik savo teises ir laisves, bet ir gebėtų jomis naudotis. Teisinis švietimas visų demokratinių valstybių auklėjimo pagrindas ir kuo anksčiau tai bus pradėta daryti, nuo iki mokyklinio amžiaus vaikų iki mokyklos absolventų, tuo efektyvesnį rezultatą įgytų teisinių žinių gausime.

1.2. Teisinis švietimas ir ugdymas bendrojo ugdymo mokykloje

„Baltijos tyrimų“ duomenimis, 83 proc. Lietuvos gyventojų mano, kad teisės įvadas turėtų būti dėstomas mokyklose ir gimnazijose. Atlikto tyrimo rezultatai parodo, kad tik penktadalis (21 proc.) Lietuvos gyventojų mano, kad jiems pakanka žinių savo teisėms ginti, 34 proc. teigia, kad tokių žinių visiškai neturi ir 30 proc. norėtų gauti papildomos informacijos (Teisė kiekvienam, 2019). Taigi, visuomenės teisinio švietimo poreikis remiantis tyrimu yra

didelis, atsižvelgiant į tai, kad teisė neatsiejama kiekvieno asmens gyvenimo dalis. Teisės žinios šiandieninėje visuomenėje yra labai paklausios, jos tiesiogiai siejasi su įvairiomis sritimis, tokiomis kaip verslo, politikos ir ekonomikos. Taip pat ugdam žmonių pilietiškumą, svarbus tampa su teise susijusių, naujų žinių ir įgūdžių įgijimas (Teisė kiekvienam, 2019).

Teisinį ugdymą Lietuvos mokyklose tyrę autoriai R. Prakapas, V. Čepaitė (2011) teigia, kad teisinį ugdymą reglamentuojantys švietimo dokumentai pabrėžia teisinio ugdymo svarbą šiandieniniame ugdymo kaitos procese ir numato bei įpareigoja kurti tokią ugdymo aplinką, kurioje moksleiviai rengiami gyvenimui demokratinėje visuomenėje, skatinamas jaunimo politinis aktyvumas, į ugdytinį žvelgiama kaip į sąmoningą ir aktyvų tautos bei pilietinės visuomenės narį, turintį esmines, praktiniam gyvenimui būtinas žinias (Prakapas ir Čepaitė, 2011). Tie patys tyrėjai teisinio ugdymo turinį bendrojo lavinimo mokykloje sieja su įvairiomis veiklomis, susijusiomis su mokinių veikla, apimančia formaliojo ir neformaliojo ugdymo sritis, ugdymo turinį ženklinančias švietimo gaires, bendruomeninį gyvenimą, papildomojo ugdymo veiklą, bendravimą ir bendradarbiavimą su vietos bendruomene, o integralų teisinių žinių pobūdį ir sklaidą dažnai lemia konkreti mokytojo veikla, atsiremianti į jo turimas teorines ir praktines teises kompetencijas“ (Prakapas ir Čepaitė, 2011).

Mokyklose teisinis ugdymas reglamentuojamas bendrosiose ugdymo programose. Šiuo metu yra įgyvendinama visuomenės teisinio švietimo 2017–2024 metų programa parengta vadovaujantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012–2016 metų programos, „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“, 469 punktu bei remiantis LR teisingumo bei LR švietimo ir mokslo ministerijų 2014 m. gruodžio 19 d. pasirašytu memorandumu, dėl bendradarbiavimo skatinant teisės dėstymą šalies bendrojo lavinimo mokyklose.

L. Petrauskienės ir Ž. Jonynienės (2008) bei R. Prakapo ir R. Žilinskienės teigimu, teisinis švietimas ir ugdymas gali būti vykdomas dviem formomis – kaip savarankiška teisės pamoka ir integruojant į kitų dalykų turinį, tačiau, pasak R. Petrauskienės ir Ž. Jonynienės (2012) ugdymo įstaigose Lietuvoje, vis dar nėra aiškios teisinio švietimo sistemos. Mokyklos bendruomenei yra paliekama sprendimų laisvė, kaip lanksčiai ir kūrybingai teisės žinios bus integruojamos į ugdymo procesą. Teisė kaip atskira disciplina nėra plačiai praktikuojama (Petrauskienė ir Jonynienė, 2012).

Bendrojo ugdymo programose (2008) numatoma, kad teisinis ugdymas mokykloje yra įgyvendinamas dėstant teisės ir pilietiškumo pagrindų disciplinas, dorinį ugdymą, istoriją bei įgyvendinant pilietiškumo ugdymo integruojamąją programą. Šių mokomųjų dalykų dėka vyksta asmens socialinis ugdymas. Jų ugdomasis poveikis, puoselėjant jauno žmogaus socialinę kultūrą, labai reikšmingas. Įgytos žinios ir gebėjimai padės mokiniams iš įvairių pozicijų

suvokti žmogaus santykį su supančia aplinka, taip pat padėti pagrindus atsakingai gyventi ir veikti demokratinėje visuomenėje. Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklos bendrųjų programų ir bendrųjų išsilavinimo standartų (2002, 2003) bei Bendrosios pilietinio ugdymo programos ir pilietinio ugdymo išsilavinimo standartų 8 ir 10 klasėms (2004) analizė atskleidė, jog ryškiausia teisinio švietimo ir ugdymo raiška yra visuomenės pažinimo ir pilietinio ugdymo disciplinų turinyje. Tokiose mokomosiose disciplinose, kaip filosofija, etika, istorija, sąsajos su teisės mokslu nėra tokios grynios, jos daugiau integruotos į dalyko turinį (Petrauskienė ir Jonynienė, 2012). R. Prakapo ir R. Žilinskienės (2008) teigimu, galimybė vykdyti savarankišką teisinį ugdymą mokykloje yra sudaroma tik vyresnėse klasėse. (Prakapas ir Žilinskienė, 2008). Kaip teigia, B. Kairienė ir G. Dzindzalietienė (2008), kad teisinio švietimo procesą būtina pradėti jau ikimokyklinio ugdymo istaigose. R. Prakapo ir R. Žilinskienės (2008) teigimu, nors teisinis ugdymas glaudžiai siejasi su pilietiniu, doriniu, socialiniu, politiniu, ekonominiu ugdymu, teisiniam moksleivių ugdymui bendrojo ugdymo mokyklose vis dar neskiriama pakankamai dėmesio.

Pilietinis ugdymas yra integrali, sudedamoji vaikų ir jaunimo socialinio ugdymo dalis, bendrojo ugdymo mokyklos kontekste, atliepanti europines švietimo demokratiniam pilietiškumui dimensijas. Pilietinio ugdymo paskirtis – ugdyti(s) pilietinę savimoneę, apimančią savęs paties pažinimą, praktinę patirtį šeimoje ir bendruomenėje, vertybines nuostatas bei gebėjimus (Bendroji pilietinio ugdymo programa, 2004). *Pilietinio ugdymo mokykloje įgyvendinimo būdai*. Siekiant, kad keliama pilietinio ugdymo tikslai būtų įgyvendinami pagrindinėje mokykloje, pasitelkiamos visos su mokinių veikla susijusios formaliojo ir neformaliojo ugdymo sritys: ugdymo turinys (atskiro pilietiškumo pagrindų dalyko mokymas VIII ir X klasėse, pilietinių idėjų integravimas į kitų mokomųjų dalykų turinį); bendruomeninis gyvenimas, papildomojo ugdymo veikla, partneriški santykiai su vietos bendruomene (Bendroji pilietinio ugdymo programa, 2004). Švietimo įstatyme (2011), taip pat pabrėžiamas pilietinio ugdymo reikšmingumas. Švietimas grindžiamas žmogaus neprilygstamos vertės, jo pasirinkimo laisvės, dorinės atsakomybės pripažinimu, demokratiniais santykiais, šalies kultūros tradicijomis. Švietimas saugo ir kuria tautos tapatybę, perduoda vertybes, kurios daro žmogaus gyvenimą prasmingą, o visuomenės gyvenimą – darnų. Švietimo įstatyme (2011) taip pat galime matyti sąsają su pilietiškumo ugdymu – dauguma įstatymu užsibrėžtų tikslų persipynę su pilietiškumo koncepcijomis. Įstatyme pateikiamos tokios demokratinės visuomenės ir valstybės vertybės, kaip žmogaus orumas, lygybė, teisingumas ir teisėtumas, tolerancija, solidarumas, lojalumas demokratinai valstybei ir tautai. Programose išdėstyti siekiai, kurie turėtų puoselėti meilę Tėvynei, atsakomybę ne tik už savo tautą, bet ir valstybę,

tautinę savigarbą. Įgytos žinios ir gebėjimai, išugdytos nuostatos būtinos, kad mokiniai galėtų aktyviai ir atsakingai dalyvauti Lietuvos demokratinės valstybės ir pilietinės visuomenės gyvenime. Taigi ugdymo įstaigose stengiamasi mokiniams diegti šias vertybes.

Dorinis ugdymas yra vidurinio ugdymo programos dalis, kuri skirta kryptingam dorinių nuostatų ir asmens kompetencijų puoselėjimui, kuris vyksta per etikos arba tikybos mokomųjų dalykų pamokas. Mokiniai vieną iš jų gali laisvai pasirinkti. Bendrojoje programoje taip pat pateikiama, kad dorinio ugdymo paskirtis – padėti mokiniui susiformuoti moralines nuostatas, suprasti filosofinių, etinių, religinių požiūrių ir kultūrų įvairovę, ugdytis kritinį mąstymą, įsisąmoninti ir pagrįsti dorines nuostatas, jomis vadovautis kuriant santykius su kitais žmonėmis asmeniniame, šeimos, profesiniame ir pilietiniame gyvenime. Mokykloje lavinami asmens gebėjimai savarankiškai svarstyti asmeninius žmogaus egzistencijos klausimus, atsakingai apsispręsti ir veikti pasaulyje. Sykiu ugdoma asmens pagarba tradicinėms gimtojo krašto, Europos kultūros pagrindus sudarančioms vertybėms ir kitų kultūrų paveldui (Vidurinio ugdymo bendrosios programos, 2011)

Vidurinio ugdymo bendrosiose programose (2011), galima pastebėti sąsajas su teisiniu ugdymu istorijos pamokose. Ten aptariama demokratinio valdymo ypatumai, žmogaus padėtis demokratinėje visuomenėje, demokratijos įtaka valstybingumui ir kitaip ugdomi pilietiniai gebėjimai (Vidurinio ugdymo bendrosios programos, 2011).

Pasak B. Kairienės ir G. Dzindzaliėtienės per istorijos pamokas yra galimybė mokinius supažindinti su jų teisėmis. Istorijos pamokose sudaromos galimybės supažindinti vaikus su žmogaus teisių atsiradimu, vystymusi, padėti suprasti žmogaus teisių atsiradimo vertę. Anot L. Petrauskienės ir Ž. Jonynienės (2012) apžvelgus Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrųjų programų ir bendrųjų išsilavinimo standartų (2002, 2003) turinius, galima pastebėti, kad teisinio švietimo temos yra integruotos ir į istorijos programas, o sąsajos su teisės mokslu, čia nėra tokios grynios, jos yra integruotos į dalyko turinį. B. Kairienės ir G. Dzindzaliėtienės (2009) teigimu, istorijos mokymas, tai istorinė žmonijos ir tautos patirtis apimanti praeities faktus, reiškinius, įvairių gyvenimo sričių- teisės, kultūros, politikos, ekonomikos, religijos, socialinio gyvenimo procesus. (Kairienė ir Dzindzaliėtienė, 2009).

Tyrinėdami teisinį ugdymą bendrojo ugdymo mokykloje, R. Prakapas ir R. Žilinskienė (2008) pastebi, kad teisinis ugdymas prasideda jau pradinėse klasėse. Čia mokiniams jau suteikiama pirmųjų teisinių žinių pasaulio pažinimo, lietuvių kalbos, dorinio ugdymo pamokose. Jų metu ugdomos nuostatos, jog visi žmonės turi būti vienodai vertinami ir vienodai gerbiamas jų orumas, teisės ir laisvės. Šiose mokomosiose disciplinose taip pat ugdomas atsakomybės už savo poelgius suvokimas, vaiko teisių ir pareigų žinojimas bei

supratimas taigi, kaip teisinis auklėjimas yra svarbus ir yra vykdomas jau nuo pradinių klasių integruojant į kitų mokomųjų dalykų programas, taip „vyresnėse klasėse teisinio ugdymo aspektas gerokai išplečiamas pamokinėje ir popamokinėje veikloje – klasės valandėlių, akcijų, forumų, tradicinių ir netradicinių renginių metu. Pavyzdžiui, V–VI klasėse dorinio ugdymo ir istorijos pamokose analizuojamos žmogaus orumo, jo teisių bei poreikių tenkinimo erdvės, piliečių ir valstybės santykių, piliečių visuomenės temos“ (Prakapas ir Žilinskienė, 2008).

Teisinis ugdymas, integruojamas į kitus mokomuosius dalykus, jau nuo pradinių klasių plačiai nagrinėjamos teisinės temos, kurioms integruotų pamokų metu ne visada gali užtekti laiko plačiai išnagrinėti ir pateikti vaikams reikalingus žinoti įstatymus ir supažindinti kaip jų laikomasi. Pasak R. Prakapo ir V. Čepaitės (2011) XI–XII klasių moksleiviai turimas teisės pagrindų žinias gali papildyti laisvai pasirenkamame teisės disciplinos kurse, kuriam rekomenduojamos dvi savaitinės pamokos. Tyrėjai teisės programos turinio esmę pateikia, kaip – žinių visumą apie teisės reguliuojamus klausimus, kurie yra aktualūs kiekvienam visuomenėje gyvenančiam žmogui. Šios žinios apima informaciją apie teisės prigimtį, teisės principus, asmenines ir turtines teises, vartotojų teises, darbo santykius, teisės pažeidimų sudėtį, patraukimo teisinėn atsakomybėn procedūras. Teisės programoje (2011) teigiama, jog „didesnis dėmesys šioje programoje turėtų būti skiriamas ne teisės aktų ar juose numatytų teisių analizei, o teisių įgyvendinimo būdų išsiaiškinimui, teisių pažeidimų atpažinimui bei pažeistų teisių gynybos mechanizmų suvokimui“ (Prakapas ir Čepaitė, 2011).

Mokyklų bendrųjų ugdymo programų planuose yra rekomenduojama į istorijos, geografijos, pilietiškumo ugdymo pagrindų dalykų turinį integruoti: „Lietuvos ir pasaulio realijas, kurios turi būti nuolat ir sistemingai atskleidžiamos ir aptariamoms su mokiniais, nacionalinio saugumo ir gynybos pagrindų temas, tokias kaip: nacionalinio saugumo samprata ir sistema Lietuvos Respublikoje; rizikos veiksnių, grėsmių ir pavojų analizė; Lietuvos gynybos politika; informaciniai ir kibernetiniai karai: tikslai, metodai, instrumentai; Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas ir kiti įgyvendinamieji gynybos ir kovos su korupcija sričių teisės aktai, ir kitas panašias temas“. (2017–2018 ir 2018–2019 mokslo metų pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų bendrieji ugdymo planai). Taigi šios rekomendacijos, tik patvirtina, kad mokykloje teisinis ugdymas yra svarbus, turi būti ugdomas ne tik žmonių teisių ir laisvių žinojimas, bet ir piliečių skatinimas aktyviai dalyvauti valstybės gyvenime.

A. Pekauskas (2010), išsakyta nuomone, nuo pedagogų, jų profesinio pasirengimo šiam darbui priklauso, teisinio auklėjimo sėkmė, todėl būtina nuolat atnaujinti teisinės žinias, domėtis šalies įstatymais, teisiniais socialinės rūpybos, vaiko globos aspektais, vaiko teisių

apsaugos klausimais. Mokinio ugdymas susideda ne tik iš užsiėmimų mokykloje, bet ir gyvenime, tarpusavio santykiais su šeima bei visuomene. Mikroklimatas– taip pat formuoja vertybes, skleidžia pilietiškumo idėją (Pekauskas, 2010).

Apžvelgus mokslininkų tyrimus ir metodinę literatūrą, bei remiantis LR švietimo įstatymais, bendrojo ugdymo programomis galima pabrėžti, kad teisinis švietimas ir ugdymas mokykloje yra vykdomas per integruotas pilietinio ugdymo, istorijos, dorinio ugdymo: etikos, tikybos pamokas. Mokykla yra įpareigojama prisiima vaidmenį ir mokinių teisiniam, doriniam auklėjimui. Taip pat turi tinkamai perteikti teisinės žinias vaikams, siekiant jų teisinio išprusimo. Tai tik patvirtina teisinio auklėjimo mokykloje svarbą ir mokyklos atsakomybę už auklėjimo perteikimo ir organizavimo būdus.

2.AKTYVIŲJŲ MOKYMO(SI) METODŲ CHARAKTERISTIKA

Aptarus teisinio švietimo organizavimą Siekiant išsiaiškinti aktyviųjų mokymo metodų svarbą bei poveikį mokinių ugdymo procesui pirmiausia svarbu apibrėžti ugdymo, aktyvinimo, aktyvaus ugdymo sąvokas. Remiantis įvairiais autoriais šiame skyriuje tikslinga aptarti mokymosi, mokymosi metodų aktyvaus mokymosi sampratą, kad jomis remiantis būtų galima suprasti aktyvaus mokymosi tikslą, ką galima pasiekti aktyvaus mokymosi metodais, kokius įgūdžius jie ugdo. Svarbu suprasti kaip aktyvus mokymasis padeda ugdymo procese, koki įgūdžiai jiems formuojami, kaip įvairūs autoriai grupuoja aktyviuosius mokymosi metodus. Siekiant aptarti aktyvaus mokymosi metodų naudą ir pritaikymo galimybes svarbu aptarti metodų naudojimo galimybes teisinio ugdymo pamokose, todėl šiame skyriuje taip pat aptariami konkrečių metodų pritaikymo galimybės teisinio ugdymo pamokose, kaip aktyvus mokymas padeda mokinių teisinių žinių ugdymui, geresniam jų įsisavinimui, įgūdžių ugdymui.

2.1.Aktyvaus mokymo(si) metodų samprata ir klasifikacija

Mokymasis, anot G. Petty (2006) yra vienpusis, individualus procesas, kuriame pagrindinis vaidmuo tenka besimokančiam individui.

Mokymąsi G. Butkienė (1996) apibūdina, kaip veiklos būdų įsisamoninimą ir įsitvirtinimą, kurio rezultatas- žinios mokėjimai, įgūdžiai. V. Stanišauskienė(1998) mokymąsi sieja su interaktyviu, dinamišku ieškojimo procesu, kuriame tyrinėjant bei sąveikaujant su aplinka gimsta naujas supratimas apie save ir apie supančią aplinką.

Mokslinėje literatūroje žodis „metodas“ (gr. methodos - tyrimo kelias) reiškia veikimo ir reiškinių tyrimo būdą, veiksmą. Todėl metodas yra privaloma bet kurios žmogaus sąveikos sąlyga, kuri įeina į veiklos turinį. Jį pasirenkant ir taikant reikia sąmoningai apsispręsti, - tai priklauso ir nuo veiklos tikslo, ir nuo turimos patirties. Todėl metodas - veiklos priemonė, jo pasirinkimas ir taikymo pobūdis lemia veiklos rezultatus (Tarptautinių žodžių žodynas, 1985).

Žodis „metodas“ pasak, L. Šiaučiukėnienės, O. Visockienės ir P. Talijūnienės (2006), žymi bendrą mokytojo ir mokinio veiklą, skirtą užsibrėžtiems ugdymo tikslams įgyvendinti, numatytam mokymo turiniui įsisavinti.

Mokslinėje literatūroje pedagogikos autoriai mokymosi metodus apibūdina kaip „pasikartojančių mokymo veiksmų modelį, kuris gali būti taikomas dėstant įvairius dalykus, būdingas daugiau negu vienam mokytojui ir svarbus išmokimui“ (Gage, Berliner, 1994). L.

Pasak L. Jovaišos ir J. Vaitkevičiaus (1989) mokymo metodas apibūdinamas, kaip mokytojo ir mokinių veiklos būdų sistemą, kuri padeda įgyti žinių, mokėjimų bei įgūdžių, lavinti sugebėjimus, formuoti pasaulėžiūrą

Šalkauskis mokymo metodą apibūdina, kaip racionalų, nuoseklų ir visuotinai reikšmingą mokomojo veikimo būdą, kuris yra nukreiptas į mokymo tikslą ir suderintas tiek su mokinio prigimtimi, tiek su mokomojo dalyko ypatybėmis (Šalkauskis, 1991).

Ugdymo tikslas – plėtoti dvasines, intelektines ir fizines asmens galias, ugdyti aktyvų, kūrybingą, atsakingą pilietį, įgijusį kompetencijas, būtinas sėkmingai socialinei integracijai ir mokymuisi visą gyvenimą (Bendrosios ugdymo programos, 2008).

Šiuolaikinėje didaktikos objektas- ne tik mokymas, bet ir mokymasis, kuris suprantamas kaip interaktyvus dinamiškas individualus procesas (Šiaučiukėnienė, Visockienė, Talijūnienė, 2006).

Mokymo procese dėmesys tenka problemų sprendimo strategijoms, besimokančiojo supratimas yra vystomas jam dalyvaujant įvairioje mokymosi veikloje, taikant įvairius metodus. Mokytojas pirmiausia turi pateikti edukacinį tikslą, o tik po to galvoti, kokią veiklą organizuoti, kokius metodus taikyti kad jos metu besimokantieji sugebėtų pasiekti šio tikslo, konstruoti žinias, paremtas mokomąja medžiaga ir jų pačių unikalia patirtimi (Balevičienė, Jucevičienė ir Stanikūnienė, 2003). Pasak A. Rutkienės ir V. Zuzevičiūtės (2009) šiuolaikinis mokytojas — tai mokymo organizatorius, mokymosi galimybių kūrėjas, mokymosi talkininkas, patarėjas, partneris, tarpininkas, esantis tarp mokinio ir daugybės įvairių šiuolaikinių žinių šaltinių, turintis padėti mokiniams pasirengti savarankiškam gyvenimui.

Siekiant išsiaiškinti aktyviųjų mokymo metodų svarbą bei poveikį ugdymui, svarbu aptarti aktyviojo mokymo sampratą.

Aktyvus“ [lot. activus] - veiklus, veiksmingas: 1) veiklus, energingas; 3) darantis poveikį, veikiantis kitus, sukeliantis tam tikrus reiškinius; 4) priklausantis nuo savo veikėjo veiksmų, pasireiškiantis jais (Tarptautinių žodžių žodynas, 2000).

Aktyvaus mokymosi sampratą lėmė humanistinės pažiūros, ypač C. Rogerso ir kitų. (A. Rutkienė ir V. Zuzevičiūtė, 2009).

Aktyvusis mokymas(is) tai mokymosi procesas, kurio metu besimokantysis mokymosi turinį įsisavina veikloje. Aktyvusis mokymosi objektas - tai mokymosi objektas, kurio pagrindinis tikslas –skatinti (Balčiūtė, 2010). Aktyvus mokymasis, pasak M. Teresevičienės ir G. Gedvilienės (1999) apibūdinamas, kaip daugialypis procesas, kurio metu įsitraukus į aktyvaus pobūdžio veiklą, neišvengiamai formuojamas mokinių aktyvumas, iniciatyva, kūrybinis ir kritinis mąstymas, savarankiškumas, susidomėjimas veikla ir socialiniai

įgūdžiai“ (Tereševičienė ir Gedvilienė, 1999). Pasak R. Prakapo ir J. Avinaitės (2011), aktyvusis mokymas ir mokymasis - tai patirtis, kurianti mokymo situacijas, padedančias jungti teoriją ir realaus pasaulio situacijas (Prakapas ir Avinaitė, 2011). Gana dažnai aktyviuoju mokymu apibūdinama patirtis, kurianti mokymo situacijas, padedančias jungti teoriją ir realaus pasaulio situacijas. Kaip teigia L. DiMatteo ir T. Anenson (2007), aktyviojo mokymo privalumas yra įgūdžiais pagrįsti ir problemomis paremti pratimai, kurie plėtoja besimokančiojo kompetenciją, specializuotų žinių pritaikymą. Praktinės problemos pristatomos tam, kad visiškai būtų įsisavinama problema ir jos esmė, ne būtinai siekiant jas išspręsti,

Mokytojas mokykloje ugdant mokinius gali pats planuoti pamokos eigą, bei pasirinkti norimus mokymo metodus. Mokymo(si) metodai pagal Krol (2001) skirstomi į aktyvaus ir pasyvaus mokymo(-si) metodus. Aktyvaus mokymo (si) metodai susiję su mokinių savarankišku darbu. Pasyvūs susiję su informacijos suvokimu bei perteikimu, t. y. paskaitos, pasakojimo metodais, kada mokinių pažinimo procesai išnaudojami minimaliai. Svarbus mokytojo uždavinys yra į mokymosi procesą įtraukti mokinius, kad jie aktyviai dalyvautų pamokoje. Tam, kad mokinius įtraukti ir aktyvizuoti juos mokymo proceso metu, buvo sukurti specialūs mokymo metodai. Jie vadinami aktyviais mokymo metodais, jų pagalba mokiniai aktyviai dalyvauja pamokoje. Aktyvaus mokymosi metodai- „tai būdas pasiekti tikslą. Jie padeda mokytojams išdėstyti dalyko turinį taip, kad mokiniai jį lengvai įsisąmonintų. Šiuo atžvilgiu svarbu ne tik žinių suvokimo, bet ir tų žinių panaudojimo aspektas. Mokantis aktyviais mokymosi metodais įgyjama ir žinių ir gebėjimų“ (Aktyvaus mokymosi metodai, 1998).

Aktyviuosius mokymo(si) metodus G. Petty (2007), apibūdina kaip, greitai kintančios tikrovės būtinybę. Pasak tyrėjo, siekiant pagerinti vaikų mokymą(si) reikėtų dažniau taikyti aktyviuosius mokymo metodus, kurie aktyvina mokinio veiklą, bei leidžia mokytojui pasirinkti ir taikyti juos pagal vaiko įgūdžius. Vienas iš sėkmingos pamokos požymių ir reikalavimų – tinkamai parinkti mokymo (si) metodus, kurie užtikrintų kokybišką mokinių išmokimą.

Pasak V. Rajecko (1997) mokymo metodai, šiuolaikinėmis sąlygomis kaip ir mokinių perimama informacija, turi padėti ugdyti turinčias tautinę savimonę asmenybes, gebančias savarankiškai veikti bei aktyviai dalyvauti tautos gyvenime, valstybės stiprinime. Kiekvienas atitinkamai taikomas metodas formuoja mokinių gebėjimus, charakterio ir elgesio būdus. Todėl kūrybiškai taikomi metodai turi net tik padėti teikti išsamių žinių, formuoti protinius ir praktinius mokėjimus bei įgūdžius, bet ir padėti juos įtvirtinti. (Rajeckas, 1997).

Aktyvaus mokymosi metodai ne tik įgalina geriau įsisąmoninti mokymo turinį, bet ir plėtojantys mokinių gebėjimą kritiškai mąstyti, taikyti žinias tiek įprastomis, tiek naujomis sąlygomis. Aktyviojo ir interaktyviojo mokymo(si) strategijos skatina mokinių motyvaciją,

padeda geriau suvokti mokomąjį dalyką, ugdo savarankiško mokymosi ir mąstymo įgūdžius (Prakapas ir Čepaitė, 2011). Aktyviųjų mokymo(-si) metodų taikymas skatina kritinio mąstymo gebėjimus. 1984 metais JAV (M. Adler, Filosofijos tyrimų institutas) atlikti tyrimai („Paideia planas“), kurie parodė, kad klausimų pateikimas ir diskusijos yra visų aktyvaus mokymosi metodų dalis t.y., geriausiai galima išmokyti, kai kartu dėstomas dalykas ir kartu pateikiami klausimai. (Aktyvaus mokymosi metodai. Mokytojo knyga, 1999.)

Įvairūs autoriai pateikia skirtingus aktyviojo mokymo(si) metodus, R. I. Arends (1998) pateikia tokius aktyviuosius mokymo(-si) metodus:

- tiesioginį aiškinimą,
- dėstymą,
- sąvokų mokymą,
- mokymą tyrinėti
- mokymąsi bendradarbiaujant,
- klasės diskusiją.

Pasak R. Žilvienės (2002) daugelis aktyviųjų mokymo(si) metodų dar vadinami netradiciniais mokymo metodais. Ši autorė prie aktyviųjų mokymo(-si) metodų priskiria šiuos:

- Mokymas grupėmis
- Minčių ežį
- Projektų rengimą
- Minčių lietu
- Abipusį mokymąsi
- Diskusiją

Aktyvieji mokymo(si) metodai kuriuos išskiria Dumčienė ir Z. Bajoriūnas (2006):

- Svarbus įvykis
- Atvejo analizė
- Debatai
- Įtraukiamoji paskaita
- Grupės pranešimas
- Minčių lietus
- Klausimų pateikimas
- Diskusija
- Diskusija mažose grupėse
- Vaidmenų atlikimas
- Interviu

- Jėgos lauko analizė (Dumčienė ir Bajoriūnas, 2006).

Apibendrinant, galima teigti, kad aktyvieji mokymo(si) metodai – ugdymo proceso organizavimo būdai, kurie intensyvina besimokančiųjų mąstymą ir elgesį bei įgalina organizuoti mokymo procesą taip, kad mokiniai pamokos metu įgytų įvairaus pobūdžio žinių aktyviai veikdami, įsitraukdami į pamoką. Mokinys susikaupia, svarsto, aktyviai ieško, o svarbiausia įgytas žinias sieja su savo patirtimi. Mokinys žinias įgydamas aktyviai protaujant, mokosi kritiškai mąstyti, o vėliau jas panaudoja, ne tik mokslo, bet ir asmeniniams tikslams siekti.

2.2. Aktyviųjų mokymo(si) metodų taikymas teisinio ugdymo pamokose

Įgyvendinant platesnius nei ligi šiol ugdymo tikslus keliančias Bendrąsias programas, orientuojamasi į didesnę mokymosi galimybių įvairovę pasižymintį ugdymo procesą. Taikant aktyviuosius mokymo metodus, sudaroma galimybė atrasti individualius problemų sprendimo būdus, abejoti pateikiamos informacijos teisingumu, pareikšti savo požiūrį į pateiktus klausimus ir kt. Aktyviojo mokymo procesas padeda mokiniams tapti kritiškai mąstančiais, gebančiais argumentuotai diskutuoti, logiškai tirti ir vertinti kitų argumentus (Prakapas ir Avinaitė, 2011). L. Liesienės (2012) teigimu, įvairiais metodais lavinami skirtingi mokinių įgūdžiai. Testais nuosekliai ugdomi mokinių gebėjimai skaityti, sukaupiti dėmesį. Projektavimo darbai lavina kūrybiškumą. Dėstymas žodžiu lavina atidaus klausymo įgūdį, o grupinis darbas – diskusijos, įtikinėjimo ir darbo su kitais įgūdžius.

G. Žibėnienė ir V. Indrašienė (2017) savo vadovėlyje „Šiuolaikinė didaktika“ teigia, kad „konkrečius mokymo(si) metodus kurie bus taikomi ugdymo procese, mokytojas parenka pats arba kartu su mokiniais. Kita vertus, siekiant atliepti ugdymo aktualijas, įgyvendinti strateginius mokyklos tikslus ir ugdymo politiką, yra numatomos aktualios mokymo(si) metodų taikymo kryptys. Mokytojui būtina pedagoginį darbą derinti su mokyklos ugdymo politika“ (Žibėnienė ir Indrašienė, 2017). Pasak E. Simanavičiaus šiuolaikinis mokymas reikalauja taip organizuoti mokymo procesą, kad būtų tikslingai parenkami ir pritaikomi mokymo metodai pamokose, mokiniai tinkamai įsisavintų žinias, patys aktyviai protiškai dirbdami, savarankiškai protaudami bei sąmoningai veikdami. Todėl ypač svarbus ir reikalingas žingsnis – pasirinkti tinkamą metodą (Simanavičius, 2015). Parenkant aktyviuosius ugdymo metodus mokytojas turi nuspręsti kokius mąstymo gebėjimus jis nori ugdyti ir parinkdamas metodus atsižvelgti į mokinių pasirengimą (Aktyvaus mokymosi metodai, 1998).

Pasak, E. Simonavičiaus (2015) aktyvaus ugdymo metodai, padeda geriau įsisamontinti mokymo turinį ir visokeriopai plėtoti asmeninius, socialinius, komunikacinius, kritinio mąstymo, problemų sprendimo, veiklos gebėjimus (Simonavičius, 2015). L. Liesienės (2012) teigimu aktyvieji mokymo ir mokymosi metodai padeda pasiekti tikslą. Ir jeigu tikslas yra kūrybingo, gebančio kritiškai mąstyti ir vertinti žmogaus ugdymas, tikslo siekti įmanoma tik aktyviai mokant ir mokantis (Liesienė, 2012).

Anot E. Simonavičiaus (2015), kiekvieno metodo taikymas turi būti labai gerai pagrįstas, padėsiantis geriau pažinti klasę, kruopščiai planuoti pamoką, ugdyti kritinio mąstymo gebėjimus, refleksiją, savarankiškai mokytis, panaudoti patyrimą, spręsti problemas, tvarkyti idėjas“ (Simonavičius, 2015).

Pasirenkant mokymo metodus, mokytojas turi žinoti:

- kokie yra mokymo metodai;
- kokie šių metodų privalumai ir trūkumai;
- koku tikslu kiekvienas jų taikytinas;
- kaip juos praktiškai taikyti (Petty, 2007).

Edukacinėje mokslinėje literatūroje (Pericyte, 2001; Teresevičienė, Gedvilienė, 1999; Penkauskienė, 2001 ir kt.) galima rasti aprašyta daugybę unikalių ir netradicinių mokymo metodų, paprastai grindžiamų humanistine psichologija ir pedagogika. Būtent jų pasirinkimas leidžia kalbėti apie kūrybinio ir kritinio mąstymo aplinkybes, mokinių savarankiškumą, gebėjimą bendrauti ir bendradarbiauti bei kitas savybes, būtinas XXI a. žinių visuomenėje. (Prakapas ir Avinaitė, 2011) be to, mokytojai turi būti lankstūs, mokėti apibrėžti mokymosi tikslus ir leisti mokiniams patiems atrasti, kaip mokytis. Kiekvienas mokytojas siekia, kad jo pamokos būtų įdomios, padėtų mokiniams įsisamontinti mokomąją medžiagą, ugdytų jų kūrybiškumą ir norą daugiau sužinoti. Šiuos siekius padeda įgyvendinti aktyvaus mokymosi metodai, kurie ne tik padeda geriau įsisamontinti mokymo turinį, bet ir plėtoja mokinių gebėjimą kritiškai mąstyti, taikyti įgytas žinias tiek įprastomis, tiek naujomis sąlygomis (Simonavičius, 2015). Mokykloje taikant aktyviuosius mokymo metodus, sudaroma galimybė atrasti individualius problemų sprendimo būdus, abejoti pateikiamos informacijos teisingumu, pareikšti savo požiūrį į pateiktus klausimus ir kt. (Prakapas ir Avinaitė, 2011). E. Simonavičiaus (2015) teigimu, dirbant su aktyviaisiais mokymosi metodais, mokytojams ir mokiniams prireiks visiškai kitokių įgūdžių negu tokioje mokymo programoje, kai mokytojas siekia tik perduoti mokiniams informaciją. Jie turi mokėti bendradarbiauti su mokiniais, kai dėl to, ko mokomasi, galima ginčytis.

Teisinio ugdymo ir švietimo bendrojo ugdymo mokykloje tikslas – suteikti mokiniams kasdieniame gyvenime reikalingų susistemintų žinių apie teisę, asmenų teises ir pareigas, valstybės valdymo ir teisėtvarkos institucijų kompetenciją, galimybę daryti įtaką jų sprendimams; taip pat ugdyti gebėjimus kurie praverstų kasdieniame gyvenime, tokius kaip: socialinius, komunikavimo, kritinio mąstymo, problemų sprendimo ir kitus praktinius gebėjimus. Taip pat ugdyti ir vertybines nuostatas, kurios sustiprintų siekį veikti paisant teisės nuostatų ir gerbiant teisę (Vidurinio ugdymo bendrosios programos, 2011).

A. Pekauskas (2010) teigimu, teisinis ugdymas mokykloje vyksta įvairiais metodais: žodiniais, vaizdiniais, praktiniais. Tyrėjo teigimu, su kiekvienos amžiaus grupės vaikais būtina dirbti skirtingai, t. y. parenkant tinkamiausią ugdymo formą:

- popietę
- žaidimus
- paskaitą
- viktoriną
- konkursą
- vakaronę
- ekskursiją ir kt.

Vienas pagrindinių teisinio auklėjimo metodų – probleminių situacijų sukūrimas. Jose reikėtų auklėtiniams pasirinkti idėją ir ją grįsti savo elgesį, veiklą. Teisinio auklėjimo sistemoje panaudojamos ir situacijos, paremtos kitų, įsivaizduojamų asmenų, patirtimi (iš grožinės literatūros ar publicistikos straipsnių ir kt.) (Pekauskas, 2010).

Teisės programoje (2011), aptariant ugdymo gaires, rekomenduojama, kad, mokant pagal šią programą, būtina taikyti aktyvaus mokymo metodus: „siekiant, kad mokiniai analizuotų teisinės situacijas, mokytųsi taikyti įstatymų normas, susiformuotų ir argumentuotai gintų savo nuomonę, išklausytų kito argumentus, kalbėtų viešai, gebėtų konstruktyviai spręsti individualias ir visuomenines problemas, derėtis ir siekti kompromiso, savarankiškai priimti sprendimus“ (Prakapas ir Avinaitė, 2011). Be to ir Teisės programa reikalauja kurti tokią mokymo(si) aplinką ir atmosferą, kuri suteiktų mokiniams galimybę diskutuoti, klausti ir abejoti, kritiškai vertinti problemas, vengiant pateikti vienareikšmiškus atsakymus (Prakapas ir Čepaitė 2011).

Vidurinio ugdymo programose (2011) pateikiama, kad pamokose rekomenduojama naudoti kelis aktyvaus mokymo metodus:

- darbas su šaltiniais ar teisiniais dokumentais

- derybos
- tarpininkavimas
- „mini teismo“ metodas
- „piliečių sueigos“ metodas (Vidurinio ugdymo programos, 2011)

Vidurinio ugdymo programose (2011) teisės pamokose siūloma naudoti ir kitus metodus, siekiant išmokyti mokinius spręsti teisinę problemą ir ugdyti mokinių analitinius, derybinius, kritinio mąstymo gebėjimus. Tai kiti metodai padedantys mokiniams suvokti, kaip piliečiai gali konstruktyviai spręsti kylančias teisines problemas, dalyvauti priimant sprendimus valstybės ar savivaldybės institucijose.

Aktyvaus mokymo metodus G. Petty (2006) skirsto į didesnes grupes, kurias įvardina kaip:

- prižiūrima praktika
- diskusija
- darbas grupėse ir mokinių pašnekesiai
- žaidimai, vaidinimai
- pjesės ir modeliavimas
- atmintinis mokymasis.

Aktyvieji mokymo(si) metodai suskirstomi į tris grupes:

- nepakankamai pasirengusiose grupėse,
- vidutiniškai pasirengusiose grupėse,
- puikiai pasirengusiose grupėse.

Minčių lietaus metodas- spontaniškai atliekamas struktūrinis pratimas: mokiniai aktyviai skatinami kurį laiką pateikti kuo daugiau idėjų. Metodo tikslas: pateikti klausimų ir leisti mokiniams siūlyti kuo daugiau galimų problemos sprendimų (Šiaučiukėnienė, Visockienė ir Talijūnienė, 2006). Aktyvaus mokymosi metodai (1998) knygoje siūloma šio metodo eiga: pateikti klausimą ir leisti mokiniams siūlyti kuo daugiau problemos sprendimų. Generuojant idėjas laikinai susilaikoma nuo vertinimų- tai leidžia išgauti originalių minčių. Po to mokiniams skiriama 15 minučių idėjoms sugrupuoti, apsvarstyti jų tinkamumą ir galimumą. Tada yra vedama diskusija, kurios metu įvertinama visų idėjų galimumas. Mokiniai pamato, kurie atsakymai iš tikrųjų padeda spręsti diskusiją. Šis metodas tinkamas mokinių mąstymo įgūdžiams ugdyti, naujoms idėjoms generuoti. Tai naudinga tam, kad būtų generuojamos naujos

idėjos, problemų sprendimai, ugdomas mokinių kūrybiškumas ir mąstymo įgūdžiai. Taip pat naudinga ugdant mokinių įgūdžius dirbti grupėje, gerbti ir toleruoti kitų nuomones.

Galima panaudoti minčių lietaus metodą mokiniai skatinami spontaniškai reikšti mintis, apie žmogaus teises, analizuoti informaciją, taip pat ir teisinę, bendrauti ir bendradarbiauti sprendžiant individualias ir visuomenines praktines teisės problemas, susidaryti savo nuomonę ir argumentuoti ją ginti; pateikti ir naudotis teisėtais iškilusių problemų ir konfliktinių situacijų sprendimo būdais (Vidurinio ugdymo bendrosios programos, 2011).

Diskusijos grupėse metodas pasak L. Šiaučiukėnienės, O. Visockienės ir P. Talijūnienės (2006) tai forumas, kuriame mokiniai mokosi aiškiai ir tiksliai reikšti savo mintis, įvairiai pateikti idėją, kritikuoti, vertinti ir pamažu artėti prie teisingo sprendimo. „Šiuolaikinėje didaktikoje“ (2017) pateikiamas metodo tikslas- ugdyti bendravimo, diskutavimo ir klausymosi gebėjimus. Metodo paskirtis: klausimo ar problemos svarstymas, aptarimas, ginčas, kai besimokantieji ir dėstytojai dalijasi savo žiniomis, idėjomis ir nuomonėmis (Žibėnienės ir Indrašienė, 2017). Diskusijų metodas ypač tinka tais atvejais, kai svarstomu klausimu nesutaria tos srities žinovai (L. Šiaučiukėnienės, O. Visockienės ir P. Talijūnienės (2006). „Šiuolaikinio mokymosi metoduose“ (2003), diskusijos tikslas apibūdinamas kaip prasmės kūrimas, kuria siekiama aktyviai bendradarbiauti, o ne konkuruoti ar priešpastatyti savo nuomonę (Liesienė, 2012). Diskutuodami mokiniai tobulina bendravimo, diskutavimo, klausymosi ir įsiklausymo gebėjimus, mokosi rinkti faktus, jais pagrįsti savo nuomonę, formuluoti išvadas (Žibėnienė ir Indrašienė, 2017). L. Šiaučiukėnienės, O. Visockienės ir P. Talijūnienės (2006) mano, kad diskusijos turi mokymosi motyvus diegiantį poveikį, kuris yra pagrįstas pažintiniu smalsumu, moko atsispirti kito asmens loginiam ir informaciniam spaudimui, padeda mokiniui geriau įvertinti savo mąstymo logiką žinias ir pažiūras. Nuomonių susidūrimas skatina ieškoti naujos informacijos, keisti mąstyseną, iš naujo spręsti ginčą, padeda rasti geresnių pažintinių ir moralinių argumentų (L. Šiaučiukėnienės, O. Visockienės ir P. Talijūnienės (2006).

Šis metodas gali būti taikomas grupėms aptariant bendrą darbą. Mokytojas galėtų skatinti grupes kelti probleminius teisinius klausimus ir naudodamiesi informacijos šaltiniais, ieškoti atsakymų, spręsti individualias ir visuomenines praktines teisės problemas. Nagrinėti paprastas ir sudėtingesnes konfliktines situacijas bei pasiūlyti problemos sprendimo būdus.

Plačiau galima išskirti *diskusijos mažose grupėse metodą*, kurį galima naudoti taikant aktyviuosius mokymo metodus. Kaip pateikta autorių Žibėnienės ir Indrašienės (2017), diskusija mažose grupėse skatina į ją įsitraukti visus mokinius, todėl rekomenduojama

diskutuoti mažose nuo 3 iki 7 asmenų grupėse. Mokytojas turėtų lyginti ir analizuoti grupių rezultatus, skatinti mokinius bendradarbiauti ir konkuruoti. Mažose grupėse greičiau priimami sprendimai ir padaromos išvados. Kaip pateikiama „Aktyvaus mokymosi metodų mokytojo knygoje“ (1998) „mokytojas siekia įtraukti klasės mokinius į diskusijas naudodamasis patyrimu, skaitymu ar pamokos medžiaga, skatina mokinius reikšti savo nuomonę pamokos tema. Mokiniai raginami atsakinėti į mokytojo klausimus ir pateikti klausimus mokytojui bei kitiems mokiniams“ tačiau taip pat tai naudinga, „nes būdami mažos grupės nariai, mokiniai turi sąlygas aktyviai dalyvauti darbe; mokytojas gali palyginti ir analizuoti grupių darbo rezultatus visoje klasėje; buvimas klasės nariu skatina veikti, jis gali skatinti ir bendradarbiauti, ir konkuruoti, padeda susitapatinti su mokomąją grupę“ ir metodo naudojime pateikiama vengtini pavojai: būtina pateikti taisykles ir jų nuosekliai laikytis. Tai kontroliuoja sąveiką tarp mokinių ir garantuoja pamokos produktyvumą, padeda sumažinti konfliktus ir kontroliuoti grupę, kad ji siektų produktyvių rezultatų“ (Aktyvaus mokymosi metodų mokytojo knyga, 1998) taip pat knygoje atkreipiamas dėmesys, kad „homogeninis ir heterogeninis mokinių pasiskirstymas į grupes turi savų privalumų. Homogeninėse grupėse panašių sugebėjimų mokiniai dirba kartu. Šis pasiskirstymas pranašus tuo, kad mokiniai dirba vienodu tempu, kuris gali būti lėtesnis ar greitesnis, negu kitų grupių“ Apibendrinus galima sakyti, kad šiuo metodu mokiniai skatinami aktyviai dalyvauti pamokoje, skatinami bendrauti ir bendradarbiauti. Skatinamas kiekvienas mokinys išklaudyti vienam kitą, gerbti vienas kito nuomonę.

Teisės pamokose mokiniams gali būti siūloma analizuoti konkrečią situaciją ir pritaikyti jai teisės normą: nagrinėti darbuotojo atleidimo iš darbo situacijas, tam tikro elgesio priešingumą civilinei, baudžiamajai ar administracinei teisei, teisininko poelgio atitikimą etikos kodeksui, tarptautinius konfliktus; nuspręsti, kokia proceso teisės norma taikytina nagrinėjamu atveju (Vidurinio ugdymo bendrosios programos, 2011).

Interviu. Pasak L. Šiaučiukėnienės, O. Visockienės ir P. Talijūnienės (2006) šis metodas ugdo mokinių šnekamąją kalbą, lavina kūrybinio mąstymo verbalinius gebėjimus. Tai metodas, kai mokiniai pateikia iš anksto parengtus klausimus kitiems studentams, svečiams ar kitiems pasirinktiems žmonėms.

Mokiniai gauna užduotį pasinaudoti šiais klausimais, kad išsiaiškintų konkrečią informaciją ar nuomonę. Vėliau jie atsiskaito apie interviu rezultatus. Jei imamas vienas interviu, pabrėžiamos žinios ir supratimas, jei daugiau negu vienas – gali būti atliekama palyginamoji analizė, sintezė bei vertinimas. (Aktyvaus mokymosi metodai, 1998).

Tai naudinga tam, kad mokiniai naudotųsi kitais žmonėmis kaip mokymosi šaltiniais, aktyviai įsiklausytų į kitų požiūrius ir juos užsirašytų nevertindami.

Išgalina pamatyti kitus požiūrius.

Autorės išskiria interviu, kaip aktyvaus mokymosi metodo taikymo galimybes:

- Planuojant naujos temos pamokas. Rengiantis pamokoms, labai svarbu remtis ir mokinių nuomone. mokytojas turi žinoti, ko studentai tikisi iš naujos temos, kas juos domina. Todėl interviu su mokytoju (ar mokinių interviu vienu su kitais) įvadinėje paskaitoje suteiks daug informacijos, kaip pasirengti kitoms temoms.
- Tikrinant, kiek mokiniai savarankiškai mokosi. Mokiniai ima interviu vieni iš kitų (poromis ar mažomis grupelėmis). Iš to, kokius klausimus mokiniai duoda vieni kitiems, galima spręsti, kaip jie pasirengę paskaitai. Šiuo atveju studentai paprastai duoda tokius klausimus, į kuriuos patys galėtų atsakyti. Todėl mokytojas gali įvertinti ne tik atsakinėjančius, bet ir pateikiančius klausimus mokinius.
- Įgyjant naujų žinių. Tai galėtų būti interviu su pamokos svečiu ar mokiniu (grupe mokinių), kurie iš anksto daugiau pasiruošę nagrinėjamaiais klausimais. Šiuo atveju galimi vaidybiniai žaidimai – interviu.
- Interviu, kaip pamokos įvertinimas. Pamokos pabaigoje mokiniai ima interviu vieni iš kitų (ar grupėmis). Iš interviu klausimų, mokinių aktyvaus (ar pasyvaus) dalyvavimo mokytojas gali įvertinti pamokos informatyvumą, nustatyti, ar tema sudomino mokinius, ar jiems ji buvo aktuali. Pasak A. Balčiūtės (2010) tai naudinga tam, kad mokiniai naudotųsi kitais žmonėmis kaip mokymosi šaltiniais, aktyviai įsiklausytų į kitų požiūrius ir juos užsirašytų nevertinami. Metodas tinkamas teisinio ugdymo pamokose kaip yra matoma nagrinėjant viduriniųjų ugdymo bendrųjų programų patvirtinimo (2011) viename iš teisės dalyko uždavinių mokiniai gali apklausti kitus pamokos dalyvius. Iš anksto pasiruošus išmokstama tinkamai vartoti teisinės sąvokas. Turėti savo nuomonę, dažniausiai skatinti ją išsakyti ir argumentuoti, išklausyti kitus. Įgytų klausimų formulavimo, savo nuomonės apgynimo įgūdžių.

Atvejo situacijos analizė – tai mokymo(-si) metodas, kurio metu nagrinėjama, analizuojama ir diagnozuojama reali arba išgalvota situacija, kad po to mokymosi metu suformuotus įgūdžius bei principus būtų galima pritaikyti realiame gyvenime. Kad šis metodas būtų veiksmingas reikia, kad:

- situacija turi būti gerai apgalvota ir realistiška;
- turi būti pateikta kiek galima daugiau informacijos, ir dažnai netgi nereikalingos (t. y., nesusijusios su problema), kaip tai būna realiame gyvenime.
- Darbą reikia gerai apgalvoti ir struktūruoti, kad šio metodo naudojimas sustiprintų tai, kas buvo išmokta anksčiau;

- Būtina aiškiai suformuluoti tikslus bei uždavinius (Aktyvaus mokymosi metodai, 1998).

Atvejis- tam tikros situacijos, iššūkio, galimybės ar problemos, su kuria asmeniui ar grupei žmonių tenka susidurti ir priimti tam tikrą sprendimą, aprašymas. Toks atvejis turi būti pateikiamas besimokančiųjų analizei (Žibėnienė ir Indrašienė, 2017). Pasak šių autorių taikant atvejo analizę, mokymosi procese tobulinami mokinių analitiniai (tiriamoji veikla, situacijos vertinimas), bendradarbiavimo, darbo komandoje, žodinės komunikacijos ir (ar) komunikacijos raštu problemų sprendimo ir sprendimų priėmimo gebėjimai. Atvejo analizę tikslinga taikyti tada, kai siekiama įvertinti ar mokiniai geba objektyviai analizuoti problemą, atsižvelgiant į įvairias situacijas ir kt. Šis metodas gali būti skirtas žinių taikymo, analizės, probleminio mąstymo ir vertinimo įgūdžiams ugdyti ir patikrinti.

Atvejo analizės taikymo tikslas- ugdyti ir įvertinti mokinių gebėjimą objektyviai analizuoti situaciją, taikyti teorines žinias praktinėse situacijose (Žibėnienė ir Indrašienė, 2017). Teisės pamokose mokiniams gali būti siūloma analizuoti konkrečią situaciją ir pritaikyti jai teisės normą: nagrinėti darbuotojo atleidimo iš darbo situacijas, tam tikro elgesio priešingumą civilinei, baudžiamajai ar administracinei teisei, teisininko poelgio atitikimą etikos kodeksui, tarptautinius konfliktus; nuspręsti, kokia proceso teisės norma taikytina nagrinėjamu atveju, analizuoti ir vertinti, kokio pobūdžio pasikėsinimas į įstatymo saugomas vertybes turi būti pripažintas administraciniu teisės pažeidimu, o koks – nusikalstama veika ir argumentuoti savo požiūrį. Paaiškinti, kas yra administracinės teisės pažeidimas. Analizuojant situacijas atpažinti administracinius teisės pažeidimus ir kt. (Vidurinio ugdymo bendrosios programos, 2011).

Vaidmenų atlikimas – tai realios situacijos imitavimas. Vaidmenų atlikimas sutelktas į svarbiausią kritinio mąstymo elementą – gebėjimą įsijausti į kitų žmonių požiūrius. Siekiama padėti studentams pritaikyti tai, ko jie išmoko, konkrečiomis aplinkybėmis, įsijaučiant į nurodyto asmens vaidmenį. Taigi taikant šį mokymo metodą svarbus yra ir patyrimo elementas. Metodas naudojamas situacijose, kai neįmanoma arba nepageidautina imtis mokymosi esamomis sąlygomis. Jis naudingas tam, kad padėtų mokiniams patirti kitų žmonių jausmus, mintis, veiksmus, pasijausti kitais žmonėmis, atsikratyti drovumo, elgtis laisvai. Greičiausiai jie aktyviai dalyvaus darbe, nes mokiniai mėgsta susitapatinti su kitais žmonėmis. Metodo privalumai:

- gali būti naudojama ten, kur reali situacija yra pavojinga, brangiai kainuojanti, “sunki” arba užima daug laiko;
- gali būti kartojama tol, kol nebus pasiektas reikiamas žinių ir įgūdžių lygis;
- gali būti sustabdyta bet kokioje stadijoje, siekiant įvesti naujas sąvokas, principus ir t.t.
- mokiniai yra aktyvūs ir prisiima atsakomybę už savo mokymąsi;

- tai geras įvadas į realią situaciją. Šis metodas, kai kuriais atvejais gali būti vienintelis būdas įgyti reikiamų žinių ir įgūdžių. (Aktyvaus mokymosi metodai, 1998).

Nagrinėjant vidurinio ugdymo bendrąsias programas (2011) ugdymo gaires, metodas gali būti pritaikomas klasei dalyvaujant inscenizacijose pateikti savo argumentuotą nuomonę dėl galimo administracinio teisės pažeidimo, kritiškai vertinti oponentų pateiktą poziciją, įsiklausyti į oponentų pateikiamus argumentus. Dalyvaujant inscenizacijose ugdytis bendravimo ir bendradarbiavimo su pareigūnais gebėjimus. Paaiškinti, kaip vyksta administracinis procesas. Nurodyti ir paaiškinti pagrindines traukiamo administracinės atsakomybės asmens teises ir pareigas. Paaiškinti, kada surašomas administracinio teisės pažeidimo protokolas, kokie duomenys jame fiksuojami.

„Debatų“ paskirtis labai įvairi- tai puiki proto mankšta, diskutavimo, argumentavimo gebėjimų tobulinimo, kritinio mąstymo lavinimo, įsigilinimo į temą priemonė; puiki demokratijos, tolerancijos idėjų mainų, kritinio mąstymo ir komandinio darbo mokykla. (Žibėnienė ir Indrašienė, 2017). Autorių teigimu, debatų esmė- dviejų priešingas nuomones turinčių komandų susitikimas, problemų svarstymas ir žodinė dvikova, siekiant kitiems asmenims įrodyti savo tiesą. (Žibėnienė ir Indrašienė, 2017). Pasirenkamas klausimas (problema, į kurią yra du vienodi galimi, bet vienas kitam prieštaraujantys požiūriai). Mokinių prašoma išanalizuoti kiekvieną poziciją ir parašyti pranešimą (arba diskutuoja dvi opozicinės grupės), pagrindžianti vieną požiūrį ir atmetanti kitą. Tai naudinga tam, kad mokiniai visapusiškai išnagrinėtų ir argumentuotų savo požiūrį. (Aktyvaus mokymosi metodai, 1998).

Debatai leidžia ugdyti:

- Kritinį mąstymo (racionalų, refleksinį ir kūrybinį mąstymo, būtiną formuojant nustatymą, pagrįstumą ir aptariamų minčių ir idėjų analizę);
- Komunikacinės kultūros vystymą;

Taip pat formuoti:

- Tiriamuosius įgūdžius (išsakytus argumentus reikia pagrįsti įrodymais ir pavyzdžiais, o tai reikalauja darbo su informacijos šaltiniais);
- Organizacinius įgūdžius (galvojant ne tik apie paties asmens, bet ir išdėstytos medžiagos organizuotumą);
- klausymo ir užrašų vedimo įgūdžius (Šiaučiukėnienė, Visockienė ir Talijūnienė, 2006).

Debatuose dalyvauja dvi komandos. Komandos priklausomai nuo debatų lygio, sudaromos iš 2 ar 3 kalbėtojų. Metodo esmė -itikinti neutralią trečiąją pusę, teisėjus, kad jų argumentai svaresni negu oponento (Šiaučiukėnienė, Visockienė ir Talijūnienė, 2006).

Toks metodas gali būti taikomas, siekiant ginti pažeistas žmogaus teises. Mokiniai galės pasiruošti argumentuotai ginti savo nuomonę teisiniu klausimu. Galiausiai mokiniai gali pasimokyti, kaip piliečiai gali konstruktyviai spręsti kylančias teisines problemas, išsakyti savo nuomonę teisme. Skatinti mokinius susiformuoti nuomonę (poziciją) tam tikru su teise susijusiu, dažnai kontraversišku, klausimu ir argumentuotai ją ginti (Vidurinio ugdymo bendrosios programos, 2011).

Metodas gali būti taikomas susirasti reikalingą teisinę informaciją, kreiptis į teismą, ginti savo teises ir teisėtus interesus.

Apibendrinant galima teigti, kad mokytojui šiuo metu tenka sunkus uždavinys parinkti tam tikrus metodus, atitinkančius svarbiausius ugdymo tikslus bei mokymo uždavinius. Mokymo(si) metodai nusako veiklą, per kurią mokytojas ugdo vienokiais ar kitokiais būdais mokinius. Mokytojas mokymo metodus gali rinktis pagal vertybių supratimą, tikslus. Mokytojas šiuo metu turi kreipti dėmesį besikeičiančią mokyklos bendruomenę ir turi dirbti ją aktyvindamas. Mokytojui tenka didelis uždavinys žinoti daug mokymo(si) metodų, žinoti kam jie yra skirti bei gebėti juos panaudoti. Pedagogas turi taip taikyti metodus, kad atitiktų kiekvieno vaiko pasirengimo lygį. Mokomosios veiklos aktyvinimas turi didelę įtaką mokinių mokymosi kokybei, kaip galima pastebėti, kad teisinio ugdymo pamokose naudojami aktyvieji ugdymo(si) metodai skatina mokinių kūrybiškumą, lavina kritinio mąstymo įgūdžius, moko tinkamai naudoti teisines sąvokas, lavina aktyvaus klausymo įgūdžius ir moko argumentuotai reikšti savo nuomonę. Kaip galima pastebėti beveik visuose aukščiau pateiktuose mokymo(si) metoduose, jų taikymas skatina bendravimą ir bendradarbiavimą. Naudojant aktyviuosius mokymo(si) metodus pamokose, mokiniams yra perteikiamas geresnis supratimas apie savo teises, laisves ir pareigų ugdymą, kuris skatina aktyviai dalyvauti visuomeniniame ir politiniame gyvenime.

3.TYRIMO „ MOKYTOJŲ AKTYVIŲJŲ MOKYMO(SI) METODŲ TAIKYMO TEISINIO UGDYMO PAMOKOSE PATIRTIS“ REZULTATŲ ANALIZĖ

Atlikus mokslinės literatūros ir mokslinių tyrimų analizę, siekiant iširti bendrojo ugdymo mokykloje mokytojų teisinio ugdymo patirtį taikant aktyviuosius mokymo(si) metodus, kaip mokytojai parenka metodus kokius aktyvaus ugdymosi metodus taiko mokymosi procese, koki metodai tinkamiausi teisinio ugdymo pamokose, darbo autorė atliko empirinį tyrimą. Šioje darbo dalyje bus pristatoma empirinio tyrimo metodologija, kokia teorija remtasi tyrime, duomenų rinkimo instrumentas, tyrimo imtis, etika, duomenų analizės metodas.

3.1.Tyrimo metodologija

Metodologinės nuostatos. Šiame darbe remtasi humanistine teorija. Humanistinis mokymas(is), siejamas su vaiko įgimtu ugdymo(si) siekiu. Šios teorijos grindžiamos C. Rogerso, A. Maslow atskleistomis idėjomis, A. S. Neillo įgyvendinta praktika apie žmogaus poreikius ir galimybes jiems patenkinti. Remiantis humanistine teorija, mokykla turi rūpintis kiekvieno asmens plėtote tik jam tinkama linkme, tai yra „išugdyti žmones, sugebančius save tobulinti, arba, psichologijos terminais tariant, save realizuoti ir save pranokti“ (Maslow, 1999), o „humanistinės pedagogikos ugdymo procesai vadovaujami bendradarbiavimo, dvasinės bendrystės, abipusio supratimo, pasitikėjimo, kūrybingo kantrumo, laisvo pasirinkimo, pažinimo džiaugsmo, meilės principais“ (Humanistinės pedagogikos manifestas, 2012). Pasak D. Gailienės ir kt., (2002) remiantis humanistinėmis idėjomis, individas gyvenimiškose situacijose skatinamas elgtis kūrybiškai, realizuoti savo potencines galias. Kūrybiškumas ir savęs realizacija žmogui, gali padėti išvengti ir nugalėti vidinę įtampą. (Gailienė ir kt., 2002). Barkauskaitė ir kt. (2015) teigia, kad humanistinis ugdymas žinias ir gebėjimus daug glaudžiau sieja su vaiko poreikiais, tokiu būdu padeda asmeniškai įprasminti, o kartu siekia laiduoti optimalų, džiaugsmingą ėjimą pažinimo keliu. Tačiau tam reikia didžiulės asmeninės bei profesinės pedagogo brandos, kad galėtų patikėti vaiko savarankiškumu pačiam rinktis mokymosi turinį, mokymosi būdus, pasiekimų įsivertinimą. (Barkauskaitė ir kt., 2015).

Tyrimo metodai. Siekiant atskleisti mokytojų aktyviųjų mokymo(si) metodų taikymo teisinio ugdymo pamokose patirtį, atliktas kokybinis tyrimas. Šio metodo esmę įvardija Kardelis (2002) teigdamas, kad kokybinis tyrimas itin tinkamas, kai tyrimo objektas yra vidiniai, akivaizdžiai nematomi veiklos motyvai, pedagogo ir ugdytinių išgyvenimai,

subjektyvus jų požiūris į gyvenimo bei veiklos reiškinius ir pan. Kokybinis tyrimas buvo pasirinktas kaip tinkamiausias būdas atskleisti mokytojų patirtis tyrimo lauke. (Kardelis, 2002)

Tyrimo duomenų rinkimo metodas: Pagrindiniu tyrimo metodu buvo pasirinktas pusiau struktūruoto interviu metodas. Interviu metodas pasirinktas, dėl jo paskirties, kuri pasak K. Kardelio (2003), gali būti trejopa: 1. Tiesioginė ir pagrindinė priemonė reikiamai informacijai gauti. Pavyzdžiui, sužinoti, ką mano respondentas, išsiaiškinti, ką asmuo žino (žinių informacija), ką jis mėgsta ir ko nemėgsta (vertybės), ką galvoja (požiūriai). 2. Priemonė iškeltai hipotezei patikrinti. Pavyzdžiui, nustatyti arba patikslinti kintamųjų ir tiriamojo įvykio ryšius. 3. Gali būti panaudotas kartu su kitais tyrimo metodais ir renkant informaciją, ir įvertinant kitus metodus, pavyzdžiui, anketinę apklausą. (Kardelis, 2003). Pasak R. Tidikio (2003) tai, kaip ir pokalbis, yra vienas iš efektyvių kokybinio tyrimo metodų. Reikiamos žodinės informacijos gaunama tiesioginiu kryptingu interviu su respondentu. Pokalbio kryptį ir turinį sąlygoja tyrimo problema. Tai individualus pokalbis, garantuojantis didesnę patikimumą negu anketinis metodas ar kiti apklausos būdai (pvz.: apklausa paštu, laikraštiniai klausimynai ir kt.). (Tidikis, 2003). Interviu metodas pasirinktas, dėl jo privalumų, kurie anot R. Tidikio (2003) yra tokie: 1) interviu tyrėjas turi galimybę aiškinti respondentui vieno ar kito klausimo ar atsakymo varianto prasmę; 2) interviu itin nebūdingi „Nežinau“, „Neturiu nuomonės“ pobūdžio atsakymai; 3) interviu vedėjas turi galimybę fiksuoti ne tik verbalinius atsakymus, o ir emocines reakcijas, atsižvelgti į apklausiamojo intelekto ir kultūros lygį, požiūrį į apklausos temą, atsakymo intonaciją ir kt.; 4) interviu atsakymai nebūna neteisingi nei pakeisti; 5) atsakymus galima gauti išsamius, ypač į atvirus klausimus, galima pateikti ir papildomų klausimų.

Tiriant mokyklų mokytojų teisinio ugdymo patirtis taikant aktyviuosius mokymo(si) metodus, informacija buvo renkama panaudojant pusiau standartizuotą arba pusiau struktūruotą interviu metodą, parengus išankstinius klausimus (priedas Nr.1). Tyrimas buvo atliktas 2020 metų vasario mėnesio pabaigoje- kovo mėnesio pradžioje, informantams patogiu laiku.

Tyrimo instrumentas. M. Patton (1990) išskyrė šešis interviu klausimų tipus: elgesio (ką informantas yra daręs ar daro), nuomonės (ką informantas mano apie tiriamą problemą), jausmų (ką jaučia), žinojimo (ką žino apie tiriamą problemą), pojūčių (ką matė, prie ko prisilietė, ką girdėjo, užuodė, ragavo), demografinis (koks amžius, išsilavinimas, lytis ir kt.) (Bitinas (2008, p.153) cit. Patton (1990)). Pagal šiuos klausimų tipus duomenims surinkti buvo sudarytas klausimynas (žr. 1 priedą) sudarytas iš klausimų, kurie apima darbe nagrinėjamą temą.

Pradžioje buvo pateiktas prisistatymas, paminėtas tyrimo tikslas, nurodyta, kad, nors ir pokalbis bus įrašomas, respondento konfidencialumas bus garantuotas ir pateikiant tyrimo rezultatus, respondentai bei jų ugdymo įstaigos nebus minimos, o atsakymai bus užkoduoti. Interviu metu buvo pateikta 19 atviro tipo klausimų, kurie galėtų reikalui esant kisti interviu metu. 3 klausimai pagrindiniai, kiti 16 klausimų yra tikslinantys. Iš dalies struktūruoto interviu klausimyną sudaro 3 turininiai klausimų blokai.

Pirmas iš dalies struktūruoto, interviu klausimyno blokas buvo skirtas teisinio ugdymo patirčiai atskleisti, buvo užduotas pagrindinis klausimas apie informantų teisinio ugdymo patirtį bendrojo ugdymo mokykloje, taip pat 4 papildomi, konkretinantys klausimai atskleidžiantys teisinio ugdymo svarbą, integravimą ir iššūkius su kuriais mokytojai susiduria, vykdam teisinį ugdymą mokykloje.

Antras klausimų blokas skirtas respondentų patirties taikant aktyvius mokymo(si) metodus ugdymo procese atskleidimui. Buvo užduotas pagrindinis klausimas apie mokytojų patirtį taikant aktyvius mokymo(si) metodus ugdymo procese. Ir pateikti 8 konkretinantys klausimai, kuriais siekta išsiaiškinti nuomonę apie aktyvų mokymą(si), metodus kuriais aktyvina mokinių darbą pamokoje, metodų parinkimo kriterijus, jų naudą. Kokius įgūdžius, mokiniams formuoja aktyviųjų mokymo(si) metodų naudojimas, iššūkius kurie kyla taikant juos pamokose.

Trečias iš dalies struktūruoto interviu klausimų blokas buvo apie aktyviųjų mokymo(si) metodų taikymą teisinio ugdymo pamokose. Šį klausimų bloką sudarė pagrindinis klausimas apie tai, kokius aktyvaus mokymo(si) metodus mokytojai taiko teisinio ugdymo pamokose. Jam patikslinti buvo pateikiami konkretinantys 5 klausimai: apie aktyviųjų mokymosi metodų taikymo dažnumą, priimtinumą, tinkamumą, poveikį ugdant mokinių kompetencijas, taikymo iššūkius teisinio ugdymo pamokose. (žr.1 Priedas).

Tyrimo imtis: Tyrime dalyvavo 10 informantų. Informantai atrinkti taikant kriterinės atrankos formavimo būdą. Pasak L. Rupšienės (2007) kriterinė atranka taikoma tada, kai imties vienetai iš populiacijos atrenkami laikantis tyrėjo nustatytų kriterijų. Autorė mano, kad kriterinės atrankos būdas yra labai veiksmingas, taip surenkami kokybiški duomenys (Rupšienė, 2007). Renkantis respondentus buvo atsižvelgiama į respondentų skirtingą asmeninę ir darbo patirtį, išsilavinimą, jų profesines charakteristikas kurios, leido užtikrinti duomenų informatyvumą. Tyrimo dalyviai atrinkti remiantis šiais kriterijais: pasirinkti su teisiniu švietimu susijusių mokomųjų dalykų (teisės pagrindai, pilietinis ugdymas, etika, geografija, informacinės technologijos, istorija, spec. pedagogika) mokytojai dirbantys X ir Y gimnazijose. Informantų charakteristika pateikiama lentelėje 1 lentelė (žr. 2 priedą).

Kokybinio tyrimo imties dydžio nustatymui dažnai aiškių taisyklių nėra ir jis priklauso nuo reiškinių tyrimo detalumo, tyrimo strategijos, duomenų rinkimo metodo ir renkamų duomenų informatyvumo (Bitinas, 2008). Kadangi kokybinių tyrimų pagrįstumas ir prasmingumas, labiau susiję su pasirinktų atvejų suteiktos informacijos turiningumu bei analitiniais tyrėjo gebėjimais, nei su imties dydžiu (Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2013). Šiame tyrime didesnis dėmesys buvo skiriamas tiksliniam respondentų grupės formavimui bei iš dalies struktūruoto, interviu klausimyno parengimui, siekiant gauti reprezentatyvius duomenis. L. Rupšienė teigia, kad kokybiniuose tyrimuose nėra aiškių imties dydžio nustatymo taisyklių. Kokybinių tyrimų metodologai, laikosi nuomonės, jog kokybinio tyrimo išvados labiau siejasi ne su imties dydžio problema, bet su tyrėjo analitiniais gebėjimais ir tyrimui pasirinktų atvejų informatyvumu (Rupšienė, 2007).

1 lentelė. Informantų charakteristikos

Informanto kodas	Darbo stažas	Mokomųjų dalykų pavadinimai	Mokytojo kvalifikacinė kategorija
Informantas Nr.1	25 metai	Informacinės technologijos	Vyr. mokytoja
Informantas Nr. 2	22 metai	Teisės pagrindai ir vokiečių	Vyr. mokytoja
Informantas Nr. 3	27 metai	Istorija ir pilietiškumo pagrindai	Vyr. mokytoja
Informantas Nr. 4	20 metų	Istorija ir pilietiškumo pagrindai	Vyr. mokytoja
Informantas Nr. 5	15 metų	Pavaduotoja ugdymui, etika	Vyr. mokytoja
Informantas Nr. 6	34 metai	Informacinės technologijos, matematika	Mokytoja metodininkė
Informantas Nr. 7	25 metai	Informacinės technologijos, matematika	Vyr. mokytoja
Informantas Nr. 8	28 metai	Etika, socialinė pedagogė	Vyr. mokytoja
Informantas Nr. 9	20 metų	Pilietiškumo pagrindai	Vyr. mokytoja
Informantas Nr.10	5 metai	Specialiųjų pratybų mokytoja	Mokytoja

Tyrime dalyvavo didžioji dalis moterų – 9 informantai yra moterys ir 1 informantas vyras. Apklausti skirtingų mokomųjų dalykų mokytojai, 3 istorijos ir pilietinio ugdymo, 2 informantai informacinių technologijų, 1 informantas informacinių technologijų ir matematikos mokytoja, 2 informantai dorinio ugdymo (etikos) ir viena teisės pagrindų mokytoja. Informantų turima ugdymo patirtis yra skirtinga, nuo 5 iki 34 metų.

Tyrimo etika. Daugiausiai dėmesio skiriama tyrėjo elgesio su tiriamaisiais etikai. Nors vadovėliuose galima rasti įvairių etikos principų, skirtingos penkios jų grupės, kurias išskyrė ir apibūdino W. Trochim (2006): 1. Tiriamasis (respondentas, informantas) tyrime turi dalyvauti tik laisvanoriškai. 2. Tyrėjas turi atskleisti tiriamajam tyrimo esmę, informuoti apie galimą riziką, tyrimo etikos principų laikymąsi ir gauti iš tiriamojo sutikimą (pateikus minėtą informaciją) dalyvauti tyrime (raštu arba įrašytą garso/vaizdo juostoje). 3. Tyrėjas visuose tyrimo etapuose turi stengtis apsaugoti tiriamąjį nuo galimos žalos. 4. Tyrėjas turi užtikrinti iš tiriamojo ir apie tiriamąjį gautos informacijos konfidencialumą. 5. Tyrėjas turi užtikrinti tiriamojo anonimiškumą. Remiantis W. Trochim (2006) pateiktais tyrimo etikos principais buvo gautas informantų sutikimas atlikti tyrimą, pabrėžiant jų asmeninę apsisprendimo teisę dalyvauti ar nedalyvauti tyrime. Taip pat informantai buvo supažindinti, jog bet kuriuo metu galėjo nutraukti pokalbį – interviu, ar neatsakyti į jiems nemalonius klausimus. Tyrimui atlikti buvo pasirinktas interviu su mokytojais, su kuriais buvo susitarta iš anksto ir gavus informanto sutikimą, paaiškintas interviu tikslas, garantuotas jo išsakytų minčių slaptumas ir konfidencialumas. Tyrime yra labai svarbus anonimiškumas, konfidencialumas, todėl pirmiausia supažindinusi respondentus su tyrimo tema, tikslu ir gavusi žodinius sutikimus, juos užtikrinau, kad nebus atskleisti jų vardai. Informantai buvo supažindinti, jog gauti duomenys bus naudojami tik tyrimo tikslams realizuoti. Interviu analizė buvo atliekama, neskelbiant tiriamųjų duomenų. Klausimai buvo sudaryti siekiant nepažeisti žmogaus privatumo. Pokalbiai buvo įrašomi, gavus žodinius respondentų sutikimus, nes buvo pažadėta įrašų neviešinti. Buvo siekiama, kad interviu metu respondentai jaustųsi patogiai ir galėtų laisvai išsakyti savo nuomonę. Respondentai tyrimo metu buvo užkoduoti, siekiant išsaugoti jų anonimiškumą.

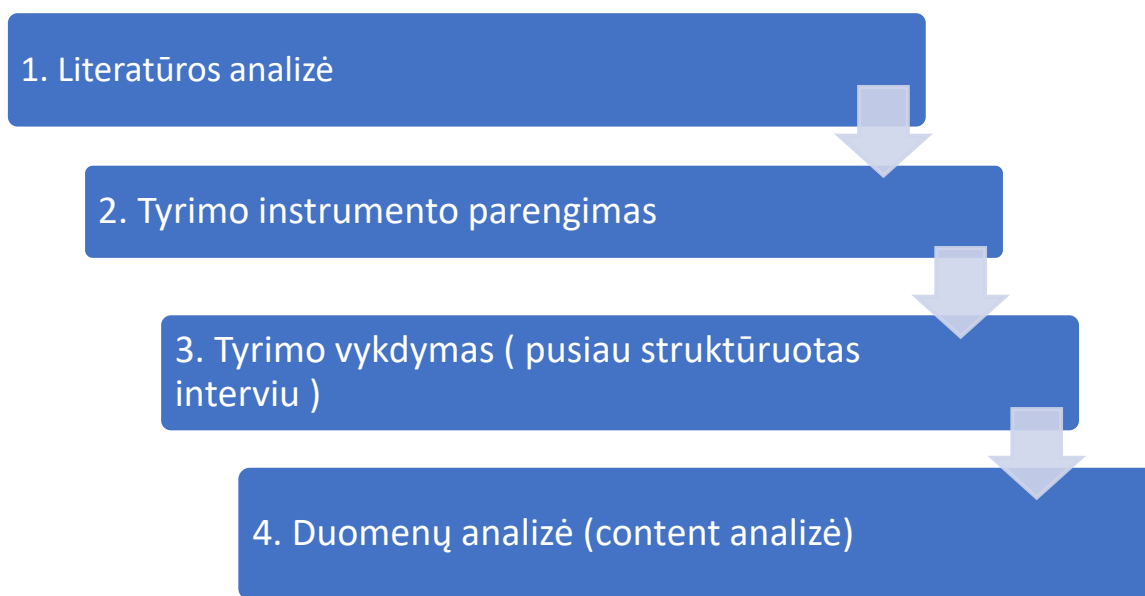
Tyrimo eiga. Tyrime buvo svarbu atskleisti mokytojų teisinio ugdymo patirtį taikant aktyviuosius mokymo(si) metodus teisinio ugdymo pamokose. Tyrimas vyko šiais etapais (1 pav.):

1 etapas. Išanalizuoti teisinio ugdymo ypatumai mokykloje remiantis teisiniais dokumentais, mokslinė literatūra aptarta aktyvieji mokymo(si) metodai ir jų taikymas teisinio ugdymo pamokose.

2 etapas. Sudarytas interviu klausimynas, skirtams mokytojams kurie bendrojo ugdymo mokyklose vykdo teisinį ugdymą. Pedagogams buvo pateikta 19 atviro tipo klausimų, į kuriuos reikėjo atsakyti, pagrįsti savo nuomonę. Apklausos dalyvių interviu buvo anonimiškas, interviu įrašomas, siekiant, kad respondentų atsakymai būtų atviri ir tikslūs. Vėliau iš įrašo buvo transkribuojamas, t.y. užrašomas.

3 etapas. Vyksta bendrojo ugdymo mokyklų, mokytojų interviu. Interviu buvo vykdomi 2020 m. vasario mėn. pabaigoje- kovo mėn. pradžioje X ir Y gimnazijose. Su tyrimo dalyviais, dėl galimo interviu buvo tariamasi asmeniškai susitikus. Tiriamieji buvo supažindinti su tyrimo tikslu, detalūs interviu klausimai buvo pateikti iš anksto, tyrimo dalyviams sutikus dalyvauti tyrime. Visi interviu vyko tyrimo dalyvių pasirinktose vietose, tai yra kabinetuose, tyrimo dalyviams patogiu laiku, bendraujant gyvai, sukuriant patogią atmosferą. Interviu trukmė nuo 12 min. iki 22 min.

4 etapas. Pagal gautus tyrimo rezultatus ir išvadas parengtos praktinės teisinio ugdymo mokykloje rekomendacijos (žr. 1 pav.). Po kiekvieno interviu buvo atliekama interviu teksto transkripcija, interviu tekstas buvo perrašomas. Taip tyrėja galėjo pastebėti tam tikras interviu metu kilusias problemas, kritiškai įvertinti savo interviu vedimą, kad kitame interviu koreguotų tam tikrus interviu proceso aspektus.

1 pav. Tyrimo vykdymo etapai

Duomenų analizės metodas. Interviu metu gautai informacijai analizuoti pasirinktas turinio (content) analizės metodas. Šis metodas, pasak R. Tidikio, leidžia objektyviai ir

sistemiškai išnagrinėjus teksto ypatybes, daryti patikimas išvadas. Analizė yra objektyvi, jei įvairūs tyrėjai, nagrinėdami tuos pačius dokumentus, prieina prie tų pačių išvadų. Sistemiškumas gelbsti nuo pagundos nagrinėti tik tą medžiagą, kuri patvirtina tyrėjo hipotezes. Kontent analizės metodo esmė – išskirti dokumento tekste tam tikrus prasminius vienetus, tirti įvairių teksto elementų ryšius tiek vieno su kitu, tiek su visa informacijos apimtimi (Tidikis, 2003). Šis metodas buvo pasirinktas, dėl jo taikymo privalumų, kurie pasak R. Tidikio (2003) leidžia dirbti su didžiuliu tekstų masyvu ir aiškia struktūra; pakankamas nagrinėjamų duomenų reprezentatyvumas; patogų apdoroti gausią informaciją, gautą kaip atsakymus į atviros anketos klausimus. (Tidikis, 2003). Skiriami tokie content analizės, kaip tyrimo procedūros, aspektai kurie apima tam tikrus keturis žingsnius: 1.daug kartų perskaitomi respondentų atsakymų aprašai, išskiriant esmines kategorijas pagal tam tikrus „raktinius“ žodžius; 2. identifikuojami prasminiai elementai, kai kurių kategorijų turinys yra skaidomas išskiriant pagrindinius elementus; 3. prasminiai elementai išskiriami į subkategorijas bei interpretuojami turinio duomenys (Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008).

Tyrimo ribotumai.

Tyrimas buvo vykdomas tik dviejose skirtingų rajonų mokyklose, neapimant visų rajono mokyklų, todėl remiantis gautais tyrimo rezultatais negalima daryti platesnių apibendrinimų. Tyrimą būtų galima pratęsti pasirinkus vieno rajono visas mokyklas, taip pateikiant platesnį požiūrį į tiriamą dalyką. Taip pat galima vykdyti tolimesnį tyrimą apklausiant vien tik teisės pagrindų mokytojus, kadangi šis tyrimas buvo vykdytas apklausiant įvairių mokomųjų dalykų mokytojus.

Taip pat tyrimo kokybei galėjo turėti įtakos žmogiškas veiksnys: tyrėjo kompetencija, patirties stoka renkant, aprašant ir analizuojant gautus duomenis, tyrėjo subjektyvumas formuojant rezultatus. Kokybinius duomenis yra sunkiau apibendrinti, juos sunkiau analizuoti. Nuo tyrėjo sugebėjimo įsijausti į klausimą, priklauso tyrimo problemos atskleidimas. Tyrėjui sunku įgyti respondento pasitikėjimą, tad respondentas į pateiktus klausimus gali atsakyti paviršutiniškai.

3.2. Tyrimo rezultatų analizė

Kokybinio tyrimo metu buvo siekta išsiaiškinti teisinio ugdymo vietą bendro ugdymo mokykloje. Buvo siekiama išsiaiškinti, teisinio ugdymo mokykloje svarbą ir su kuo informantai ją sieja, kiek laiko vykdo teisinį ugdymą, su kokiais iššūkiais susiduria vykdydami teisinį ugdymą mokykloje. Kokybinio tyrimo duomenų analizės metu išryškėjo trys temos: *mokytojų teisinio ugdymo vieta mokykloje; aktyviųjų mokymo(si) metodų taikymo patirtis ir aktyviųjų mokymo(si) metodų taikymas teisinio ugdymo pamokose.*

3.2.1. Teisinio ugdymo vieta bendrojo ugdymo mokykloje

Tyrimo metu pirmiausia buvo siekiama išsiaiškinti tyrimo dalyvių bendrojo ugdymo mokyklų mokytojų teisinio ugdymo vietą mokykloje, teisinio ugdymo svarbą mokykloje, teisinio ugdymo iššūkius. Darniam asmenybės vystymuisi bei sėkmingai integracijai į visuomenę pasak, R. Prakapo ir R. Žilinskienės (2008) teisinis švietimas ir teisinis ugdymas būtinas nuo pat vaikystės. Mat vaikystė – laikotarpis, kai kiekvienas asmuo ypatingai greitai keičiasi ir pajusdamas įvairius gyvenimo potyrius tobulėja. Būdami fiziškai silpni, nesubrendę bei nepatyrę šiuo laikotarpiu vaikai yra visiškai arba iš dalies priklausomi nuo aplinkinių suaugusiųjų. Jų gyvenimas ir augimas priklauso nuo atsakingų už juos žmonių rūpesčio bei pastangų. Vaikams būtina pastogė, maistas, mokslas, gydymas, meilė bei apsauga nuo prievartos, aplaidumo ir kt. Vaikai atsižvelgiant į jų amžių ir brandumą privalo turėti galimybę naudotis savo civilinėmis, politinėmis ar kitomis teisėmis šeimoje, bendruomenėje, valstybėje. Vienas iš švietimo tikslų nurodomas Lietuvos Švietimo įstatyme (2003), tai– „sudaryti sąlygas asmeniui įgyti demokratijos tradicijas įkūnijančius pilietinės bei politinės kultūros pagrindus, išplėtoti gebėjimus ir patirtį, būtiną asmeniui, kaip kompetetingam Lietuvos piliečiui, <...>“.

Visuomenės gyvenimo darna pasak R. Prakapo ir R. Žilinskienės (2008) iš esmės priklauso nuo to, kaip kiekvienas žmogus suvokia save, savo vietą gyvenime, kokius santykius jis linkęs kurti ir kaip geba palaikyti juos su kitais visuomenės nariais, kaip suvokia ir stengiasi įgyvendinti savo bei kitų žmonių teises ir pareigas. Taip pat R. Prakapas ir R. Žilinskienė (2008) teisinį ugdymą mokykloje sieja, su teisinių žinių apie žmogaus teises ir pareigas skleidimu, jų įtvirtinimu bei skatinimu jomis vadovautis realiame gyvenime. Teisinis ugdymas pasak, G. Žibėnienės, R. Valukonienės (2016) yra svarbi socialinio ugdymo dalis Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose. Vidurinio ugdymo bendrosiose programose, teigiama, kad

teisinio ugdymo metu mokiniai įgyja kasdieniame gyvenime reikalingų susistemintų teisinių žinių ir gebėjimų jomis pasinaudoti įgyvendinant ir ginant savo teises, formuoti pozityvų požiūrį į demokratinės visuomenės vertybes ir jomis vadovautis. (Socialinis ugdymas, 2011).

Tyrėjai A. Pekauskas, G. Grigaliūnaitė (2008) mano, jog teisinis ugdymas yra viena iš pagrindinių priemonių, ugdančių teisiškai išprususius bei dorus piliečius, kadangi žmogus gali visapusiškai išreikšti save kaip pilietis tik tada, kai jis žino ne tik savo teises ir pareigas, bet kartu supranta ir gerbia įstatymus, kitų žmonių teises ir laisves bei teisėtus interesus.

Teisinio ugdymo vietos mokykloje temoje, analizuojant tyrimo duomenis, buvo išskirtos dvi kategorijos : *teisinio ugdymo svarba mokykloje* ir *teisinio ugdymo iššūkiai*. (žr. 2 pav.)

2 pav. Teisinio ugdymo vietos mokykloje analizės: kategorijos ir subkategorijos

Kategorijoje **“Teisinio ugdymo svarba”** buvo išskirtos keturios subkategorijos: *įstatymų žinojimas, teisių ir pareigų žinojimas, atsakomybių žinojimas, pilietiškumo ugdymas.*

Paprašius informantų pateikti nuomonę apie teisinio ugdymo svarbą bendrojo ugdymo mokykloje, informantai mano, kad *„bendrai teisinis ugdymas tai tiek ir ta siaurąja prasme, bet ir plačiąją tai labai jįsai svarbus“ (Informantas Nr. 2), „kaip ir kiekvienas ugdymas kuris yra mokykloje vykdomas, dėstomas, taip ir teisinis iš tikrųjų yra labai svarbus“ (informantas Nr. 10)* taip pat mano ir kitas informantas *„manau svarbus“ (informantas Nr. 3),* be to, ne tik mokiniams, bet teisinis ugdymas *“ svarbus kiekvienam žmogui“ (Informantas Nr. 6).*

Atlikto tyrimo duomenimis teisinio ugdymo svarbą daugiau nei pusė informantų sieja su Lietuvos Respublikos *įstatymų žinojimu* *„bet aš jiems bandau supažindinti su Lietuvos respublikos pagrindiniais tais straipsniais ir kaip juos suprast, interpretuoti“ (Informantas Nr. 3), „ Na jauni žmonės tiesiog privalo baigę mokyklą turėti bent jau elementarių teisinių žinių supratimą, apie pagrindinius teisinius dokumentus“ (Informantas Nr. 7), „Su nu įstatymų iš tikrųjų daug nu ir tie teisiniai dokumentai, kuriuos priima mokykla vaikai turi, turi žinoti, kaip jų laikytis ir pagal kokius įstatymus laikytis, jau vien tie susitarimai yra, tie, kad pirmos užuomazgos teisės<...> „reikalinga žinoti įstatymus“ (Informantas Nr. 8).* Tyrimo dalyvis taip pat nurodė, kad kiekvienas pilietis turėtų žinoti taip pat ir vieną svarbiausių Lietuvos Respublikos įstatymų *„<...> kiekvienas pilietis turėtų sąmoningai žinot, bent jau pagrindinį šalies įstatymą, tai yra Lietuvos respublikos konstituciją, <...>“ (Informantas Nr. 3).* Kitas dalyvis išskiria, jog svarbu žinoti ir kitus įstatymus, tokius, kaip duomenų apsaugos ir autorių teisių įstatymai *„noriu vaikams paaiškinti, kad jie suprastų duomenų apsaugos įstatymą“ (informantas Nr.1).* *„ir kaip žinome yra duomenų apsaugos įstatymas, toliau yra Lietuvoje veikiantys autorių teisių įstatymai“ (Informantas Nr.1).* Tyrimo dalyvis nurodė, kad svarbu, ne tik suprasti, bet ir gerbti įstatymus *„bet kartu ir supranta ir gerbia įstatymus“ (Informantas Nr. 5)*

Informantų nuomone teisinis ugdymas svarbus, nes mokiniai sužino **savo teises ir pareigas** *„svarbios yra mokinio teisės, pareigos“ (Informantas Nr. 10) , „<...>bet kokioj bendruomenėj vaikas turi žinoti savo teises ir pareigas“ (Informantas Nr. 4), „žmogus gali visapusiškai išreikšti save kaip pilietis, tik tada kai jisai žino ne tik tai savo teises, bet ir savo pareigas“ (Informantas Nr. 5).* Tyrimo dalyvė, mano, kad mokykloje taip pat svarbu vaikams aiškinti, *„ kad jie turi daug labai teisių, bet pamiršta pareigas ir apie tai reikia kalbėti, nes vaikai turi žinoti“ (Informantas Nr. 8).* Tyrimo dalyviai mokyklai skiria svarbų vaidmenį ir laikosi pozicijos, kad *„Teisinis ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje ir yra ta terpė kuri ugdo*

sąmoningus, suprantančius savo teises ir pareigas, gebančius išmoktas teisinės žinias pritaikyti konkrečiose situacijose, konstruktyviai dalyvauti nuolat kintančios visuomenės gyvenime“ (Informantas Nr. 5). Viena tyrimo dalyvių mano, kad teisės ir pareigos susiejamos bendrai „dažniausiai tai galvoja, kad mokiniai žino tik savo teises ir jokių pareigų nežino, <...> nėra vien tik savo teisių žinojimas, bet būtent ir pareigų ir tas susiejimas bendrai“ (Informantas Nr. 2). Kita tyrimo dalyvė teigia, jog mokykloje svarbu mokiniams pasakoti „*Ir apie vaikų teises ir apie nepilnamečių ir moksleivių teises ir apie žmogaus teises*“ (Informantas Nr. 4), tačiau kaip išskiria tyrimo dalyvis, jog per pamokas tenka vaikus supažindinti su teisėmis kurių jie turi laikytis ir namuose ir visuomenėje „*Na per pamokas jau daug metų tenka vaikams aiškinti apie jų teises, ypačiai pareigas pirmiausia mokykloje, namuose, visuomenėje.*“ (Informantas Nr. 9).

Teisės programoje (2011) yra pateikiama, kad reikėtų didesnę dėmesį skirti „teisių įgyvendinimo būdų ieškojimui, teisių pažeidimų išsiaiškinimui bei pažeistų teisių gynbos mechanizmų suvokimui“.

Tyrimo metu interviu dalyviai išskyrė dar vieną teisinio ugdymo svarbos aspektą - **atsakomybės žinojimą**, informantai nurodo, kad mokykloje vaikams siekia suteikti žinių apie įstatymų nesilaikymo pasekmes ir atsakomybę „*Lietuvoje veikiantys autorių teisių įstatymai ir jeigu mes jų nesilaikysime, tai būsim baudžiami*“ (Informantas 1), „*Tai yra temos susijusios su autorių teisėmis, taip pat mmm, na mokiniai privalo žinoti tokius dalykus iš teisinės pusės, kokią informaciją gali kelti, kad nepažeistų kitų žmonių teisių*“ (Informantas Nr.7). Tyrimo dalyviams yra svarbu, kad mokiniai žinotų, apie atsakomybę peržengus kito žmogaus ribas ar teises „*nuo mažų dienų jisai turi žinoti, kad jis gindamas ir kitų syk savo teises, jis gali pažeisti kito žmogaus teises, vat kur tos ribos yra*“ (Informantas Nr. 4). „*O pilietiškumo pamokose, tai apie teisinį ugdymą kalbam daug. Ir apie vaikų teises ir apie nepilnamečių ir moksleivių teises ir apie žmogaus teises ir apie Europos teises ir apie jų pažeidimus*“ (Informantas Nr. 4). Tyrimo metu dalyviai susidūrė „*egzaminų metu mokiniai ir nusirašinėdavo ir ne tik tai egzaminų metu, bet ir pamokų metu, o tai jau irgi reikėdavo akcentuoti, kad tai nėra gerai, nes paprasčiausiai pasisavindami kito žmogaus mintis, jūs irgi nusikalstate.*“ (Informantas Nr. 6). Tyrimo dalyviai išskiria svarbų teisinės atsakomybės žinojimą, ne tik visuomenėje, bet ir teisinę atsakomybę internetinėje erdvėje „*Kitas dalykas dar, persikelia visi šitie dalykai ir į internetinę erdvę, kas yra labai sunku sukontroliuoti ir kadangi ir tėvai ir vaikai gali būti patraukti ir teisinėn atsakomybėn tai, reikia apie tai žinoti*“ (Informantas Nr. 4), „*socialiniuose tinkluose asmenų duomenų viešinimas yra negeras dalykas*“ (Informantas Nr. 1), taip pat vienas dalyvis, teigia, kad „*pasakoju apie plagijavimą, apie autorių teises, kad filmus kuriuos mes parsisiunčiame, vaikai parsisiunčia nelegaliai tai ir yra irgi negerai ir yra pažeidžiamos*

teisės“(Informantas Nr. 1). Vienas informantas mano, kad „būtina privaloma apie tą aiškinti ir apie tas patyčias ir elgesį socialiniuose tinkluose ir kokios gali kilti iš to jiems pasekmės, jeigu na jie nesilaikys tiesiog tam tikrų dalykų“ (Informantas Nr. 7). Tyrimo dalyviams yra svarbu, ir su netinkamo elgesio ar nusižengimais susijusios informacijos apie atsakomybes, vaikams aiškinimas „nusižengimai įvairūs pažeidžiant mokinio taisykles ir kiti įvairūs, taip pat ir vaiko teisių pažeidimai <...> apie tai reikia kalbėti, nes vaikai turi žinoti.<...> Nu mokykloje dažniausiai iškyla su elgesiu susijusios problemos, todėl turi žinoti kokios atsakomybės laukia“ (Informantas Nr. 8), „Tenka dalyvauti ir vaiko gerovės komisijoje, sprendžiant su vaikų nusižengimais ar netinkamu elgesiu susijusias problemas, teikti informaciją apie atsakomybes kurios laukia“ Tenka dalyvauti ir vaiko gerovės komisijoje, sprendžiant su vaikų nusižengimais ar netinkamu elgesiu susijusias problemas, teikti informaciją apie atsakomybes kurios laukia. (Informantas Nr. 9)

Informantai taip pat atskleidė, kiek jų nuomone, teisinis švietimas yra reikšmingas **pilietiškumo ugdymui** savo turiniu ir tikslais teisinis ugdymas glaudžiai siejasi su pilietiškumu. Informantai taip pat pastebėjo šį ryšį, „Ir šiaip labai susijęs su istorija, politologija su pilietiškumu“ (Informantas Nr. 2), „dažniausiai per pamokas pasakoju vaikams apie <...> pilietiškumą“(Informantas Nr. 9). Teisinis ugdymas svarbus, pilietinių žmogaus pareigų ugdyme „Pirmas dalykas tai nu sakykim, dėl piliečių, kadangi jie bus būsimi Lietuvos respublikos piliečiai, kurie dalyvaus įvairių lygmenų rinkimuose ir kiekvienas pilietis“ Tyrimo dalyviai daro prielaidą, kad teisinės žinios (Informantas Nr. 3) taip pat nuo teisinio ugdymo mokykloje priklauso ir kokius piliečius išugdys mokykla „ jei bus teisinis ugdymas sėkmingai organizuojamas mokykloje, galima tikėtis , kad visuomenės tobulėjimą bus tik geresni ir supratingesni tie piliečiai“ (Informantas Nr. 5).

Taigi pasak tyrimo dalyvių teisinio ugdymo svarba mokykloje yra neatsiejamą, nuo teisių ir pareigų žinojimo, sieja tai su pilietiškumo ugdymu, taip pat labai svarbu, kad mokiniai tai pat sužino apie atsakomybes kurios laukia nesilaikant įstatymų.

Teisinio ugdymo iššūkių kategorija tikslinama penkiomis subkategorijom: **nerimtas mokinių požiūris, mokinių sąmoningumo stoka, vaikų sudominimas, metodinės bazės trūkumas, mokytojų pasirengimas.**

R. Prakapas ir R. Žilinskienė (2008) savo tyrime apie teisinį ugdymą mokykloje, pedagogų požiūriu tyrimo analizėje pedagogams mokykloje įvardino, kas kliudo mokykloje skleisti teisinį ugdymą tai yra:

- pedagogų menkas pasirengimas teisinio ugdymo klausimais
- nepakankamas kvalifikacinių renginių kiekis

- teisinio ugdymo, kaip atskiros disciplinos, neapibrėžtumas
- jaunimo teisių, o ne pareigų viršesnis deklaravimas
- tėvų švietimo stoka
- menka gerosios patirties sklaida
- mažas teisinio ugdymo formų pasirinkimas
- nesistemingai kaupiama informacija
- ne visuomet pozityvus žiniasklaidos poveikis jaunimui ir kt. (Prakapas ir Žilinskienė, 2008)

Pasak A. Pekauskio (2010) „vaikai turi būti mokomi sistemingai, kad teisinis ugdymas taptų dėsningu procesu. Šiam procesui turėtų būti paruošta metodinė bazė, numatytos formos, priemonės tam darbui su įvairaus amžiaus vaikais.”

Mokytojų buvo klausta, su kokiais iššūkiais susiduria vykdydami teisinį ugdymą mokykloje. Informantų teiginiai patvirtina, jie mano, kad mokinių **nerimtas požiūris** į teisinius dalykus „*Susiduriu su tuo, kad kiek vaikams beaiškinčiau, berodyčiau jiems facebook‘uose, instagram‘uose jie rodo savo nuotraukas, kelia savo nuotraukas ir visa kita ir kiekvieną rugsėjo mėnesį mes susėdam prie kompiuterių nu ir sako, pažiūrime kiek mums išmeta socialiniuose tinkluose pateiktos apie tą žmogų vienos ar kitos informacijos, kuri yra viešai prieinama. Nu ir jie patys būna nustebę, kai apie save labai daug randa visokių nuotraukų visokių atsiliepimų ir t.t. ir tai gali žiūrėti ir matyti visi, ir naudotis tais duomenimis*“ (Informantas Nr.1), kitas informantas pažymi, kad „*sunku kartais tą sąmoningumą įteigti tais teisiniais dalykais. Nekreipia dėmesio, daug maž, kad nesąmonės tu čia kalbi ir tiek*“ (Informantas Nr. 9), „*Dažnai kalbant apie teisinius dalykus pamokose, jiems tai neatrodo, labai jau, na tiesiog reikalinga ir rimta, tai vat tas nerimtas mokinių požiūris kartais pamokose tampa tikru iššūkiu ir tą nuomonę mokinių tiesiog privalu pakeisti, tai na nėra taip nerimta, tai yra rimti dalykai, jų reikia laikytis*“ (Informantas Nr. 7).

Tyrimo dalyviai mano, kad jiems dar vienas kylantis iššūkis yra **mokinių sąmoningumo stoka**: „*Kartais mokiniai sako, nu tai koks čia nusikaltimas, aš tikrai pasižiūrėjau, tai vat toksai na tai sakyčiau pagrindinis iššūkis ir yra įteigti, jog bet koks pasisavinimas kito minčių, tai jau yra savotiškas ir nusižengimas*“ (Informantas Nr.6). Kitas tyrimo dalyvis mano, kad „*Jauni žmonės dažnai lengvabūdiškai žvelgia į tuos teisinius dalykus, jiems viskas neatrodo tikra ir jie tiesiog netiki, kad pasielgus netinkamai, gali tekti atsakyti, jie dažnai galvoja, na man taip neatsitiks.* (Informantas Nr.7), „*Nu sunku kartais tą sąmoningumą įteigti tais teisiniais dalykais.<...>Sunku jiems suprasti ir dėl nusižengimų atsakomybės. Visko*

čia būna“ (Informantas Nr. 9). Taip pat viena tyrimo dalyvė išskiria, kaip iššūkį elementaraus etiketo stoką, dirbant su paaugliais „Galbūt tie iššūkiai būna dirbant su vyresniais vaikais, su paaugliais būtent, kai paaugliai jiems sunku<...> laikytis tiesiog elementaraus bendravimo tokio, kaip etiketo“ (Informantas Nr. 10).

Tyrimo dalyviai nurodė, kad jiems kylantis iššūkis yra **vaikų sudominimas**, jiems augant sunku sudominti juos teisės aktais ar straipsniais „Nu tai pirmas aiškus dalykas būtų, tas vadinamas sudominimas, kadangi nu sakykim nagrinėjant vadinamus teisinius aktus, nu nelabai vaikams yra įdomu, ypač nu sakykim tuo brendimo amžiuje įvairūs ten straipsniai tai daugumai čia jokio didelio įdomumo nesukelia, nes jokiom sakykim iliustracijom sakykim tai nėra. Mažuma kuriems yra įdomu.“ (Informantas Nr. 3). Tai patvirtina ir kito informanto teiginys, kad vien tik dokumentų skaitymu vaikų nesudominsi „Iššūkis yra labai paprastas, vaikams neįdomu skaityti dokumentus. Jie yra nuobodūs ir nesuprantami, na va.“ (Informantas Nr. 4), kitas svarbus išskirtas informantų požiūris, kad „kartais tenka pritaikyti įvairius darbo metodus ir kad jiems būtų įdomu, priimtina, suprantama na ir įsisavinama. Aš sakyčiau, kad taip“. (Informantas Nr.8), „Jeigu vaikams paaiškini, tik teoriją, tai jiems bus labai neįdomu, galbūt nesuprantama. Tenka galvoti pavyzdžių nuolat, kad pagrįstum išsakytas mintis. Reikia sugalvoti įvairių pateikimo formų, kad juos sudomintų.“ (Informantas Nr. 9).

Analizuojant iššūkius kylančius mokykloje vykdant teisinį švietimą, mokytojai išskiria, **metodinės bazės trūkumą**: “ Tai kalbant būtent apie tą teisinį ugdymą <...> tai šiam procesui turėtų būti paruošta visa metodinė bazė, numatytos ir formos ir priemonės tam darbui ir būtent su įvairaus amžiaus vaikais, ne kad ten etikos mokytoja su kažkurio amžiaus vaikais kažkiek paėmė pačiupinėjo, nu bet mano nuomone turėtų būti, tai eiti nuo pradinių klasių, nes nu vat čia šiandien dienai ta problema ir yra, kad nėra tos metodinės bazės, nei tų formų tokių yra.“ (Informantas Nr. 5)

Tyrimo metu išryškėjo ir **mokytojų pasirengimo** subkategorija, informantai įžvelgia, kad svarbu, patiems mokytojams domėtis įstatymais ir jų pasikeitimais, kad galėtų tinkamai vykdyti teisinį ugdymą mokykloje “Pačiai reikia labai daug domėtis, labai daug įstatymų įvairiausių ir pasikeitimų įstatymuose, reikia nuolat domėtis pačiai “ (Informantas Nr. 8), „Aišku tenka ir pačiai daugiau domėtis, susipažinti su pasikeitusiais įstatymais, nes kartais kai užduoda vaikai klausimų tai nežinai ir pats kaip atsakyti, prisiskaito visko internete“ (Informantas Nr.9), taip pat labai svarbu ir perduoti vaikams teisinės žinias, tokiomis formomis, kad jiems būtų lengviau suprasti „mes pedagogai tai žinom, kad literatūrą galim paskaityti ir daug sudėtingesnę, bet vaikams reikia perduoti, taip kad jiems pagal savo amžių tą medžiagą

galėtų suprasti, tai kartais tenka pritaikyti įvairius darbo metodus ir kad jiems būtų įdomu, priimtina, suprantama na ir įsisavinama.“ (Informantas Nr. 8).

Išanalizavus tyrimo duomenis, galima teigti, kad teisinis ugdymas svarbus mokykloje, nes pirmiausia mokiniai sužino įstatymus, išmoksta savo teisių ir pareigų, mokosi gerbti kitą, sužino atsakomybes, kurios laukia nusižengus įstatymams, bei išmoksta aktyviai dalyvauti kaip visaverčiai Lietuvos piliečiai, visuomeniniame gyvenime. Tyrimo dalyviai mano, kad mokykloje kylantys iššūkiai mokytojui vykdant teisinį ugdymą yra nerimtas mokinių požiūris į teisinius aspektus, sunku jiems perteikti su teisiniais dalykais susijusią informaciją, taip pat iškyla sunkumų ir sudominant vaikus, randant įvairias formas kaip perteikti teisinius dokumentus įdomiau. Tyrimo metu buvo išsiaiškinta, kad mokykloje jiems trūksta metodinės bazės, sistemingai vykdyti teisinį ugdymą nuo mažų dienų vaikams ir iššūkius tampa nuolat besikeičiantys ir naujai priimami įstatymai, taigi mokytojams reikia nuolat būti pasirengusiais, tobulėti. Gauti tyrimo duomenimis, leidžia teigti, kad mokykloje teisinis ugdymas yra labai svarbus, siekiant ugdyti sąmoningus piliečius, žinančius savo teises ir pareigas, kas laikytina visuomenės tinkamo funkcionavimo prielaida. Tačiau vykdant teisinį ugdymą mokykloje, kyla ir iššūkių, ne tik vaikams, bet ir mokytojams, taigi svarbu juos spręsti, kad teisinis ugdymas mokykloje taptų dėsningu procesu.

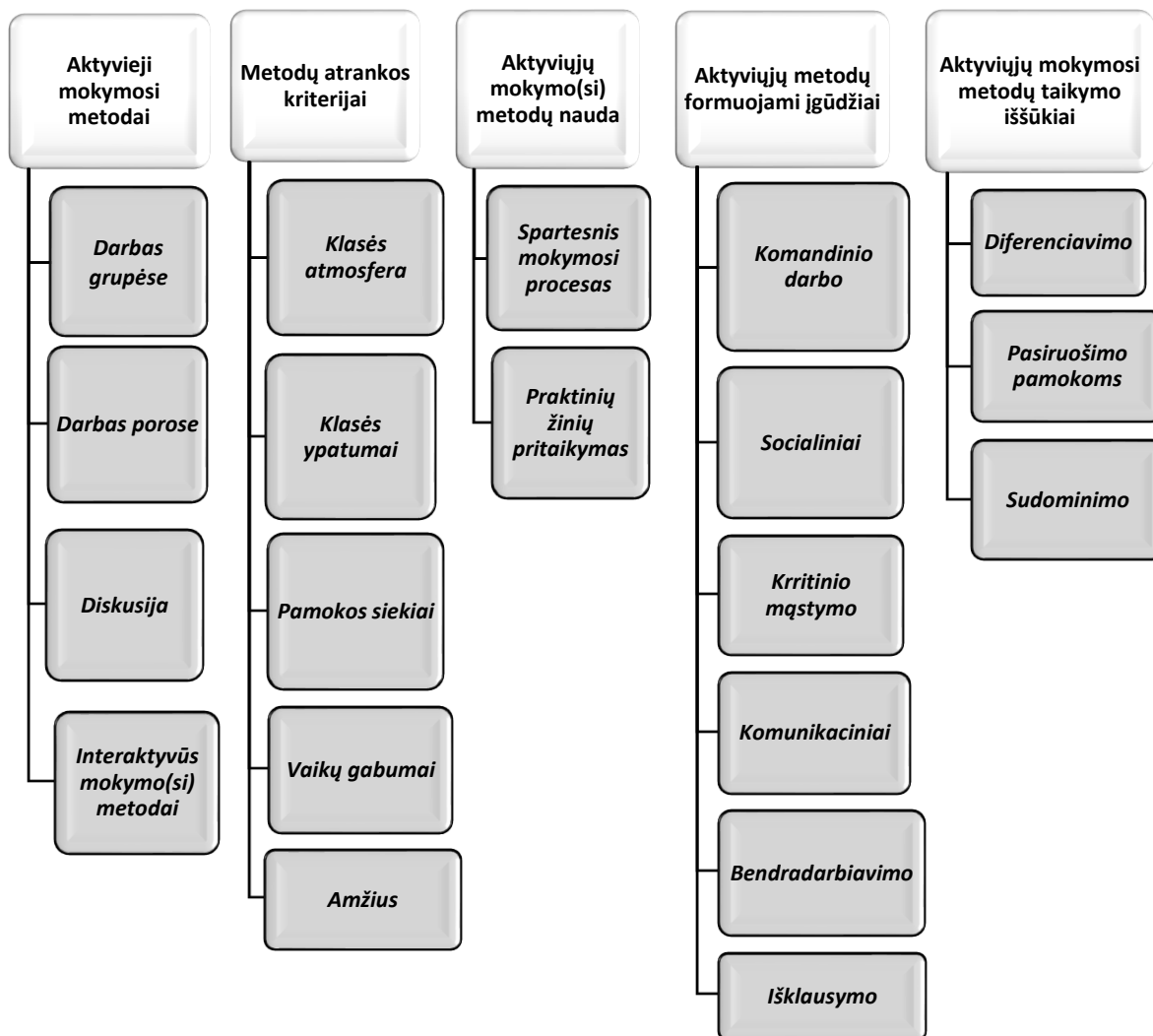
3.2.2. Aktyviųjų mokymo(si) metodų taikymas ugdymo procese

Pasak E. Motiejūnienė ir L. Žadeikaitė, (2009), mokykloje svarbu orientuotis į tokį ugdymo procesą, kuris įtrauktų mokinių į aktyvų ir sąmoningą mokymąsi. Pamokose, rekomenduojama taikyti aktyvius mokymo ir mokymo(si) metodus, kai mokytojas skatina mokinių savarankišką mąstymą, jų aktyvų interpretacinį santykį su mokomąja medžiaga, mokymąsi iš patirties. Mokiniai mokosi aktyviai bendradarbiaudami tarpusavyje ir su mokytoju, bendraudami su kitais žmonėmis, susipažįsta su įvairiomis idėjomis, daiktais, aplinkomis, technologijomis, mokytojas mokymo metodus ir mokymo(si) veiklas parenka ir organizuoja taip, kad mokymas atitiktų mokinių sukaupę patirtį, gebėjimus, polinkius, mokymosi stilių, pasirengimą mokytis, turimus išteklius ir priemones, emocinį klasės klimatą.

Tyrimo rezultatų analizė atskleidė mokytojų patirtis, kokius aktyviųjų ugdymo(si) metodus ugdymo procese taiko, kaip parenka metodus, kokia aktyviųjų metodų nauda ugdymosi procese, kokius įgūdžius formuoja ir kokių iššūkių kyla taikant aktyviuosius mokymo(si) metodus bendrojo ugdymo mokykloje.

Aktyviųjų mokymosi metodų taikymo temoje, analizuojant tyrimo duomenis, buvo išskirtos penkios kategorijos: *aktyvieji mokymosi metodai, metodų atrankos kriterijai,*

aktyviųjų mokymosi metodų nauda, aktyviųjų mokymosi metodų formuojami įgūdžiai, aktyviųjų mokymo(si) metodų taikymo iššūkiai (žr. 3 pav.)

3 pav. Aktyviųjų mokymosi metodų taikymas: kategorijos ir subkategorijos

Analizuojant tyrimo metu gautus duomenis, kategorija **aktyvieji mokymo(si) metodai** patikslinama keturiomis subkategorijomis: **darbas grupėse**, **darbas porose**, **interaktyvūs mokymo(si) metodai**, **diskusija**.

Daugiau nei pusė tyrimo dalyvių, kalbėdami apie aktyviuosius mokymo(si) metodus išskiria, jog mokydami vaikus aktyviais metodais patys taiko **darbo grupėje** metodus: “*Aš dažniausiai tai naudoju darbą grupėje*“(Informantas Nr.5), kitas informantas taip pat teigia, kad „<...>. „Nu ir dar vienas toks aktyvus metodas yra darbas grupėje.(Informantas Nr.1).

Dar vienas informantas tai tik patvirtina, teigdamas, kad pamokose jo naudojamas metodas, atsižvelgiant į pamokos tikslą „Po to darbas grupėse, <...>, žiūrint kokį tikslą turi ar suvienyti klasę“ (Informantas Nr. 2). Kitas informantas taip pat naudoja grupinį darbą, kuris jo manymu skatina bendradarbiavimą „Naudoju grupinį darbą<...>, jeigu grupinis darbas vadinasi bendradarbiauja, tai tas bendravimas ir bendradarbiavimas tikrai yra labai svarbus“ (Informantas Nr. 6). Pasak vienos tyrimo dalyvės „informacinių technologijų pamokose apie teisinius dalykus labai tinka <...>darbas grupėse, <...> Na ko gero tai dažniausi mano toki aktyvūs tie metodai taikomi“ (Informantas Nr. 7), kitas informantas atsižvelgdamas į ugdumus įgūdžius, teigia, kad „Nu pritaikom įvairiausius, nu kadangi tenka ugdyti vaikų kritinį mąstymą, tai taikom aktyvius metodus, vaikai pamokos metu pas mane žino, kad yra <...> darbas grupėse, darbas komandoje ir visi kiti aktyvieji metodai“ (Informantas Nr. 8)

Tyrimo dalyviai, kalbėdami kokius aktyviuosius mokymo(si) metodus taiko, taip pat išskyrė ir **darbo porose** metodą: „toliau dar naudoju, man labai patinka tas metodas tai „padėk draugui“ yra tie vaikai kurie dirba jų tempas vienas, vienų greitesnis, kitų lėtesnis, todėl tie draugai kurie padaro greičiau, laikas nuo laiko pasidairo po klasę ir eina padėti sunkiau besisekančiam draugui.“ (Informantas Nr.1). Kito informanto įvardijamas metodas taip pat yra „<...> darbas porose“(Informantas Nr. 2). Dar vienas informantas, kaip vieną iš dar vieną iš dažniausiai taikomų metodų įvardina „<...> labai tinka <...>, darbas porose, <...> Na ko gero tai dažniausi mano toki aktyvūs tie metodai taikomi. (Informantas Nr. 7), „darbas porose“ <...> kartais pasitelkiami taip pat“ (Informantas Nr.9).

Tyrimo dalyviai, kalbėdami apie aktyviuosius mokymo(si) metodus pamokose taip pat taiko **diskusijos** metodą: „Galvoju, vienas iš tokių, tai irgi čia pusės metų patirtis, tai aišku tai diskusijos“ (Informantas 2). Kitas informantas teigia, kad galima diskutuoti įvairiomis temomis „Ir apie tas tolerancijas ir apie žmogaus pažeidinėjimą irgi <...>gali diskutuoti ir tai vyksta“ (Informantas 4). „Aš dažniausiai tai naudoju <...> diskusija“ (Informantas Nr. 5). Dar vienas tyrimo dalyvis teigia naudojantis diskusiją ir informatikos pamokose „Na informacinių technologijų pamokose apie teisinius dalykus labai tinka diskusija“ (Informantas Nr. 7). Kitas informantas, teigia, kad dažnai aktyvina pamoką metodais „Įvairiais. Patinka mokiniams duoti temą ir kad jie diskutuotų. Tikrai dažnai naudoju diskusijos metodą“ (Informantas Nr. 8).

Tyrimo dalyviai, kalbėdami apie aktyviuosius mokymo(si) metodus pamokose taip pat išskyrė taikantys ir **interaktyvius metodus**. Tyrimo dalyvis teigia aktyvinantys pamokas „Įvairiais.“ metodais <...> interaktyvūs metodai kartais pasitelkiami taip pat. (Informantas Nr. 9). „<...> naudoju internete „paddle“ skelbimų lentą, vaikai gali joje rašyti savo refleksijas ir paskui prieš klasę mes jas matome ir aptariame“ (Informantas Nr. 1) Kiti mokytojai vaikus

skatina kurti pateiktis *Mokytojų teigimu, mokiniai taip pat „kūrė tokius animacinius filmukus, pateiktis“* (Informantas Nr. 4) taip pat teigė, kad „*Aš dažniausiai tai naudoju <...> aktyvi paieška informacinių technologijų pagalba“* (Informantas Nr. 5). Kitas informantas naudoja metodus, pagal ugdymus įgūdžius tokius, kaip „*sakykim ir taip pat pateikties parengimas, pristatymas auditorijai, kadangi tada mokiniai skatinami ir komunikuoti“* (Informantas Nr. 6), „*ar kitokiom interaktyviom priemonėm“* (Informantas Nr. 9)

Apibendrinami tyrimo duomenis matome, kad mokytojai daugiausiai naudoja diskusijas, darbo grupėse, darbo porose ir interaktyvius metodus. Juos taikydami mokytojai mokinius skatina komunikuoti, diskutuoti, taip siekiant pamokos tikslo.

Bendrosiose ugdymo programose (2011) aprašomi metodiniai programos įgyvendinimo ypatumai – integravimo galimybės, ugdymo gairės, mokymosi aplinka. Metodinių ypatumų aprašai mokytojus orientuoja į tai, kad mokinys kompetenciją gali išsiugdyti tik pats sąmoningai ir aktyviai mokydamasis, o mokytojo pareiga – jį orientuoti ir jam padėti. Su programų įgyvendinimu susiję metodiniai Bendrųjų programų teiginiai neprivalomi, jie rekomendacinio pobūdžio ir atskleidžia praktiškai išbandytus ir moksliškai pagrįstus norimų ugdymo rezultatų siekimo būdus, grindžiamus aktyviu mokinių tarpusavio, taip pat mokinių ir mokytojo bendradarbiavimu. Bendrosiose programose yra numatoma, kad mokymo(si) metodus, mokymo veiklas ir užduotis mokytojas parenka pats, siekdamas geriausių galimų mokinių mokymosi rezultatų ir atsižvelgdamas į mokinių pasirengimą, poreikius, mokymosi patirtį, savo kompetenciją ir turimas priemones.

Analizuojant tyrimo duomenis kategorija „**metodų atrankos kriterijai**“ detalizuota penkiomis subkategorijomis: *klasės atmosfera, klasės ypatumai, pamokos siekiai, vaikų gabumai, vaikų amžius*. (žr. 3 pav.)

Tyrimo dalyviai, kalbėdami apie tai pagal ką parenka vaikams metodus, teigė, kad pirmiausia parenka juos pagal *klasės atmosferą*. „*Metodus parenku pagal klasės atmosferą kokia vyrauja, jeigu yra darbinga atmosfera duodu vienokius metodus, jeigu klasė yra triukšminga, kitus, <...>, priklauso nuo pačios klasės.*“ (Informantas Nr. 1) kitas informantas teigia, kad metodus parenka atsižvelgdami į mokyklos aplinką „*svarbi pačios mokyklos aplinka, <...>, tai reikia iš tikrųjų labai atsižvelgti dar ir į pačią aplinką mokyklos, kur ta mokykla yra*“ (Informantas Nr. 5). Pasak kito informanto „*Metodai dažniausiai parenkami, pagal <...> na ir kartais viskas priklauso nuo nuotaikos, kokios nuotaikos jie ateina.*“ (Informantas Nr. 10), taip pat svarbi yra ir „*<...> klasės ta dvasia <...> Kaip ir minėjau, ar ne, tai pirmiausia visur reikia atsižvelgti į <...> ir tą vadinamą klasės dvasią, nes labai skiriasi,*

jeigu yra pozityvi jie nusiteikę mokytis tai jiems vieni metodai, jeigu jie nenusiteikę ir geras tas mokiny kuris nesimoko jų supratimu, tai tą patį požiūrį reikia keisti“ (Informantas Nr. 2)

Kitą svarbų atrankos kriterijų mokytojai įvardina, **klasės ypatumus**. Informantai teigia, kad taikant aktyviuosius mokymosi metodus svarbu pažinti pačią klasę, kokie mokiniai joje mokosi „<...> pirmiausia visur reikia atsižvelgti į bendrą klasės kontekstą<...> tai žodžiu pagrindiniai kriterijai, būtų tai pati klasė, pažinoti, bei žinoti kontekstą visą ar nesakykime ir kurioj vietoj jie tarsi stringa ar ne, ką reikėtų, ar jiems sunku viešai kalbėti ar jie turi gebėjimus, ar jie negeba dirbti grupėse individualiai „ (Informantas Nr. 2), „Taip, metodų parinkimas svyruoja nuo klasės ir konkrečiai nuo to kontingento“ Informantas Nr. 3) Tyrimo dalyvis, taip pat mano, kad „tai yra labai sunkus darbas surasti, kokie aktyvieji mokymosi metodai kuriai klasei tinka, o kurie, ne.“ (Informantas Nr. 7), taip pat kitas dalyvis pripažįsta, kad taip pat svarbu atsižvelgti į pačios klasės ypatumus „Na tai vat labai svarbu atsižvelgti į <...>, klasę, <...> į daug dalykų tu turi atsižvelgti ir parinkti tokį metodą, kuris tai klasei tinka ir patinka <...> Žodžiu taikai įvairius metodus atsirenki kuris tinka tai klasei, na ir tada taikai.“ (Informantas Nr. 7), svarbu aktyvinti mokinius atsižvelgiant ir į jų norus „Įvairiai, viskas priklauso nuo klasės, kiek ji nori“ (Informantas Nr. 4) ir „Atsižvelgiu <...>, į klasės ypatumus“ (Informantas Nr. 5).

Dar vienas svarbus aspektas parenkant mokymosi metodus yra vaikų **gabumai**, pasak tyrimo dalyvių svarbu metodus parinkti pagal klasę „kiek jina geba dirbti, ar grupėse ar, jie yra organizuoti ir visą laiką metodai bus tik vėlgi pagal klasę, pagal tų metų vaikus ir ir kitoki, būna tokių klasių, kad į tą teismą ar į kalėjimą, tiesiog būtina nukeliauti“ (Informantas Nr. 4) „taip pat svarbu yra , ar jiems sunku viešai kalbėti ar jie turi gebėjimus, ar jie negeba dirbti grupėse individualiai“ (Informantas Nr. 2), „Atsižvelgiu pagal mokinių <...> gebėjimus“ Informantas Nr. 5) „Na metodai priklauso nuo klasės žinių lygio<...> gabumo<...> dažniausiai pagal šiuos kriterijus ir parenku.“ (Informantas Nr. 9) Pasak dviejų informantų jie atsižvelgia į specialiųjų poreikių mokiniu ir pas juos pamokose „Metodai dažniausiai parenkami, pagal <...> pagal mokinių sutrikimą kuris yra nustatytas švietimo pagalbos tarnyboje“ (Informantas Nr. 10) „Taip pat yra atsižvelgiama ar yra spec poreikių mokinių, nes irgi tokioje jie turi būti ir įtraukti tie vaikai irgi į tą aktyvų mokymą“ (Informantas Nr. 5)

Svarbus atrankos kriterijus, pasak tyrimo dalyvių yra ir vaikų **amžius** „<...> tai ir nuo amžiaus labai svarbu atsižvelgti į amžių, parinkti tinkamus nes jeigu bus per daug vaikiški, tai vėl netiks, jei bus per daug sudėtingi, tai vėl atmetimo reakcija, , prie viso to yra ir amžius. Tai pagrindiniai dalykai.. (Informantas Nr. 2) „Atsižvelgiu pagal mokinių amžiaus ypatybes“ (Informantas Nr. 5). Informantai teigia, kad parenka metodus atsižvelgiant į tai, kokio amžiaus

klasėje vaikai „*Tai priklauso nuo klasės mažiukam tarkim nuo 5 iki 8 klasės labiau tinka vienoki metodai, na o vyresniesiems yra kitoki kur tie metodai gali būti su įvairiais mokiniais naudojami*“ (Informantas Nr. 6).

Taikant aktyviuosius mokymo(si) metodus pasak informantų kitas svarbus atrankos kriterijus yra „**pamokos siekiai**“ tai „*Tikslas kurio sieki*“ (Informantas Nr. 2) „*Nu ta prasme atsižvelgdama į pamokos temą, bandau pasirinkti tai temai tinkamiausius metodus*“ (Informantas Nr. 8), „*Na metodai priklauso <...>, taip pat nuo pamokos tikslo ir uždavinių dažniausiai pagal šiuos kriterijus ir parenku.* (Informantas Nr. 9) „*Metodai dažniausiai parenkami <...>, pagal einamą temą, na ir kartais viskas priklauso nuo nuotaikos, kokios nuotaikos jie ateina*“ (Informantas Nr. 10)

Taigi išanalizavus mokymosi atrankos kriterijus, galima teigti kad mokymosi metodai mokyklose parenkami atsižvelgiant į klasėje tvyrančią atmosferą, nuotaiką, vaikų nusiteikimą pamokoje. Taip pat svarbūs yra klasės ypatumai, kokie vaikai joje mokosi, svarbūs ir vaikų gabumai, mokytojai, teigia atsižvelgiantys ir į specialiųjų poreikių turinčius vaikus. Informantai metodus parenka taip pat ir pagal amžių, nes, pasak jų jaunesniems vaikams pritaikomi vienoki metodai, vyresniems jau galima pritaikyti kitokius. Taip pat svarbu atsižvelgti ir į pamokoje siekiamus tikslus, uždavinius, taip pat temą.

Analizuojant tyrimo duomenis kategorija „**aktyviųjų metodų formuojami įgūdžiai**“ patikslinta šešiomis subkategorijomis: **komandinio darbo, socialiniai, kritinio mąstymo, komunikaciniai, bendradarbiavimo, išklausymo.** (žr. pav.3)

Labai svarbus vienas iš švietimo tikslų yra kryptingas mokinio gebėjimų bendrauti, bendradarbiauti, kritiškai mąstyti, spręsti problemas, savarankiškai mokytis, pasak E. Simanavičiaus (2015), šiuos siekius padeda įgyvendinti aktyvaus ugdymo metodai: jie padeda geriau įsisąmoninti mokymo turinį ir visokeriopai plėtoti asmeninius, socialinius, komunikacinius, kritinio mąstymo, problemų sprendimo, veiklos gebėjimus, taikyti žinias tiek įprastomis sąlygomis E. Simanavičius, (2015) teigia, kad kiekvieno metodo taikymas turi būti labai gerai pagrįstas, padėsiantis gerai pažinti klasę, kruopščiai planuoti pamoką, ugdyti kritinio mąstymo gebėjimus, refleksiją, savarankiškai mokytis, panaudoti patyrimą, spręsti problemas, tvarkyti idėjas. Tačiau pastangos „atsiperka“ tuo, kad toks mokymas(is) tampa įdomesnis tiek mokytojui, tiek ir mokiniams, t. y. vaikai tampa motyvuoti mokytis. (Simonavičius, 2015).

Valstybinės švietimo strategijos 2013-2022 metų švietimo nuostatose, teigiama būtina ugdyti vertybines nuostatas, pagrindinius raštingumo gebėjimus, socialinę, kultūrinę, komunikacinę kompetencijas. Ypatingas dėmesys skiriamas kritinio mąstymo, problemų

sprendimų įgūdžiams, dirbti su kitais komandoje ugdymui. (Valstybinės švietimo strategijos 2013 – 2020 metų nuostatos)

Mokykloje svarbu pasak A. Petrulytės (2001) ugdyti ne tik išsilavinusius vaikus, tačiau ir kūrybiškus, t. y. gebančius diskutuoti ir abejoti, kritiškai ir laisvai mąstyti, gebančius prisitaikyti prie nuolatinės gyvenimo kaitos, bet ir daryti įtaką naujomis idėjomis arba darbais ir kartu praturtinti žmonių dvasinį bei materialinį pasaulį. Aktyviojo ir interaktyviojo mokymo(si) strategijos skatina mokinių motyvaciją, padeda geriau suvokti mokomąjį dalyką, ugdo savarankiško mokymosi ir mąstymo įgūdžius.

Analizuojant gautus tyrimo duomenis, tyrimo dalyviai nurodė, kad aktyvieji mokymo(si) metodai ugdo mokinių **komandinio darbo įgūdžius**, „*Tai būtų, darbo grupėje įgūdis*“ (Informantas Nr. 1) „*aišku visą laiką ten dirbti poroje ar grupėje, tai reikia turėti tų įgūdžių, reikia prisiderinti prie kito ta prasme neužgožti arba atlikti tam vaidmenį tau paskirtą.*“ (Informantas Nr.2). kitas informantas tam pritaria „*<...> gebėjimo dirbti su kitu, kitais, nu komandoje, gebėjimus.*“ (Informantas Nr. 7)

Tyrimo dalyviai taip pat mano, kad aktyviųjų mokymosi metodų taikymas ugdo **socialinius** įgūdžius „*Na daugiausia tai be abejo socialinius įgūdžius,*“ (Informantas Nr. 7). Tai tik patvirtina dar vienas informantas, jog svarbu „*Tikriausiai ir pasikartosiu, <...> socialiniai,*“ (Informantas Nr. 2). *Na aktyvieji metodai formuoja <...> socialinius įgūdžius*“ (Informantas Nr. 10).

Bendrosiose programose ir išsilavinimo standartuose (2003) taip pat pabrėžiama, kad vienas pagrindinių ugdymo uždavinių – ugdyti moksleivių gebėjimą kritiškai mąstyti ir spręsti problemas, kas tampa kertiniu akmeniu efektyvinant ugdymo proceso organizavimą ir atsisakant reprodukcinio mokymo. Dokumente akcentuojama, jog mokymosi medžiaga moksleiviui darosi aktuali tik tada, kai jis geba ją kritiškai vertinti. Taigi, akivaizdu, jog svarbiausi Lietuvos švietimą reglamentuojantys dokumentai įpareigoja kurti, puoselėti ugdymo aplinką, grįstą kritinio mąstymo ugdymu. (Prakapas ir Čepaitė, 2011)

Tyrimo dalyviai mano, kad taip pat svarbūs yra **kritinio mąstymo įgūdžiai** „*Taip pat daugiau irgi orientuojosi į kritinį mąstymą.*“ (Informantas Nr. 5), vaikai mokykloje gauna labai daug informacijos, todėl svarbu jiems padėti atrinkti svarbiausią informaciją, todėl informantas teigia, kad ugdo mokinių „*Kritinį mąstymą*“ (Informantas Nr. 9), „*Taip aš galbūt labiau orientuojosi, jeigu plačiau prasme tai į kritinį mąstymą, kad jie gebėtų kritiškai mąstyti didelėje, toje plačioje ganėtinai tos informacijos tėkmėje susigaudyti, nes daugeliu atvejų jiems tai yra sunku, jau šitai kartai yra sunku, nors informacijos kiekiai milžiniškai didėja, atrodo*

tos informacijos labai daug ir įvairios, bet pasirinkti ją, jiems gana sunku.“ (Informantas Nr. 3)

Informantai taip pat išskyrė ir **komunikacinius įgūdžius** „Na daugiausia tai be abejo <...>, komunikacinius“ (Informantas Nr. 7). Tyrimo dalyviai teigia, kad ugdomi „Pirmiausia tai bendravimo, <...> bendrauti nepertraukiant, vienas kito, vėl nepažeidžiant vienas kito teisės ir į nuomonę ir į viską.“ (Informantas Nr. 4) Dar vienas informantas mano, kad svarbus „Na tai visų pirma bendravimas (Informantas Nr.6) svarbu nepamiršti „Taip pat komunikuoti, čia jau tiesiog pasikartojau.“ (Informantas Nr. 6), kitas informantas jaučia trūkumą bendravimo įgūdžių, tarp mokinių „Na tikrai, kad bendravimo įgūdžius, kurių mums jau pradeda trūkti. (Informantas Nr. 9), dar vienam informantui taip pat svarbus bendravimas „Na aktyvieji metodai formuoja <...> kas svarbu, bendravimas.“ (Informantas Nr. 10).

Tyrimo analizės metu išryškėjo ir **bendradarbiavimo** įgūdžiai, tyrimo dalyviai mano, kad aktyvieji mokymosi metodai formuoja „Pirmiausia tai <...> bendradarbiavimo, įgūdžius“ (Informantas Nr. 4), svarbus kito informanto nuomone yra „Na kaip ir minėjau, tai ir mokinių <...>, bendradarbiavimas“ (Informantas 6) „Taip pat labai svarbu yra ir grupinis bendradarbiavimas“ (Informantas 9) „Na aktyvieji metodai formuoja iš tikrųjų <...> kas svarbu, <...> bendradarbiavimas“. (Informantas Nr. 10).

Informantai taip pat išskyrė ir **išklausymo įgūdžius** „įgūdžius vienas kitą išklausyti <...> Dar jeigu tai bus diskusija, tai mokėti kito nuomonę išklausyti“ (Informantas Nr. 4) „Gebėjimą išklausyti kitus ir priimti jų nuomonę.“ (Informantas Nr. 9).

Taigi apžvelgiant tyrimo metu gautus duomenis, galima teigti, kad aktyvieji mokymo(si) metodai ugdo mokinių komandinio darbo, socialinius, kritinio mąstymo, komunikacinius įgūdžius, kurių mus šių laikų visuomenėje labai trūksta, taip pat bendradarbiavimo bei išklausymo įgūdžius.

Analizuojant tyrimo duomenis išryškėjo dar viena kategorija „**aktyviųjų metodų nauda ugdymo procese**“ ji patikslinta subkategorijomis: **spartesnis mokymosi procesas** ir **praktinis žinių pritaikymas**. Tyrimo dalyviai, kalbėdami apie aktyviųjų mokymo(si) metodų naudą mano, kad pirmiausia taip yra **greičiau pasisavinama informacija** „Naudingas tuo, kad greičiau <...> prieinama informacija“ (Informantas Nr. 1) Kitas informantas mano, kad tais susiję su praktiniais dalykais, tačiau taip pat „<...> Gal ir ta informaciją greičiau įsisavina, įgauna naujų kompetencijų, na tiek gal“ (Informantas 9) taip pat ir „Vaikai greičiau atsimena tam tikrus dalykus“(Informantas Nr. 8). Kito informanto teigimu aktyvieji mokymosi metodai „Skatina mokinių aktyvumą, įvairovė padaro mokymosi procesą spartesnį“ (Informantas Nr. 10).

Tyrimo dalyviai, kalbėdami apie aktyviųjų mokymo(si) metodų naudą teigė, kad svarbus ir **praktinis žinių pritaikymas**, taigi „*tai yra praktika, tai yra įdomiau*“ (Informantas Nr. 4). Kitas informantas teigia, kad galėtų ir gyvenime pritaikyti gaunamas žinias „*Aš manyčiau, kad turbūt esminis dalykas, nes viena aš galiu žinoti, net ir mintinai tuos straipsnius, bet aš juos, jeigu jų niekur nepritaikau, tai galutinis rezultatas nulis. Bet šiaip tai manyčiau labai svarbu, kas ir turėtų vykti, tai praktiniam pačiam gyvenime, kad jis galėtų pritaikyti ir suvokti tam tikras situacijas*“ (Informantas Nr. 3), taip pat mano ir dar vienas informantas „*<...>tarkim, darbas grupėse, gauna pabendrauti vieni su kitais, išgirsti kitų nuomonę, pritaikyti žinomas, tas gautas žinias tam tikroje veikloje*“ (Informantas Nr. 8). Taip išryškėja aspektas, kad mokiniai geriau supranta mokomąjį dalyką „*Tai yra orientuota į praktinius dalykus, taigi suprantamesni vaikams*“ (Informantas Nr. 9) , taip pat ir informacija leidžia lengviau įsisavinti „*<...> Tai aišku jie ir pamoką pagyvina ir na medžiagą leidžia lengviau įsisavinti, bet ir jiems patiems, tai būna kartais atradimo kelias ir jie toliau taiko kitiems dalykam ir tą grįžę pasako, kad ką Jūs demonstravot arba ką mes darėm tai labai gerai man ir aš toliau taip darau ir aš čia jau taip ir anglų ir taip, nu žodžiu*“ (Informantas Nr. 2).

Apibendrinant galima teigti, kad tyrimo dalyviai mano, kad aktyviųjų metodų taikymo nauda yra tai, kad mokymosi procesas tampa spartesnis, įvairesnis, greičiau pasisavinama informacija. Taip pat naudinga yra tai, kad gaunama informacija pritaikoma praktiškai ir ne tik pamokose, bet ir kitose gyvenimiškose situacijose.

Aktyviųjų mokymo(si) metodų taikymo iššūkių kategorija tikslinama trimis subkategorijom: **diferencijavimo, pasiruošimo pamokoms, sudominimo.** (žr. 3 pav.)

Tyrimo dalyviai, kalbėdami apie iššūkius, su kuriais susiduria taikydami aktyviuosius mokymosi metodus, nurodė, kad pirmiausia susiduria su **diferencijavimo** iššūkiu, svarbu, juos pritaikyti, kad ir tiktų įvairių gabumų vaikams „*Tai aš čia kaip ir minėjau, tai vienas dalykas sakykim gebėjimai, kada daugėja su specialiais poreikiais, nu ne paslaptis, jiems suvokt sunku, ne šiaip įstatymus, sakykim normalaus pajėgumo žmonėms yra sudėtinga*“ (Informantas Nr.3). kitas informantas teigia, kad „*tie vat tokie ypatingieji mokinukai, jie labiau gal papratę yra prie to tokio sakyčiau šiek tiek ir muštro, va , o kada yra naudojami yra aktyvieji metodai, tai čia jau ir kūrybiškumui yra didesnė yra erdvė, o tas kuris yra paslėpęs savo tą kūrybišką tokią gyslelę, jam būna sudėtinga*“ (Informantas Nr. 6) kitas informantas išskiria vieną didžiausių iššūkių „*Man tai dažniausiai toks iššūkis iškyla tai dažniausiai diferencijavimas užduočių, nes būna taip, kad pastebi, kad silpnesniems mokiniams pateikti, pateiki, per lengvas tas užduotis, nes tas dalykas etika yra, kad sunkiau sekasi diferencijuoti, o kartais, pernelyg tų lengvų*

užduočių pateiki ir gabiems mokiniams, tai vat tas užduočių diferencijavimas truputėlį man kelia problemą, vat su šituo iššūkiu susiduriu“ (Informantas Nr. 5). Kitam informantui taip yra iššūkis parinkti metodus, taip pat „<...>. Pritaikyti ir individualiai metodus kitą kartą tenka, nes ne visų vaikų mokymosi lygis vienodas. Svarbu ne per daug lengvai arba nesuprantamai nepateikti informacijos tikriausiai.“ (Informantas Nr. 9).

Tyrimo dalyviai, kalbėdami apie iššūkius, su kuriais susiduria taikydami aktyvius mokymosi metodus, išskyrė dar ir **pasiruošimo pamokai** iššūkį: „<...> dar kitas dalykas jeigu reikia daug skaityti, tai vat iššūkis, kad reikia surinkti tą informaciją, perskaityti ją, susisteminti, išsakyti esmę, nes ją pasakyti ir atliepti trim sakinukais yra nesvietiškai sunku. Tai va, bet mes šitų dalykų mokomės“ (Informantas Nr. 4), kitas informantas teigia, kad reikia visa laiką tobulėti ir daugiau ieškoti informacijos, koks metodas tiktų klasei labiausiai „<...> tai sakau, toks nu sunkokas darbas, kartais atrodo, kad tas metodas tiks, bet pamokoj netinka, bet puoli ieškot pamokoj, ką galėtum pritaikyti, tai na visą laiką reikia mokytis pačiam, kad surastum tinkamiausius metodus tai klasei, kad pasiteisintų tas metodas. Tai va ir internete, tenka paieškoti, ir su kolegomis pasidalinti patirtimi, kokius jie metodus taiko koki pasiteisina, tai na mokytojo tokia pareiga visą laiką mokytis“ (Informantas Nr.7). Informantas įvardina ir ilgesnį pamokai pasiruošimo laiką, taip pat reikia pagalvoti kuriuos pritaikyti būtų naudinga „<...> daugiau reikia laiko jai pasiruošti, taikyti tam tikrus metodus, reikalinga daugiau priemonių, labai sukoncentruota viskas laike ir kartais pagal tam tikrą dieną žiūri, kad mokiniams pasiruošti lyg ir tą metodą taikyti, bet matai, kad jeigu, dažniausiai mano pamokos būna paskutinės, vaikai būna jau pavargę, tai labai sunku taikyti tam tikrus metodus, todėl, kad jiems būna iššūkis, nes kitos pamokos ar kontroliniai ir t.t. tai žodžiu reikia jau labai pasirinkti kurie tikrai tiktų, patiktų ir būtų naudingi“ (Informantas Nr. 8). Kitas informantas mano, kad naudojant aktyvius metodus mokytojams sunkiau pasiruošti pamokoms, nes jie reikalauja ilgesnio pasiruošimo laiko “Iš tikrųjų aktyviųjų metodų naudojimas mokytoją gal apsunkina, nes vistiek pasiruošti pamokai kai reikalingas vadovėlis ir pratybų sąsiuvinis, yra greitesnis laikas, mažiau reikia skirti laiko, o čia kai aktyvieji mokymosi metodai, tai vis tiek nepaimti bet kokio, o pritaikyti tai temai, nes vėl gi, pamoka, be scenarijaus, tu nežinai kaip viskas susiklostys, kaip ir minėjau nežinai kokia vaikų nuotaika bus, kokia tema, vėl gi viską turi labai labai gerai apgalvot, ir iš tikrųjų naudojant aktyvius metodus kartais sunkiau ir klasę suvaldyti arba net tuos kelis vaikus, kurie ateina į pratybas“ (Informantas Nr.10).

Tyrimo dalyviai, kalbėdami apie iššūkius, su kuriais susiduria taikydami aktyvius mokymosi metodus, nurodė, kad dar susiduria ir su **sudominimo** iššūkiu. „Nu pirmiausia iššūkis sudominti tema, nes vaikai dažniausiai klausia o kas man iš to? Tai va, tai reikia labai

paprastai ir aiškiai suprasti, kad tau to dalyko praktikoje reikės gyvenime, tai vat tas toks gal sunkiausias dalykas šiandieniniam vaikui sudominti” (Informantas Nr.4) „Na būna kiekvienoje klasėje mokinių kurie nieko nenori, labai sudėtinga juos sudominti“ (Informantas Nr. 6) „<...> teisiniai dalykai ne visada čia daugumai yra švelniai tariant patinka, įdomūs, ar kartais išvis atrodo, kad jų nebereikia” (Informantas Nr. 3) „Sugalvoti vis naujų dalykų, nematyti, negirdėti. Pateikti informaciją, kad ji būtų įdomi. Dar svarbu parinkti tinkamą metodą pagal klasės lygį, kad visiems panašiai būtų aišku apie ką yra šiandienos tema. Taip pat sudominti vaikus dalyvaui nagrinėjant temas“ (Informantas Nr. 9).

Taigi aptariant tyrimo metu gautus duomenis galima teigti, kad mokytojai taikydami aktyvaus mokymo(si) metodus išskiria iššūkius diferencijavimą, metodų parinkimą pagal įvairių gabumų mokinius. Matomas ir pamokų pasiruošimo iššūkis, mokytojai teigia, kad jiems užtrunka daugiau laiko joms pasiruošti, reikia susisteminti informaciją ir ją tinkamai, glaustai mokiniams pateikti, reikia daugiau mokymosi priemonių. Taip pat sunku vaikus ir sudominti, parinktais metodais.

Išanalizavus tyrimo duomenis, galima teigti, kad labiausiai mokytojų taikomi aktyvieji mokymosi metodai yra darbas grupėse, diskusija, darbas porose ir interaktyvūs metodai. Tyrimo dalyviai išskiria, kad aktyvieji metodai ugdo mokinių komunikavimo, kritinio mąstymo, socialinius, bendravimo ir bendradarbiavimo metodus. Tyrimo dalyviai metodus parenka, pagal klasės atmosferą, klasės ypatumus, pamokos siekius, vaikų gabumus ir jų amžiaus ypatumus. Analizuojant tyrimo duomenis galime daryti išvadą, kad taikomi aktyvieji mokymosi metodai, naudingi, nes spartina mokymosi procesą, bei viskas yra mokomasi per praktiką. Mokykloje dažniausiai kylantys iššūkiai mokytojui taikant aktyviuosius metodus yra tai jog reikia pasiruošti pritaikyti įvairių gabumų mokiniams, taip pat sudominti vaikus, bei ilgesnis laikas pasiruošti pamokai.

3.2.3. Aktyviųjų mokymo(si) metodų taikymas teisinio ugdymo pamokose analizė

Pasak R. Prakapo ir R. Čepaitės (2011) Teisės programa reikalauja kurti tokią mokymo(si) aplinką ir atmosferą, kuri suteiktų mokiniams galimybę diskutuoti, klausti ir abejoti, kritiškai vertinti problemas, vengiant pateikti vienareikšmiškus atsakymus. Formuojant teisinę sąmonę pasak A. Pekauskio ir G. Grigaliūnaitės, (2008) galima naudotis įvairiomis ugdymo formomis: žaidimais, paskaitomis, konkursais, vakaronėmis, ekskursijomis. Tyrėjų nuomone, vienas iš veiksmingiausių yra probleminių situacijų, paimtų iš grožinės literatūros,

publicistikos straipsnių, nagrinėjimas, nes tokiu būdu ugdomos teisinės nuostatos, teisinio sprendimo suvokimas, gebėjimas nepasimesti sudėtingose situacijose, priimti teisingus sprendimus bei ginti savo teises tiesinėmis priemonėmis

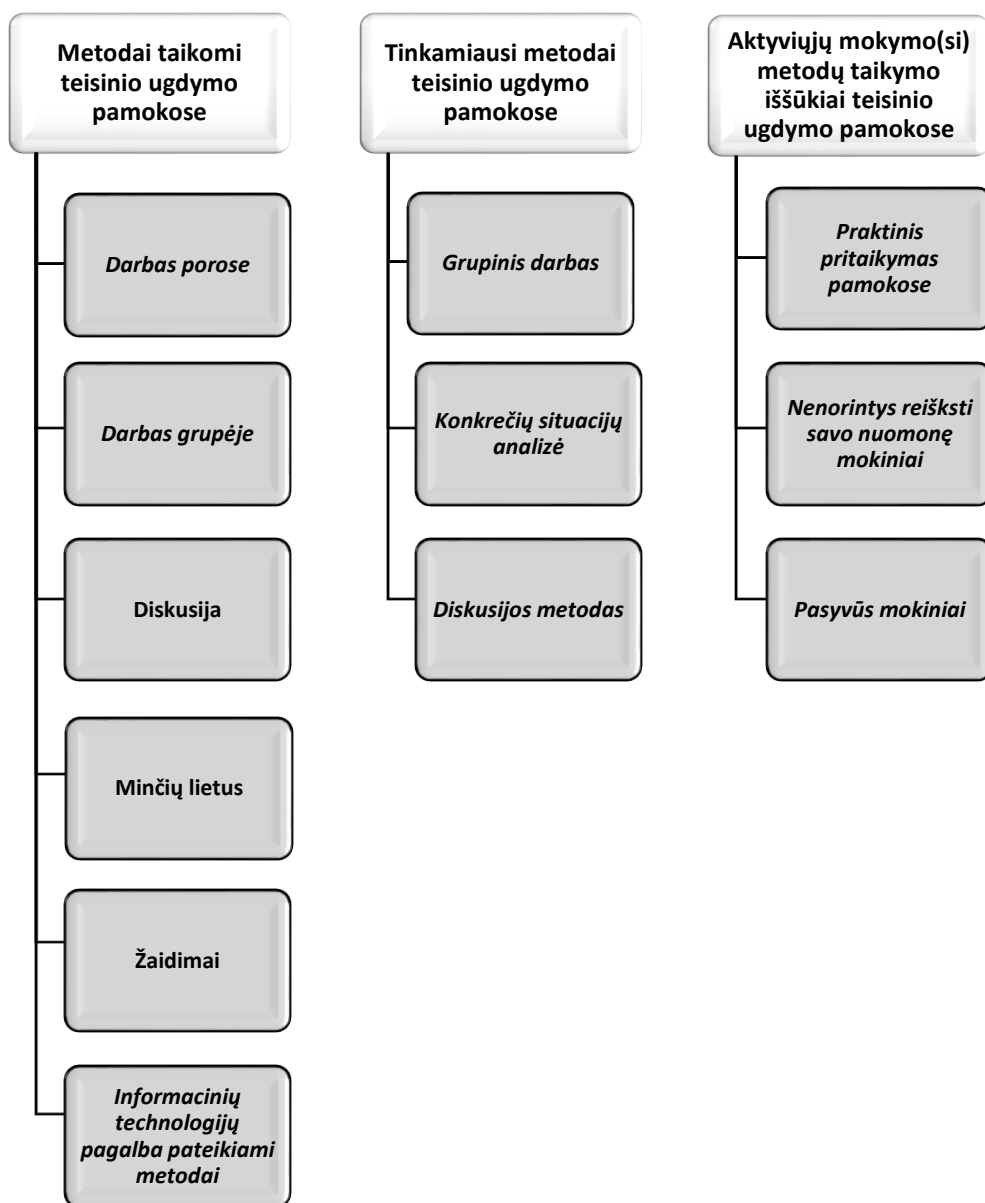
Mokyklos, vadovaudamosi Bendrosiomis programomis, formuoja mokyklos lygmens ugdymo turinį pagal mokinių grupių ir atskirų mokinių poreikius. Mokytojai, atsižvelgdami į Bendrąsias programas ir mokyklos lygmens ugdymo turinį, formuoja klasės ir mokinio lygmens ugdymo turinį taip, kad mokiniai pagal savo išgales pasiektų kuo geresnių rezultatų. (Juciuvienė ir Prakapas, 2012)

Vidurinio ugdymo bendrosios teisės programoje (2010), aptariamos ugdymo gairės, jose rekomenduojama, kad, mokant pagal šią programą, mokytojai naudotų aktyvaus mokymo metodus: „siekiant, kad mokiniai analizuotų teises situacijas, mokytųsi taikyti įstatymų normas, susiformuotų ir argumentuotai gintų savo nuomonę, išklaustų kito argumentus, kalbėtų viešai, gebėtų konstruktyviai spręsti individualias ir visuomenines problemas, derėtis ir siekti kompromiso, savarankiškai priimti sprendimus“.

Pasirenkant mokymosi metodus A. Pekauskas (2010) pabrėžia, kad atitinkamai pagal mokinių amžiaus grupę pedagogas turi pasirinkti tinkamus ugdymo metodus, pavyzdžiui, žaidimą, konkursą, seminarą, viktoriną, ekskursiją ir kt. L. Petrauskienės ir V. Ž. Jonynienės (2012) tyrimo rezultatai taip pat atskleidė, kad populiariausios ugdymo formos švietimo institucijose yra teisės dalyko dėstymas integruvus į kitas pamokas, klasės valandėlės, konkursai, savarankiškas teisės mokymasis. Tuo tarpu mažiausiai populiarios ugdymo formos – seminarai ir neformalusis ugdymas. Tačiau pastarosios formos mokinių yra dažniausiai siūlomos teisinio ugdymo plėtojimui. Žaidimus taip pat galima išskirti kaip galimą teisinio ugdymo metodą, nes žaidžiant taip pat galima įgyti naujų įgūdžių, žinių, sužinoti taisyklių ir tuo pačiu linksmai bei maloniai praleisti laiką.

Vidurinio ugdymo bendrųjų programų (2011) ugdymo gairėse numatomi aktyvieji mokymo metodai naujos medžiagos perteikimui pamokoje rekomenduojama naudoti aktyvaus mokymosi metodus „vienas moko kitą“, „ekspertų“, „idėjų žemėlapis“, „durstinio“ ir kitus.

Aktyviųjų mokymo(si) metodų taikymo teisinio ugdymo pamokose temoje, analizuojant tyrimo duomenis, buvo išskirtos trys kategorijos: *metodai taikomi teisinio ugdymo pamokose, tinkamiausi metodai teisiniam ugdymui, aktyviųjų mokymo(si) metodų taikymo iššūkiai teisinio ugdymo pamokose* (žr. 4 pav.)

4 pav. Aktyviųjų mokymo(si) metodų taikymo teisinio ugdymo pamokose analizė:
kategorijos ir subkategorijos

Analizuojant tyrimo metu gautus duomenis, išsiaiškinta, kokie aktyvieji mokymosi metodai teisinio ugdymo pamokose mokytojų taikomi dažniausiai. Ši kategorija yra patikslinama trimis subkategorijomis: *Darbas porose, darbas grupėje, diskusija, minčių lietus, žaidimai, informacinių technologijų pagalba pateikiami metodai*.

Tyrimo dalyviai, kalbėdami apie taikomus aktyviuosius mokymo(si) metodus išskiria išskiria daugiausiai naudojantys *darbo grupėse* metodą: „*Darbas grupėse*“ (Informantas Nr. 5), kitas informantas teigia, kad taip pat būna „*Nu tai dažniausiai tai ir yra darbas*

grupėse,“(Informantas Nr. 8), „*darbas grupėse*“ (Informantas Nr.4). „<...>. *Darbą grupėse*“(Informantas Nr. 10).

Tyrimo dalyvių dar vienas taikomas metodas yra **darbas porose** „*Darbas porose, kai jie vienas kitą mokina, man va šitas labai patinka.*“ (Informantas Nr. 7), kitas informantas tai patvirtina, teigdamas, kad taip pat naudojamas jo metodas yra „*darbas porose*“ (Informantas Nr. 8). „<...>*Darbą <...> porose taip pat dažnai taikau, nu visko po truputį*“ (Informantas Nr. 9). „*darbas porose*“ (Informantas Nr. 10). Informantas Nr. 7 nurodo „*Nu va draugo konsultavimas, mokymas, kaip minėjau, šitie dažniausiai.*“

Dar vienas informantų naudojamas metodas yra **diskusija** „*Galvoju, vienas iš tokių, tai irgi čia pusės metų patirtis, tai aišku tai diskusijos*“ (Informantas Nr.2), kitas informantas taip pat teigia, kad jo naudojamas metodas „*Tai yra diskusijos*“ (Informantas Nr. 6). Informantas teigia, kad diskusijų metu gali išklausti vaikų nuomones apie teisinius dalykus „*Na man labai patinka iš tiesų diskusija, nes išgirstu visokiausių nuomonių ir juokingų, kartais iš teisinių dalykų iš vaikų, jie taip nuoširdžiai papasakoja, kaip jiems ten taip atrodo ir pagal juos turėtų būti, tai vat labai įdomu, jų nuomones išgirsti.*“(Informantas Nr. 9).

Tyrimo dalyviai taip pat teigė taikantys **minčių lietaus** metodą, jį išskyrė trys informantai, buvo išskirtas ir interviu metodas pasak mokytojos šie metodai taikomi teisinio ugdymo pamokose „*Tai čia gal ir bus <...>, minčių lietus<...> toki paprasti, elementarūs, kurie suprantami vaikams ir mokytojui. (Informantas Nr. 10), kito informanto dažniausiai taikomas metodas yra „Nu tai dažniausiai tai ir yra <...> minčių lietus paprastai būna visada“ (Informantas Nr. 8) kitas informantas teigia, kad „Dar patinka minčių lietus, kai jie ten savo mintis visokias deda, pasako.*“(Informantas Nr. 7).

Tyrimo dalyviai teigė naudojantys **žaidimų** metodą „*žaidimai<...>Yra ir interviu ir tam tikri, nu sakau, dažniausiai tai taikom šitus,*“(Informantas Nr.8), Kitas informantas taip pat teigė taikantis „*žaidimai įvairūs*“ (Informantas Nr.5)

Taip pat šiuo metu mokyklos yra neatsiejamoms nuo **informacinių technologijų pagalba pateikiamų metodų** pamokose. Tai įvardino ir patys mokytojai, išskirdami tokius metodus teisinio ugdymo pamokose, kaip aktyvi paieška informacinių technologijų pagalba, pateikčių rengimas, Socratic programėlė kurio metu mokytoja paaiškino, kad „*tarkim parengiu klausimus ir atsakinėja ir paskui aptariam kas buvo tenais sukurta*“ (Informantas Nr. 6). „*aktyvi paieška informacinių technologijų pagalba,*“ (Informantas Nr.5). Taip pat buvo išskirtas ir naudojamas moodle metodas. „*Na ir ruošiuosi dar taip pat panaudoti ir moodle*“ (Informantas Nr.6). dar vienas išskiriamas metodas „*Tyrimas, tikrai galima panaudoti informacinėse technologijose, kas su teisiniais.*“ (Informantas Nr.7).

Taigi tyrimo dalyvių duomenys atskleidžia, kad jie daugiausiai teisinio ugdymo pamokose taiko darbo grupėse, darbo porose, diskusiją, minčių lietaus, žaidimų metodus.

Taigi mokytojų teisinio ugdymo pamokose dažniausiai naudojami metodai taip pat ir informacinių technologijų pagalba pateikiami metodai, toki kaip moodle, pateikčių rengimas, aktyvi paieška informacinių technologijų pagalba, Socrative programėlė.

Analizuojant tyrimo metu gautus duomenis, išsiaiškinta, kokie aktyvieji mokymosi metodai, pasak mokytojų, labiausiai tinkami taikyti teisinio ugdymo pamokose. Ši kategorija yra patikslinama trimis subkategorijomis: **grupinis darbas, konkrečių situacijų analizė, diskusija (žr. 4 pav.).**

Informantų nuomone labiausiai tinkami, jiems pasiteisinę metodai teisinio ugdymo pamokose yra **darbas grupėse** „Darbas grupėse <...> tas labiausiai pasiteisino.“ (Informantas Nr. 5), „Na vėleik turbūt pasikartosiu, kad tai yra <...> ir tas pats grupinis darbas tikrai yra tinkami“ nes „gali mokiniai išsakyti savo nuomonę galime pasiginčyti, <...> tai taip, kad tai aktyvina ir padeda komunikuoti, nes kai kurie mokinukai yra tokie tyleniai, tai vat reikia stengtis juosius ir prakalbinti“ (Informantas Nr.6), tyrimo dalyvė, mano, kad tinka ir „Darbas grupėse, skatinti bendruomeniškumui, nuomonės išsakymui, argumentavimu <..> Darbas porose taip pat svarbus manau, nes skatina bendradarbiavimo įgūdžius. Nu daug čia visokių tinka manyčiau.“ (Informantas Nr. 9).

Tyrimo dalyviai teigia, kad jų manymu vykdant teisinį ugdymą mokykloje tinka ir **diskusijos** metodas „<...> Na tas diskusijos metodas, kur minėjau tinka vaikams, nes vis dėl to priverčia juos galvoti, kelti loginius klausimus, į juos atsakyti, ginčytis, taip surandant geriausius sprendimus“ (Informantas Nr. 7), „Na vėleik turbūt pasikartosiu, kad tai yra diskusijos <...> galime diskutuoti “ (Informantas Nr. 6), „<...> vyksta diskusija <...> (Informantas Nr. 2). Informantai teigia, kad mokiniams tinkami metodai kurių metu jie „<...> diskutuoja ir dirbdami porose gauna vienas su kitu gauna diskutuoti, pasidalina patirtimi su kitais mokiniiais.“ (Informantas Nr. 8). Kitas informantas tai tik patvirtina, kad tinkamiausias metodas yra „diskusijos“ (Informantas Nr. 9).

Analizuojant vidurinio ugdymo programas (2011), mokant pagal teisės programą mokyklose išskiriama, jog būtina naudoti aktyvaus mokymo metodus siekiant, kad mokiniai analizuotų teises situacijas, mokytųsi taikyti įstatymų normas, susiformuotų ir argumentuotai gintų savo nuomonę, išklausytų kito argumentus, kalbėtų viešai, gebėtų konstruktyviai spręsti individualias ir visuomenines problemas, derėtis ir siekti kompromiso, savarankiškai priimti sprendimus.

Informantai taip pat išskiria ir **konkrečių situacijų nagrinėjimo** metodus, kuriuos gali pritaikyti konkrečiai „*Labiausiai priimtini tai būtų, taip, pritaikymas konkrečiais sakykim arba Lietuvos Respublikos konstitucijos, arba kažkokių straipsnių tai yra, teisės aktų pritaikymas, konkrečioms situacijoms, kurios vykę, na pavyzdžiui konkrečiai buvo čia rinkimai ar ne į Lietuvos Respublikos prezidentą, tai aš jiems atšviesdavau pavyzdžiui kiekvieno prelegento, nu, ne kiekvieno aišku, jų kalbą, nu ir bandėm nagrinėti konstitucijos rėmuose*“ (Informantas Nr. 3), taip pat tinka ir situacijų inscenizavimas „*na ir aišku tai dar nepaminėjau situacijų inscenizavimas, nes paprastai tai su teisiniu ugdymu susijusiose pamokose, reikia, vaikai gauna tam tikras situacijas, ieško iš jų sprendimų, analizuoja*“ (Informantas Nr. 8), „*Tikriausiai teismų inscenizavimo, įstatymų nagrinėjimo praktiškai. <...> Manau tinka ir įvairių situacijų nagrinėjimas, susijusių su teisiniais dalykais<...>*“ (Informantas Nr. 9).

Taigi aptariant tyrimo metu gautus duomenis galima teigti, kad mokytojai mano, kad labiausiai tinkami aktyvaus mokymo(si) metodai teisinio ugdymo pamokose yra grupinis darbas, konkrečių teisinių situacijų analizė ar dokumentų nagrinėjimas, taip pat ir diskusija.

Iššūkiai taikant aktyviuosius mokymo(si) metodus teisinio ugdymo pamokose kategorija tikslinama trimis subkategorijom: **praktinis pritaikymas pamokose , nenorintys reikšti nuomonę vaikai, pasyvūs mokiniai (žr. 4pav.)**.

Informantų teiginiai patvirtina, jie mano, kad pirmiausia tai **praktinis pritaikymas pamokose**: „*<...>kitas dalykas mmm na tiesiog sunkus yra darbas pritaikyti, nagrinėti ir kiti na tiesiog to tokio dalyko nenori, jie nori aiškių atsakymų, kad jie galėtų sakykim pamokoje kitoje išdėstyti*“ (Informantas Nr. 3) kitas informantas, teigia, kad svarbu „*<...> suvokti kuris metodas geriausiai tiks <...> ir vat tų aktyvių metodų taikymas pamokoje iš tiesų kartais tampa nu tokiu nemenku iššūkiu nes ir suvaldyti tą klasę, kad jie nu nepradėtų, ten tarkim šnekėt apie bet ką, arba daryt, bet ko*“ (Informantas Nr. 7). Kitas informantas kelia iššūkį, kad sunku pritaikyti metodą, nes „*Tikriausiai vienintelis tas dalykas, kad laikas pasiruošimui, ilgesnis laikas, nes reikia ir apgalvoti ir dar sukonkretizuoti, išskirti kur yra tas teisinis ugdymas, tai gal būt tik tiek.*“ (Informantas Nr. 10)

Tyrimo dalyviai mano, kad jiems dar vienas kylantis iššūkis taikant aktyviuosius ugdymosi metodus yra **nenorintys reikšti nuomonę vaikai**, informantas teigia, kad : „*Gal pačioje pradžioje, sakykime mokiniai kurie buvo visiškai nauji ir iki tol kol neturėjau pamokų ir jie mokėsi pas mane vokiečių, tai jie jautėsi laisviau ir lengviau reiškė savo nuomonę, žodžiu tas viešasis kalbėjimas vyko sklandžiau, ar pristatymas kažkoks ar nuomonės pasakymas*“ (Informantas Nr. 2) kitas tyrimo dalyvis mano, kad mokiniai dabar yra tylesni „*Na čia vėlei*

pasikartosiu, tas kaip sakiau yra tokių ir tylenių ir nenorinčių bendrauti, nenorinčių išsakyti savo nuomonę“ (Informantas Nr. 6). Kitas tyrimo dalyvis mano, kad „Galbūt taikant tam tikrus metodus vaikai nedrįsta garsiai pasisakyti, išreikšti savo nuomonę, argumentuoti“ (Informantas Nr. 9).

Dar vienas iššūkis išryškėjo tai jog, tyrimo dalyviai nurodė, kad jiems kylantis iššūkis yra ***pasyvūs vaikai***, juos sunku išjudinti pamokoje „<...> *tai ir reikia juos tiesiog išjudinti, kad ir juos kažkaip išjudinti, kad ir jie įjungtų į visą darbą* (Informantas Nr. 6). Taip pat „*Nu tai aš minėjau, jau, kad labai sunku sudominti, bet vėlgi jeigu tai yra artimai susiję su jų gyvenimo praktika, labai arti jų*“ (Informantas Nr.4) Kitas informantas teigia, kad svarbu ir motyvacija „*ir jeigu mokinys nemotyvuotas, tai jam ar vienokio ar kitokio dalyko pamoka, jis tiesiog nenori mokytis ir tiek, stengiesi tais aktyviaisiais metodais išjudinti <...> ir būna sunkiausia juos sujudinti*“ (Informantas Nr. 8) dar vienas informantas tam pritaria „*Labai nemotyvuotų mokinių pasitaiko, kad niekaip tu jų tais aktyviais metodais neišjudini, o dar jeigu įstatymus pradedi aiškinti, tai gali pamiršti visus metodus*“ (Informantas nr.9)

Pedagogų įvardinti metodai naudojami teisinio ugdymo pamokose tai darbas grupėse, darbas porose, diskusija, minčių lietus, žaidimai, informacinių technologijų pagalba pateikiami metodai. Teisinis ugdymo pamokose pasak mokytojų yra tinkamiausi metodai yra diskusija, darbas grupėse. Tyrimo dalyviai mano, kad mokykloje kylantys iššūkiai taikant aktyviuosius mokymosi metodus yra praktinis pritaikymas pamokose, reikia daugiau pasiruošimo, apgalvoti pamokos eigą, sunku jiems perteikti su teisiniais dalykais susijusią informaciją, taip pat iškyla iššūkis, kad mokiniai nenori išreikšti savo nuomonės, taip pat vaikai yra pasyvesni ir juos sunkiau išjudinti pamokose.

IŠVADOS

Apibendrinant teorinės ir empirinės analizės rezultatus, galima teigti, kad:

1. Teisinis ugdymas persipynęs su teisiniu auklėjimu, jų tikslas– teikti žinias apie teises, laisves, pareigas, pilietiškumą, motyvuoti žmogų elgtis dorai, pagal visuomenės nustatytas normas, skatinti politinį aktyvumą, bei perteikti visa tai praktiškai. Šiam tikslui įgyvendinti labai svarbų vaidmenį užima mokykla, kurioje ir vyksta teisinis ugdymas. Apžvelgus mokslinę literatūrą, teisės aktus bei bendrąsias ugdymo programas galima teigti, kad mokykloje teisinis ugdymas yra integruojamas į pilietinio ugdymo, istorijos pamokas, kurios padeda mokiniams įgyti žinias ir gebėjimus, reikiamus naudojantis savo teisėmis ir laisvėmis teisinėje sistemoje, ginant savo teises ir vykdant pareigas, taip pat į dorinio ugdymo pamokas, etiką, tikybą kurios padeda mokiniui suformuoti moralines nuostatas, suprasti filosofinių, etinių, religinių požiūrių ir kultūrų įvairovę, ugdytis kritinį mąstymą, įsisąmoninti ir pagrįsti dorines nuostatas, jomis vadovautis.
2. Aktyviojo mokymo(si) metodai skatina aktyviai dalyvauti mokymosi procese, mokymo(si) metu yra ugdomas kūrybingumas, kritinis mąstymas, atsakomybė, socialiniai gebėjimai, mokiniai turi galimybę ugdytis socialinius gebėjimus, skatinami bendradarbiauti, bei pateikti savo nuomonę. Organizuojant mokymosi procesą, aktyviųjų mokymo (si) metodų įvairovė sudaro prielaidas pasirinkti pačius tinkamiausius metodus, aktyvinančius mokinio įsitraukimą į mokymosi procesą, tokiu būdu skatinant jį bendrauti ir bendradarbiauti, savarankiškai mokytis, siekti partneriškų santykių su mokiniais, įvairiai skatinti jų saviraišką, aktyvią veiklą. Šie metodai padeda mokiniams išmokti, atrasti, kurti, įsisavinti, bei pagrįsti savo nuomonę apie teises, dorovę, laisves, turėti tvirtą nuomonę apie demokratiją.
3. Tyrimo metu nustatyta, kad:
 - Teisinis ugdymas svarbus, nes taip vaikai sužino įstatymus, išmoksta apie savo teises bei pareigas, mokosi pagarbos, išmoksta apie atsakomybę už nusižengimus, taip pat ten ugdomas ir vaikų pilietiškumas. Mokytojams kylantys teisinio ugdymo iššūkiai yra nerimtas mokinių požiūris, sunku vaikus sudominti su teisine informacija. Mokytojams kylantys sunkumai yra susiję su metodinės bazės trūkumu, kvalifikacijos tobulinimo teisinio ugdymo temomis stoka.

- Labiausiai mokytojų taikomi aktyvieji mokymosi metodai yra darbas grupėse, diskusija, darbas porose ir interaktyvūs metodai. Tyrimo dalyvių teigimu, aktyvieji mokymo(si) metodai ugdo mokinių komunikavimo, kritinio mąstymo, socialinius, bendravimo ir bendradarbiavimo metodus. Pasak tyrimo dalyvių jie parenka mokymosi metodus atsižvelgdami į klasės atmosferą, klasės ypatumus, pamokos siekius, vaikų gabumus ir jų amžių. Pamokoje taikomi aktyvieji mokymosi metodai naudingi, nes spartina mokymosi procesą bei yra mokomasi per praktiką. Mokykloje dažniausiai kylantys iššūkiai mokytojui taikant aktyviuosius mokymo(si) metodus yra tai jog reikia pasiruošti pritaikyti įvairių gabumų mokiniams, taip pat sudominti vaikus, bei ilgesnis laikas trunka pasiruošti pamokai.
- Pedagogų įvardinti aktyvaus mokymosi metodai taikomi teisinio ugdymo pamokose yra darbas grupėse, darbas porose, diskusija, minčių lietus, žaidimai, informacinių technologijų pagalba pateikiami metodai. Tinkamiausiais metodais teisinio ugdymo pamokose mokytojai įvardina diskusiją, darbas grupėse, konkrečių situacijų analizę. Tyrimo dalyviai mano, kad mokykloje kylantys iššūkiai taikant aktyviuosius mokymosi metodus yra praktinis pritaikymas pamokose, reikia daugiau pasiruošimo, apgalvoti pamokos eigą, mokiniai nenori reikšti savo nuomonę, taip pat yra išskiriamas ir mokinių pasyvumas.

REKOMENDACIJOS

Nacionalinei švietimo agentūrai:

- Siekiant užtikrinti kuo didesnę mokinių teisinę išprusimą bei sistemingą teisinį ugdymą bendrojo ugdymo mokykloje, parengti metodinę bazę mokytojams, vykdančioms teisinį ugdymą.

Mokyklos administracijai:

- Sudaryti sąlygas mokytojams tobulinti kvalifikaciją aktyviųjų mokymo(si) metodų taikymo ugdymo procese ir teisinio ugdymo temomis.
- Skatinti mokytojus dalyvauti kvalifikacijos tobulinimo renginiuose, skirtuose mokinių mokymosi motyvacijos stiprinimo klausimams.

Mokytojams:

- Tobulinti aktyviųjų mokymo(si) metodų taikymo įgūdžius, lankant seminarus.
- Pamokose taikyti metodus kurie numatyti bendrosiose programose vykdant teisinį ugdymą, kurie skatintų mokinių aktyvesnį įsitraukimą.
- Teisinio ugdymo pamokų metu naudoti dalykui pritaikytus aktyvius metodus, praktiniam teisinių žinių pritaikymui.

LITERATŪRA

1. Aktyvaus mokymosi metodai: mokytojo knyga (1999). Vilnius: Garnelis.
2. Aktyvaus mokymosi metodai: mokytojo knyga (1998). Vilnius.: Garnelis.
3. Balčiūnaitė, A. (2010). *Aktyviųjų mokymo metodų ypatumai dailės pamokose*. Magistro baigiamasis darbas: Vilniaus pedagoginis universitetas.
4. Balevičienė, S., Jucevičienė, P., Stanikūnienė, B. (2003). Šiuolaikinio mokymosi metodai. Kaunas: Žinių visuomenės institutas.
5. Bankauskaitė-Sereikienė, G. (2006). Aktyvaus mokymosi metodai: diskusija. *Gimtas žodis*, (8), 2-5.
6. Barkauskaitė, M., Brandišauskienė, A., Chodzkienė, L., Ignatova, N., Kaušylienė, A., Mazlaveckienė, G., Pukevičiūtė, V. J. (2015). *Edukologijos inžinerijos link: teorijos ir praktikos sanglauda*. Vilnius : Lietuvos edukologijos universiteto leidykla
7. Beivydaitė-Jarašiūnienė, G. (2009). *Aktyviųjų grupinių mokymo metodų taikymo privalumai, pažįstant XX a. dailę XI-XII klasėse*. Magistro baigiamasis darbas: Vilniaus pedagoginis universitetas.
8. Bitinas B., Vaitkevičius S., Rajeckas V., Bajoriūnas Z. *Pedagogika*. Vilnius
9. Bitinas, B., Rupšienė, L., Žydzūnaitė, V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija. Vadovėlis vadybos ir administravimo studentams. II dalis*. Klaipėda: S. Jokužio leidykla-spaustuvė.
10. Butkienė, G. (1997). Kaip pasirinkti mokymo metodą. *Mokykla*, Nr. 11.
11. Čiočys P. A. (2008). *Teisės pagrindai*. Vilnius: VVAM.
12. Dėl 2017-2018 ir 2018-2019 mokslo metų pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų bendrųjų ugdymo planų patvirtinimo (2017), [žiūrėta 2019-01-10], prieiga per internetą https://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas_pagrindinis_ugdymas_spec/BUP%20Is_akymas%202017-2019%20m.pdf
13. Dėl ilgalaikės pilietinio ir tautinio ugdymo programos patvirtinimo (2006) [žiūrėta 2019-01-10], prieiga per internetą <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.283042>
14. Dėl bendrosios pilietinio ugdymo programos ir pilietinio ugdymo išsilavinimo standartų 8 ir 10 klasėms tvirtinimo. Valstybės žinios, 2004-07-13, Nr. 108-4058 [žiūrėta 2019-01-10], prieiga per internetą <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.237458?jfwid=rivwzvpvg>
15. Dėl vidurinio ugdymo bendrųjų programų patvirtinimo (2011) Valstybės žinios, 2011-03-03, Nr. 26-1283, [žiūrėta 2019-01-10], prieiga per internetą

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.393538/vAkDgLtbbG>

16. Dumčienė, A. (2006). Bajoriūnas Z. Ugdymo pagrindai. Kaunas: Lietuvos kūno kultūros akademija.
17. Gage N. L., Berliner D. C. (1994). Pedagoginė psichologija. Vilnius: Alma litera.
18. Gedvilienė, G., Laužackas, R., Lileikienė, T., Mačianskienė, N., Sabaliauskas, T., Sajienė, L., Tūtlys, V. (2008). *Ko reikia šiuolaikiniam mokytoji? Aktualus mokytojų kvalifikacijos tobulinimo turinys: mokomoji knyga mokytojams*. Vilnius: Lietuvos prekybos, pramonės ir amatų rūmų asociacija
19. Grinkevičius, K., Miškinienė, M., Kurienė, A., Cibulskaitė, N. (2012). *Aktyvaus mokymo metodai mokant gamtos mokslų ir matematikos: metodinė priemonė*. Vilnius: Lietuvos edukologijos universitetas.
20. Jackūnas, Ž. (2006). *Lietuvos švietimo kaitos linkmės:(1988-2005)*. Kultūros, filosofijos ir meno institutas.
21. Jovaiša L. (2001). Ugdymo mokslas ir praktika. Vilnius: Agora
22. Jovaiša, L. (2003). Hodegetika. Vilnius: Agora.
23. Jovaiša, L., Vaitkevičius, J. (1989). Pedagogikos pagrindai. Kaunas: Šviesa.
24. Jovaiša, L. (1993). Pedagogikos terminai. Kaunas: Šviesa
25. Jovaiša, L. (2001). Edukologijos pradmenys. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
26. Kairienė, B., & Dzindzaliėnė, G. (2009). Teisinis švietimas-vaiko teisių įgyvendinimo prielaida. *Socialinis ugdymas*, (920), 55-155.
27. Крол, В.М. (2001). Психология и педагогика. Москва: Высшая школа
28. Liesienė, L. (2012). Aktyvieji mokymo (si) metodai, skatinantys studentų praktinį grafinio dizaino kūrybinio proceso suvokimą. *Profesinės studijos: teorija ir praktika*, (10), 70-77.
29. Lietuvos respublikos švietimo įstatymas (2011) Valstybės žinios, Nr. 38-1804
Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.395105>
30. Motiejūnienė, E., Žadeikaitė, L. (2009). Kompetencijų ugdymas: iššūkiai ir galimybės. *Pedagogika*, 86-93.
31. Pekauskas, A. (2010). Vidutinio mokyklinio amžiaus mokinių teisinio ugdymo turinio bendrojo lavinimo mokykloje analizė. *Pedagogika*, (99), 95-103.
32. Petrulytė, A. (2001). Kūrybiškumo ugdymas mokant. Vilnius: Presvika, 26.
33. Petyty, G. (2007). *Šiuolaikinis mokymas*. Vilnius: Tyto Alba.
34. Prakapas, R., Avinaitė, J. (2011). Aktyviųjų mokymo metodų panaudojimas aukštosiose mokyklose teisinio ugdymo paskaitose. *Socialinis darbas*, 10(1), 103-111.

35. Prakapas, R., Čepaitė, V. (2011). Kritinio mąstymo ugdymo galimybės teisinio ugdymo pamokose. *Socialinis darbas*, 10(2), 181-192.
36. Prakapas R., Žilinskienė R. (2008). Teisinis ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje: pedagogų požiūris. *Socialinis darbas*, 7(2). p.53
37. Prakapas, R., Juciuvienė, D. (2012). Teisinio ugdymo integracija pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosiose programose. *Socialinis darbas*, 11(1), 141-150.
38. Proaktyvus mokymasis. *Mokomoji medžiaga. Mokytojų kompetencijos centras*. (2007)
39. Rajeckas V., (1999) Mokymo organizavimas. Kaunas: Šviesa
40. Rajeckas, V. (1999) *Pedagogika-ugdymo mokslas ir menas*. Vilnius: VPU leidykla
41. Rutkienė, A., Zuzevičiūtė, V. (2009). Mokytojo vaidmens kaita: bendruomenės įtraukimas siekiant mokymąsi daryti veiksmingesnį. *Pedagogika*, 53-57.
42. Simonavičius, E. (2015). Aktyvieji mokymosi metodai: naujos formos ir galimybės. *Geografija ir edukacija: mokslo almanachas*, 3, 117-127.
43. Stanišauskienė, V. (1998). Dėstymo ir mokymosi santykis aukštojoje mokykloje. *Edukologijos studijos Lietuvos mokyklai*. Kaunas: Technologija.
44. Šalkauskis, S. (1992). Dorinimo mokslas. *Rinktiniai raštai. Pedagoginės studijos. I knyga*. Vilnius.
45. Šiaučiukienė, L., Visockienė, O., Talijūnienė, P. (2006). Šiuolaikinės didaktikos pagrindai. Kaunas: Technologija.
46. Teisė kiekvienam, [žiūrėta 2019-06-01], prieiga per internetą: http://teisekiekvienam.lt/?page_id=28
47. Teresevičienė, M. (1998). Andragoginė didaktika. *Vilnius: Gimtasis žodis*.
48. Teresevičienė, M., Gedvilienė, G. (2000). Mokymasis bendradarbiaujant. Vilnius: Garnelis.
49. Vaišvila A. (2000). Teisės teorija. Vilnius: Justitia
50. Visuomenės teisinio švietimo 2017-2024 metų programos projektas (2016), [žiūrėta 2019-06-01] prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/b1c11de03cfb11e68f278e2f1841c088?jfwid=-oo3xjh2so>
51. Voitukovič, V., Jakavonytė-Staškuvienė, D. (2016). Debatai kaip IV klasės mokinių kalbėjimo ir klausymo gebėjimų ugdymo galimybė. *Žvirblių takas: specialus periodinis leidinys, skirtas ikimokykliniam, priešmokykliniam ir pradiniam ugdymui.*, Nr. 1 (2016).

52. Žibėnienė G., Indrašienė V. (2017). Šiuolaikinė didaktika. Mykolo Romerio universitetas.
53. Žilvienė, R. (2002). Netradiciniai matematikos mokymo metodai ir formos. Tobulėjimo linkme. Matematikos mokytojų patirtis. Vilnius.

SANTRAUKA

Keidošytė „D. (2020) *Bendrojo ugdymo mokyklų mokytojų teisinio ugdymo patirtis taikant aktyviuosius mokymo(si) metodus*. Teisės edukologijos magistrantūros iššestinių studijų magistro darbas. Mokslinio darbo vadovė dr. Asta Railienė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.

Teisinis ugdymas mokykloje yra svarbus procesas, kurio metu mokiniai mokykloje įgyja teisinių žinių, išmoksta naudotis savo teisėmis ir laisvėmis, kurio metu ugdoma mokinių teisinė sąmonė ir pilietiškumas. Mokykla prisiima svarbų vaidmenį vykdant teisinį švietimą ir ugdymą, taip pat turi tinkamai perteikti teises žinias vaikams, organizuoti tinkamus jų perteikimo būdus. Teisinio ugdymo procesas mokykloje orientuojamas į aktyvų mokymą(si), kuris turi įtakos mokinių mokymosi kokybei, todėl mokytojui tenka didelis uždavinys parinkti ir taikyti tinkamus aktyvaus mokymo(si) metodus, skirtingiems vaikų įgūdžiams ir pasirėngimui atliepti, teisinio ugdymo pamokose naudojami aktyvieji ugdymo(si) metodai skatina mokinių kūrybiškumą, lavina kritinio mąstymo įgūdžius, moko tinkamai naudoti teises sąvokas, lavina aktyvaus klausymo įgūdžius ir moko argumentuotai reikšti savo nuomonę. Kaip galima pastebėti beveik visuose aukščiau pateiktuose mokymo(si) metoduose, jų taikymas skatina bendravimą ir bendradarbiavimą. Naudojant aktyviuosius mokymo(si) metodus pamokose, mokiniams yra perteikiamas geresnis supratimas apie savo teises, laisves ir pareigų ugdymą, kuris skatina aktyviai dalyvauti visuomeniniame ir politiniame gyvenime. Tyrimo tikslas: atskleisti bendrojo ugdymo mokyklų mokytojų teisinio ugdymo patirtį taikant aktyviuosius mokymo(si) metodus. Naudoti tyrimo metodai: mokslinės literatūros apžvalga ir analizė, nestruktūruotas interviu ir Content analizė. Tyrimo imtis: 10 dalyvių.

Tyrimo metu nustatyta, kad: teisinis ugdymas svarbus mokykloje, nes mokiniai sužino įstatymus, išmoksta savo teises, pareigas, pagarbą vienas kitam, atsakomybes, kurios laukia nusižengus įstatymams, bei tampa visaverčiais Lietuvos piliečiais, kurie gali aktyviai dalyvauti visuomeniniame gyvenime; iššūkius su kuriais susiduria vykdydami teisinį ugdymą mokykloje mokytojai, įvardino, nerimtą mokinių požiūrį į teisinius dalykus, sunkumus sudominant vaikus teisinėmis žiniomis. taip pat įvairiomis formomis kaip perteikti teisinius dokumentus įdomiau. Tyrimo metu buvo išsiaiškinta, kad mokykloje mokytojams trūksta metodinės bazės, sistemingai vykdyti teisinį ugdymą nuo mažų dienų vaikams, taip pat iššūkių kelia nuolat besikeičiantys ir naujai priimami įstatymai, taigi mokytojams tenka nuolat tobulėti. Mokytojų labiausiai taikomi aktyvieji mokymosi metodai yra darbas grupėse, diskusija, darbas porose ir

interaktyvūs metodai; Aktyviaisiais metodais mokykloje yra ugdomi mokinių komunikavimo, kritinio mąstymo, socialiniai, bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžiai; mokytojai parinkdami metodus atsižvelgia į klasės atmosferą, klasės ypatumus, pamokos siekius, vaikų gabumus ir jų amžių; tyrimo dalyviams kylantys iššūkiai taikant aktyviuosius mokymo(si) metodus yra tai jog reikia pasiruošti pritaikyti įvairių gabumų mokiniams, taip pat sudominti vaikus, ilgesnis pasiruošimo pamokoms laikas; pedagogų dažniausiai naudojami metodai teisinio ugdymo pamokose yra darbas grupėse, darbas porose, diskusija, minčių lietus, žaidimai, informacinių technologijų pagalba pateikiami metodai; mokytojai mano, kad tinkamiausi metodai teisinio ugdymo pamokoms yra diskusijos metodas, darbas grupėse, konkrečių situacijų nagrinėjimas. Tyrimo dalyvių nuomone pagrindiniai iššūkiai taikant aktyviuosius mokymosi metodus teisinio ugdymo pamokose yra praktinis pritaikymas, reikia daugiau pasiruošimo, apgalvoti pamokos eigą, taip pat mokiniai nenori išreikšti savo nuomonės ir yra pasyvūs, juos sunkiau išjudinti pamokose.

SUMMARY

Keidošytė D. (2020) *Experience of general education school teachers' in legal education by applying effective teaching/learning methods*. Master's Thesis in the Master's Degree in Legal Education. Research supervisor dr. Asta Railienė. Vilnius: Mykolas Romeris University.

Legal education at school is an essential process in which students acquire legal knowledge, learn to apply their rights and freedoms, and develop legal awareness and citizenship. The school plays a vital role in legal education and training, as well as conveys legal knowledge to children through organizing appropriate ways of presenting it. The process of legal education at school focuses on active teaching/learning, which influences the quality of students' learning; therefore, the teacher has a big task to select and apply appropriate active teaching/learning methods to respond to different children's skills and readiness. Effective educational methods used in legal education lessons encourage students' creativity, develop skills of critical thinking, teach the proper use of legal concepts, develop active listening skills and teach them to express their opinions in an argumentative manner. As can be seen, in almost all of the teaching/learning methods mentioned above, their application encourages communication and collaboration. The use of effective teaching/learning methods in lessons leads students to a better understanding of their rights, freedoms, and responsibilities, which encourages active participation in social and political life.

The aim of the research: to reveal the experience of general education school teachers' in legal education by applying effective teaching/learning methods.

Research methods used: review and analysis of scientific literature, unstructured interviews, and Content Analysis.

The study sample: 10 participants.

Results of research. The study found that legal education is essential at school as students learn the law, learn their rights, duties, respect for each other, responsibilities that await the violation of the law and become full-fledged Lithuanian citizens who can actively participate in public life. Teachers named the students' frivolous approach to legal subjects, difficulties in acquiring children with legal knowledge, as well as various forms of conveying legal documents more excitingly as challenges they face in conducting legal education at school. The study found that teachers lack a methodological framework for the systematic implementation of legal education from an early age as well as the challenges posed by ever-changing and newly adopted laws that require teachers to update their knowledge continuously.

The most common active learning methods used by teachers are group work, discussion, pair work, and interactive methods. Active methods help to develop students' communication, critical thinking, social, communication, and collaboration skills. When choosing methods, teachers take into account the atmosphere of the class, its features, lesson aspirations, children's abilities, and their age. The participants of the research named the preparation for applying the teaching/learning material to students of different abilities, the interest of children, and a longer time for preparation for lessons as challenges in applying effective teaching/learning methods. The most commonly used methods by educators in legal education lessons are group work, pair work, discussion, brainstorming, games, and information technology. Teachers believe that the most appropriate methods for legal education lessons are the method of discussion, group work, and analysis of specific situations. According to the research participants, the main challenges in applying active learning methods in legal education lessons are the practical application of knowledge, careful preparation when thinking about the lesson, as well as students' reluctance to express their opinions and their passivity in lessons.

Interviu

(1)TEISINIO UGDYMO PATIRTIS

Pagrindinis klausimas: 1. Kokia jūsų teisinio ugdymo patirtis bendrojo ugdymo mokykloje?

2. Jūsų manymu, kodėl teisinis ugdymas svarbus bendrojo ugdymo mokykloje?
3. Kaip seniai jūs savo dalykų pamokose integruojate teisinio ugdymo aspektus?
4. Su kokiais iššūkiais susiduriate vykdydami teisinį ugdymą mokykloje?

(2)AKTYVIŲJŲ MOKYMO(SI) METODŲ TAIKYMO PATIRTIS

1. Kokia jūsų patirtis taikant aktyvius mokymo(si) metodus ugdymo procese?

2. Kokia Jūsų nuomonė apie aktyvų mokymą(si), Jūsų mokykloje?
3. Kiek tai aktualu ugdymo proceso kontekste?
4. Kokiais metodais aktyviniate mokinių darbą pamokoje?
5. Kaip parenkate metodus?
6. Kuo naudingas aktyviųjų mokymo(si) metodų taikymas ugdymo procese?
7. Kokius įgūdžius, Jūsų nuomone, mokiniams formuoja aktyviųjų mokymo(si) metodų naudojimas?
8. Į kokių įgūdžių ugdymą orientuojatės savo pamokose?
9. Kokių iššūkių kyla taikant aktyvaus ugdymo(si) metodus pamokose?

(3)AKTYVIŲJŲ MOKYMO(SI) METODŲ TAIKYMAS TEISINIO UGDYMO PAMOKOSE

1. Kokius aktyvaus mokymo(si) metodus taikote teisinio ugdymo pamokose?

2. Kaip dažnai naudojate aktyvaus mokymo(si) metodus, teisinio ugdymo pamokose?
3. Kokie mokymo metodai labiausiai priimtini Jums?
4. Koki Jūsų nuomone aktyvieji mokymo(si) metodai teisinio ugdymo pamokose tinkami labiausiai?
5. Kokį poveikį, Jūsų nuomone, turi taikomi aktyvaus mokymo(si) metodai, mokinių teisinių kompetencijų ugdymui(si)?
6. Su kokiais iššūkiais susiduriate taikydami aktyviuosius mokymo metodus, teisinio ugdymo pamokose?